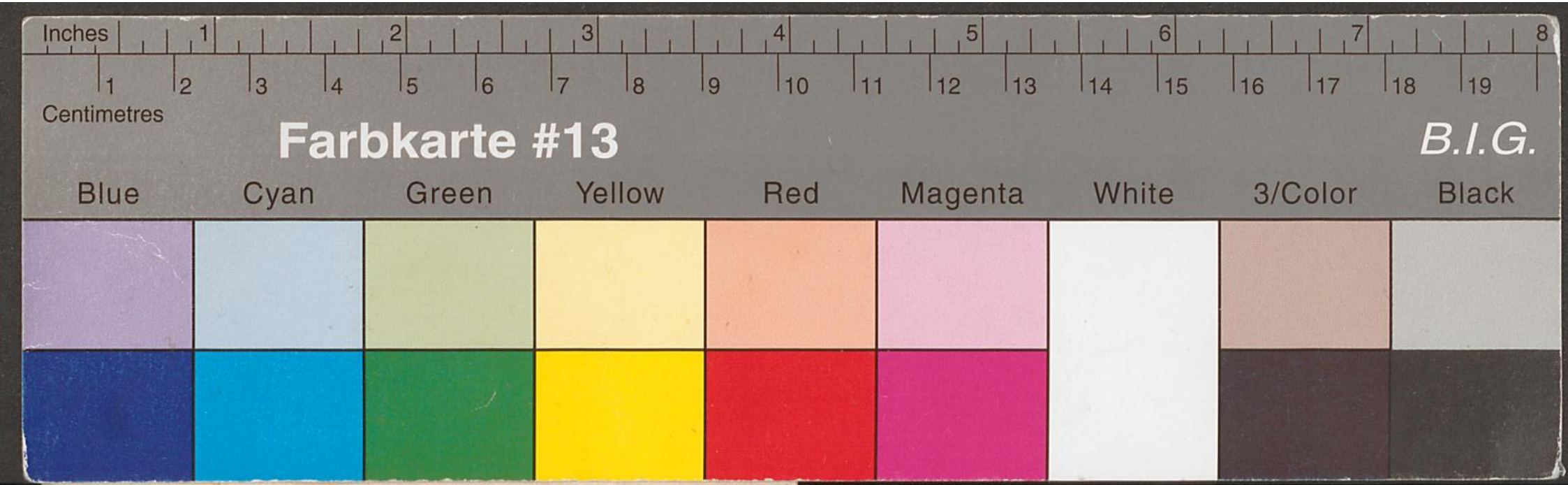
J. Burckard. 1875.

Pa 1045 b


Inches
1 2 3 4 5 6 7 8
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19
Centimetres
Farbkarte #13
B.I.G.
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black


T. LVCRETII
CARI
DE
RERVM NATVRA
LIBRI SEX.
ANTVERPIÆ,
Apud Christophorum Plantinum,
cIↃ. IↃ. LXXXIX.

T. LVCRETII CARI DE RERVM NATVRA LIBRI SEX.



I. G. Fischer.

ANTVERPIÆ,
Apud Christophorum Plantinum.
cIↃ. IↃ. LXXXIX.
M D

S 1939/816

LANDES-BIBLIOTHEK DETMOLD

Ph
1045
b

T. LVCRETII CARI DE RERVM NATVRA, LIBER PRIMVS.

AENEADVM genetrix, hominum, diuûmque voluptas,
Alma Venus, cæli subter labentia signa
Quæ mare nauigerum, quæ terras frugiferanteis
Concelebras: per te quoniam genus omne animantum
Concipitur, visitque exortum lumina solis:
Te, Dea, te fugiunt venti, te nubila cæli,
Aduentumque tuum: tibi suaueis Dædala tellus
Summittit flores, tibi rident æquora ponti,
Placatumque nitet diffuso lumine cælum.
Nam simul ac species patefacta'st verna diei,
Et reserata viget genitabilis aura Fauoni:
Aëriæ primùm volucres te, diua, tuumque
Significant initum perculsæ corda tua vi.
Inde feræ pecudes persultant pabula læta,
Et rapidos tranant amneis: ita capta lepôre,
Illecebrisque tuis omnis natura animantum
Te sequitur cupidè, quò quamque inducere pergis.
Denique per maria, ac monteis, fluuioq. rapaceis,
Frondiferasq. domos auium, camposq. virenteis,
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,
Efficis, vt cupidè generatim sæcla propagent.
Quæ quoniam rerum naturam sola gubernas:
Nec sine te quicquam dias in luminis oras
Exoritur, neque fit lætũ, neq. amabile quicquam:
Te sociam studeo scribundis versibus esse,
Quos ego de rerum natura pangere conor
Memmiadæ nostro: quem tu, dea, tempore in omni
Omnibus ornatum voluisti excellere rebus.
Quo magis æternum da dictis diua lepôrem:

Effice, vt interea fera mœnera militiaï
Per maria,ac terras omneis sopita quiescant.
Nam tu sola potes tranquilla pace iuuare
Mortaleis: quoniam belli fera mœnera Mauors
Armipotens regit, in gremium qui sæpe tuum se
Reiicit, æterno deuinctus volnere amoris:
Atque ita suspiciens tereti ceruice reposta
Pascit amore auidos inhians in te, dea, visus:
Eque tuo pendet resupini spiritus ore.
Hunc tu, diua, tuo recubantem corpore sancto
Circumfusa super, suaueis ex ore loquelas
Funde petens placidam Romanis incluta pacem.
Nam neque nos agere hoc patriaï tempore iniquo
Possumus æquo animo: neq. Memmi clara propago
Talibus in rebus communi de'sse saluti.
Quod superest, vacuas aureis mihi Mēmiada,& te
Semotum à curis adhibe veram ad rationem,
Ne mea dona tibi studio disposta fideli,
Intellecta priùs quàm sint,contemta relinquas.
Nam tibi de summa cæli ratione,Deûmque
Disserere incipiam: & rerum primordia pandam:
Vnde omneis natura creet res,auctet,alatque:
Quóve eadem rursum natura peremta resoluat:
Quæ nos materiem,& genitalia corpora rebus
Reddunda in ratione vocare, & semina rerum
Appellare suēmus: & hæc eadem vsurpare
Corpora prima,quòd ex illis sunt omnia primis.
Omnis enim per se diuûm natura necesse'st
Immortali æuo summa cum pace fruatur,
Semota ab nostris rebus, seiunctaque longè.
Nam priuata dolore omni, priuata periclis,
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur,nec tangitur ira.
Humana ante oculos fœdè cùm vita iaceret
In terris oppressa graui sub relligione:
Quæ caput à cæli regionibus ostendebat,
Horribili super aspectu mortalibus instans:
Primùm Graius homo mortaleis tollere contrà
Est oculos ausus, primusque obsistere contrà:
Quem nec fama deûm, nec fulmina, nec minitāti
Murmure compressit cælum, sed eò magis acrem
Virtutem inritât animi, confringere vt arcta
Naturæ primus portarum claustra cupiret.
Ergo vigida vis animi peruicit,& extra

Processit

Processit longè flammantia mœnia mundi:
Atque omne immensum peragrauit mente, animoque:
Vnde refert nobis victor quid possit oriri,
Quid nequeat: finita potestas denique cuique
Quànam sit ratione, atque altè terminus hærens.
Quare relligio pedibus subiecta vicissim
Obteritur, nos exæquat victoria cælo.
Illud in his rebus vereor ne forte rearis
Impia te rationis inire elementa, viamque
Indugredi sceleris. quod contrà sæpius olim
Relligio peperit scelerosa, atque impia facta:
Aulide quo pacto Triuiai virginis aram
Iphianassai turparunt sanguine fœdè
Ductores Danaûm delecti, prima virorum.
Cui simul infula virgineos circumdata comtus
Ex vtraque pari malarum parte profusa'st:
Et mœstum simul ante aras adstare parentem
Sensit, & hunc propter ferrum celare ministros:
Aspectuque suo lacrymas effundere ciueis:
Muta metu terram genibus summissa petebat:
Nec miseræ prodesse in tali tempore quibat,
Quòd patrio princeps donarat nomine regem.
Nam sublata virûm manibus tremebundaq. ad aras
Deducta'st, non vt sollenni more sacrorum
Perfecto posset claro comitari Hymenæo:
Sed casta incestè nubendi tempore in ipso
Hostia concideret mactatu mœsta parentis:
Exitus vt classi felix faustusque daretur.
Tantùm relligio potuit suadere malorum.
Tutemet à nobis iam quouis tempore, vatum
Terriloquis victus dictis desciscere quæres.
Quippe etenim quàm multa tibi iã fingere possum
Somnia, quæ vitæ rationes vertere possint,
Fortunasque tuas omneis turbare timore?
Et meritò. nam si certam finem esse viderent
Aerumnarum homines: aliqua ratione valerent
Relligionibus, atque minis obsistere vatum.
Nunc ratio nulla'st, restandi nulla facultas:
Aeternas quoniam pœnas in morte timendum.
Ignoratur enim quæ sit natura animai:
Nata sit, an contrà nascentibus insinuetur:
Et simul interea nobiscum morte diremta:
An tenebras Orci visat, vastasque lacunas,

An pecudes alias diuinitus insinuet se,
Ennius vt noster cecinit, qui primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam:
Per gentes Italas hominum quæ clara clueret.
Etsi pratereà tamen esse Acherusia templa
Ennius æternis exponit versibus, edens:
Quò neq. permanent animæ, neq. corpora nostra:
Sed quædam simulacra modis pallentia miris:
Vnde sibi exortam semper florentis Homeri
Commemorat speciem, lacrymas & fundere salsas
Cœpisse, & rerum naturam expandere dictis.
Quapropter bene cùm superis de rebus habenda
Nobis est ratio: solis lunæque meatus
Qua fiant ratione, & qua vi quæque genantur
In terris, tum cum primis ratione sagaci
Vnde anima, atq. animi constet natura videndum:
Et quæ res nobis vigilantibus obuia menteis
Terrificet morbo affectis, somnoque sepultis,
Cernere vti videamur eos, audireque coràm,
Morte obita, quorum tellus amplectitur ossa.
Nec me animi fallit Graiorum obscura reperta
Difficile inlustrare Latinis versibus esse:
Multa nouis verbis præsertim cùm sit agendum
Propter egestatem linguæ, & rerum nouitatem.
Sed tua me virtus tamen, & sperata voluptas
Suauis amicitiæ, quemuis perferre laborem
Suadet: & inducit noctes vigilare serenas,
Quærentem dictis quibus, & quo carmine demum
Clara tuæ possim præpandere lumina menti,
Res quibus occultas penitus conuisere possis.
Hunc igitur terrorē animi, tenebrasque, necesse
Non radij solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque:
Principium hinc cuius nobis exordia sumet:
Nullam rem à nihilo gigni diuinitus vnquam.
Quippe ita formido mortaleis continet omneis:
Quòd multa in terris fieri, cæloque tuentur,
Quorum operum causas nulla ratione videre
Possunt, ac fieri diuino numine rentur.
Quas ob res, vbi viderimus, nil posse creari
De nihilo: tum, quod sequitur, iam rectiùs inde
Perspiciemus, & vnde queat res quæque creari,
Et quo quæque modo fiant opera sine diuûm.
Nam si de nihilo fierent: ex omnibu' rebus

Om-

Omne genus nasci posset: nil semine egeret.
E mare primùm homines, è terra posset oriri
Squammigerũ genus, & volucres: erumpere cælo
Armenta, atque aliæ pecudes: genus omne ferarum
Incerto partu culta, ac deserta teneret:
Nec fructus iidem arboribus constare solerent,
Sed mutarentur: ferre omnes omnia possent.
Quippe, vbi non essent genitalia corpora cuique,
Quî posset mater rebus consistere certa?
At nunc seminibus quia certis quicque creatur:
Inde enascitur, atque oras in luminis exit,
Materies vbi inest cuiusque & corpora prima.
Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
Quòd certis in rebus inest secreta facultas.
Præterea, cur vere rosam, frumenta calore,
Vites autumno fundi sudante videmus:
Si non, certa suo quia tempore semina rerum
Cùm confluxerunt, patefit quodcunque creatur,
Dum tempestates adsunt, & viuida tellus
Tutò res teneras effert in luminis oras?
Quòd si de nihilo fierent, subitò exorerentur
Incerto spatio, atque alienis partibus anni:
Quippe vbi nulla forent primordia, quæ genitali
Concilio possent arceri tempore iniquo.
Nec porrò augendis rebus, spatio foret vsus
Seminis ad coitum, è nihilo si crescere possent.
Nam fierent iuuenes subitò ex infantibu' paruis:
E terraque exorta repentè arbusta salirent.
Quorum nil fieri manifestu'st. omnia quando
Paullatim crescunt (vt par est) semine certo:
Crescendoque genus seruant, vt noscere possis
Quæque sua de materia grandescere alique.
Hucaccedit, vti sine certis imbribus anni
Lætificos nequeat fœtus summittere tellus:
Nec porrò secreta cibo natura animantum
Propagare genus posset, vitamque tueri:
Vt potius multis communia corpora rebus
Multa putes esse, vt verbis elementa videmus:
Quàm sine principijs vllam rem existere posse.
Denique cur homines tantos natura parare
Non potuit, pedibus qui pontum per vada possent
Transire, & magnos manibus diuellere montes,
Multaque viuendo vitalia vincere fæcla:
Si non materies quia rebus reddita certa'st

Gignundis, è qua constat quid possit oriri?
Nil igitur fieri de nilo posse fatendu"st:
Semine quando opus est rebus, quo quæque creatæ
Aëris in teneras possint proferrier auras.
Postremò, quoniam incultis præstare videmus
Culta loca: & manibus meliores reddere fætus:
Esse videlicet in terris primordia rerum:
Quæ nos fæcundas vertentes vomere glebas,
Terraïéque solum subigentes cimus ad ortus.
Quòd si nulla forent: nostro sine quæque labore
Sponte sua multo fieri meliora videres.
Huc accedit, vti quicque in sua corpora rursum
Dissoluat natura: neque ad nihilum interimat res.
Nam siquid mortale è cunctis partibus esset:
Ex oculis res quæque repentè erepta periret.
Nulla vi foret vsus enim, quæ partibus eius
Discidium parere, & nexus exsoluere posset.
At nunc, æterno quia constant semine quæque,
Donec vis obeat, quæ res diuerberet ictu,
Aut intus penetret per inania, dissolüatque:
Nullius exitium patitur natura videri.
Præterea, quæcunque vetustate amouet ætas,
Si penitus perimit consumens materiem omnem:
Vnde animale genus generatim in lumina vitæ
Reducit Venus? aut reductum Dædala tellus
Vnde alit, atque auget, generatim pabula præbens?
Vnde mare, ingenui fontes, externaque longè
Flumina suppeditant? vnde æther sidera pascit?
Omnia enim debet, mortali corpore quæ sunt,
Infinita ætas consumse anteacta, dieque.
Quòd si in eo spatio, atque anteacta ætate fuêre,
E quibus hæc rerum consistit summa refecta:
Immortali sunt natura prædita certè.
Haud igitur possunt ad nilum quæque reuerti.
Denique res omneis eadem vis, causaque volgò
Conficeret: nisi materies æterna teneret
Inter se nexas minus, aut magis indupeditè.
Tactus enim lethi satis esset causa profectò:
Quippe, vbi nulla forent æterno corpore, eorum
Contextum vis deberet dissoluere quæque.
At nunc, inter se quia nexus principiorum
Dissimiles constant, æternaque materies est:
Incolumi remanent res corpore, dum satisacris
Vis obeat pro textura cuiusque reperta.

Hau

Haud igitur redit ad nihilum res vlla: sed omnes
Discidio redeunt in corpora materiai.
Postremò, pereunt imbres, vbi eos pater æther
In gremium matris terrai præcipitauit.
At nitidæ surgunt fruges, ramique viresciunt
Arboribus: crescunt ipsæ, fætuque grauantur.
Hinc alitur porrò nostrum genus, atque ferarum:
Hinc lætas vrbeis pueris florere videmus:
Frondiferasque nouis auibus canere vndique siluas.
Hinc fessæ pecudes pingues per pabula læta
Corpora deponunt: & candens lacteus humor
Vberibus manat distentis: hinc noua proles
Artubus infirmis teneras lasciua per herbas
Ludit, lacte mero mentes perculsa nouellas.
Haud igitur penitus pereunt quæcunque videntur:
Quando alid ex alio reficit natura: nec vllam
Rem gigni patitur, nisi morte adiutam aliena.
Nunc age, res quoniam docui non posse creari
De nihilo, neque item genitas ad nil reuocari:
Nequà fortè tamen cœptes diffidere dictis,
Quòd nequeunt oculis rerum primordia cerni:
Accipe præterea, quæ corpora tute necesse'st
Confiteare esse in rebus, nec posse videri.
Principiò, venti vis verberat incita pontum,
Ingenteisque ruit naueis, & nubila differt:
Interdum rapido percurrens turbine campos
Arboribus magnis sternit, monteisque supremos
Siluifragis vexat flabris: ita perfurit acri
Cum fremitu, sæuitque minaci murmure pontus.
Sunt igitur venti nimirum corpora cæca:
Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cæli
Verrunt, ac subito vexantia turbine raptant.
Nec ratione fluunt alia, stragemque propagant,
Ac cùm mollis aquæ fertur natura repentè
Flumine abundanti, quod largis imbribus auget
Montibus ex altis magnus decursus aquaï,
Fragmina coniiciens siluarum, arbustaque tota:
Nec validi possunt pontes venientis aquaï
Vim subitam tolerare: ita magno turbidus imbri
Molibus incurrens validis cum viribus amnis
Dat sonitu magno stragem, volutque sub vndis
Grandia saxa, ruit quà quidquid fluctibus obstat.
Sic igitur debent venti quoque flamina ferri:
Quæ, veluti validum flumen, cùm procubuêre

Quamlibet in partem, trudunt res antè, ruuntque
Impetibus crebris: interdum vertice torto
Conripiunt, rapidoque rotantia turbine portant.
Quare etiam atque etiam sunt venti corpora cæca:
Quandoquidem factis ac motibus, æmula magnis
Amnibus inueniuntur, aperto corpore qui sint.
Tum porrò varios rerum sentimus odores:
Nec tamen ad nareis, veniēteis cernimus vnquam:
Nec calidos æstus tuimur, nec frigora quimus
Vsurpare oculis, nec voces cernere suemus:
Quæ tamen omnia corporea constare necesse'st
Natura: quoniam sensus impellere possunt.
Tangere enim & tangi, nisi corpus, nulla potest res.
Denique fluctifrago suspensæ in littore vestes
Vnescunt, eædem dispansæ in sole serescunt.
At neque quo pacto persederit humor aquaî
Visu'st, nec rursum quo pacto fugerit æstu.
In paruas igitur parteis dispergitur humor,
Quas oculi nulla possunt ratione videre.
Quin etiam multis solis redeuntibus annis
Annulus in digito subtertenuatur habendo:
Stillicidî casus lapidem cauat: vncus aratri
Ferreus occultè decrescit vomer in aruis:
Strataque iam volgi pedibus detrita viarum
Saxea conspicimus: tum portas propter ahena
Signa manus dextras ostendunt attenuari
Sæpè salutantum tactu, prætérque meantum.
Hæc igitur minui, cùm sint detrita, videmus:
Sed quæ corpora decedant in tempore quoque,
Inuida præcluſit speciem natura videndi.
Postremò, quæcunque dies, naturaque rebus
Paullatim tribuit moderatim crescere cogens:
Nulla potest oculorum acies contenta tueri:
Nec porrò quæcunque æuo, macieque senescunt:
Nec, mare quæ impendent vesco sale saxa peresa,
Quid quoque amittant in tempore, cernere possis.
Corporibus cæcis igitur natura gerit res.
Nec tamen vndique corporea stipata tenentur
Omnia natura. namque est in rebus inane,
Quod tibi cognosse in multis erit vtile rebus:
Nec sinet errantem dubitare, & quærere semper
De summa rerum, & nostris diffidere dictis.
Quapropter locus est intactus inane, vacansque.
Quòd si non esset; nulla ratione moueri

Res

Res possent. namque officium, quod corporis extat
Officere, atque obstare, id in omni tempore adesset
Omnibus. haud igitur quicquam procedere posset,
Principium quoniam cedendi nulla daret res.
At nunc per maria, ac terras, sublimaque cæli,
Multa modis multis varia ratione moueri
Cerninus ante oculos: quæ, si non esset inane,
Non tam sollicito motu priuata carerent,
Quàm genita omnino nulla ratione fuissent:
Vndique materies quoniam stipata quiesset.
Præterea quamuis solidæ res esse putentur:
Hinc tamen esse licet raro cum corpore cernas:
In saxis, ac speluncis permanat aquarum
Liquidus humor, & vberibus fient omnia guttis.
Dissupat in corpus sese cibus omne animantum:
Crescunt arbusta, & fœtus in tempore fundunt:
Quòd cibus in tota vsque vel ab radicibus imis
Per truncos, ac per ramos diffunditur omneis:
Inter septa meant voces, & clausa domorum
Transuolitant: rigidum permanat frigus ad ossa.
Quòd nisi inania sint: quà possent corpora quæque
Transire, haud vlla fieri ratione videres.
Denique cur alias alijs præstare videmus
Pondere res rebus, nihilo maiore figura?
Nam si tantundem'st in lanæ glomere, quantum
Corporis in plumbo'st: tantundem péndere par est,
Corporis officium est quoniam premere omnia deorsum:
Contrà autem natura manet sine pondere inanis.
Ergo quod magnum'st æquè, leuiusque videtur,
Nimirum plus esse sibi declarat inanis.
At contrà grauius plus in se corporis esse
Deliquat, & multo vacui minus intus habere.
Est igitur nimirum id, quod ratione sagaci
Quærimus, admistum rebus, quod inane vocamus.
Illud in his rebus, ne te deducere vero
Possit, quod quidam fingunt, præcurrere cogor.
Cedere squammigeris latices nitentibus aiunt:
Et liquidas aperire vias: quia pòst loca pisces
Linquant, quò possint cedentes confluere vndæ.
Sic alias quoque res inter se posse moueri,
Et mutare locum, quamuis sint omnia plena.
Scilicet id falsa totum ratione receptu"st.
Nã quò squammigeri poterunt procedere tandem,

Ni spa-

Ni ſpatium dederint latices? concedere porrò
Quò poterunt vndæ, cùm piſces ire nequibunt?
Aut igitur motu priuandu''ſt corpora quæque:
Aut eſſe admiſtum dicendum rebus inane:
Vnde initum primũ capiat res quæque mouendi.
Poſtremò duo de concurſu corpora lata
Si cita diſſiliant: nempe aër omne neceſſe'ſt
Inter corpora quod fiat, poſsidat inane.
Is porrò, quamuis circùm celerantibus auris
Confluat: haud poterit tamen vno tempore totum
Compleri ſpatium. nam primũ quemq. neceſſe'ſt
Occupet ille locum, deinde omnia poſsideantur.
Quòd ſi fortè aliquis, cùm corpora diſsiluere,
Tum putat id fieri, quia ſe condenſeat aër,
Errat: nam vacuum tunc fit, quod non fuit antè,
Et repletur item, vacuum quod conſtitit antè.
Nec tali ratione poteſt denſerier aër:
Nec ſi iam poſſet, ſine inani poſſet, opinor,
Se ipſe in ſe trahere, & parteis cõducere in vnum.
Quapropter quanuis cauſando multa moreris,
Eſſe in rebus inane tamen fateare neceſſe'ſt.
Multaq. præterea tibi poſſum commemorando
Argumenta, fidem dictis conradere noſtris.
Verùm animo ſatis hæc veſtigia parua ſagaci
Sunt, per quæ poſsis cognoſcere cetera tute.
Namque canes vt montiuagæ perſæpe ferai
Naribus inueniunt intectas fronde quietes,
Cùm ſemel inſtiterint veſtigia certa viaï:
Sic aliud ex alio per te tute ipſe videre
Talibus in rebus poteris, cæcasque latebras
Inſinuare omneis, & verum protrahere inde:
Quòd ſi pigraris, paullúmve abſceſſeris ab re,
Hoc tibi de plano poſſum promittere Memmi:
Vſque adeò largos hauſtus de fontibu' magnis
Lingua meo ſuauis diti de pectore fundet,
Vt verear, ne tarda priùs per membra ſenectus
Serpat, & in nobis vitaï claustra reſoluat:
Quàm tibi de quauis vna re verſibus omnis
Argumentorum ſit copia miſſa per aureis.
Sed nunc iam repetam cœptum pertexere dictis.
Omnis vt eſt igitur per ſe natura, duabus
Conſtitit in rebus nam corpora ſunt, & inane,
Hæc in quo ſita ſunt, & quà diuerſa mouentur.
Corpus enim per ſe communis deliquat eſſe

Senſus

Sensus: quo nisi prima fides fundata valebit:
Haud erit occultis de rebus quò referentes
Confirmare animi quicquam ratione queamus.
Tum porrò locus, ac spatiũ, quod inane vocamus,
Si nullum foret: haud vsquam sita corpora possent
Esse, neque omninò quaquàm diuersa meare:
Id quod iam superà tibi paullo ostendimus antè.
Præterea nihil est, quod possis dicere ab omni
Corpore seiunctum, secretumque esse ab inani:
Quod quasi tertia sit rerum natura reperta.
Nam quodcunq. erit, esse aliquid debebit id ipsum
Augmine vel grandi, vel paruo denique, dum sit.
Cui si tactus erit quamuis leuis, exiguusque,
Corporum augebit numerũ, summamq. sequetur.
Sin intactile erit, nulla de parte quod vllam
Rem prohibere queat per se transire meantem:
Scilicet hoc id erit vacuum, quod inane vocamus.
Præterea per se quodcunque erit, aut faciet quid:
Aut aliis fungi debebit agentibus ipsum:
Aut erit vt possint in eo res esse, genique.
At facere & fungi sine corpore nulla potest res:
Nec præbere locum porrò, nisi inane vacansque.
Ergo præter inane, & corpora, tertia per se
Nulla potest rerum in numero natura relinqui:
Nec, quæ sub sensus cadat vllo tempore nostros:
Nec, ratione animi quam quisquam possit apisci.
Nam quæcunque cluent, aut his coniuncta duabus
Rebus ea inuenies, aut horum euenta videbis.
Coniunctu"st id, quod nunquam sine perniciali
Discidio potis est seiungi, seque gregari:
Pondus vti saxis, calor ignibu', liquor aquaï,
Tactus corporibus cunctis, intactus inani.
Seruitium contrà, libertas, diuitiæque,
Paupertas, bellum, concordia, cetera, quorum
Aduentu manet incolumis natura, abituque:
Nec soliti sumus, vt par est, euenta vocare.
Impus item per se non est: sed rebus ab ipsis
Consequitur sensus, transactum quid sit in æuo:
Cum quæ res instet, quid porrò deinde sequatur.
Nec per se quemquam tempus sentire fatendu"st
Semotum ab rerum motu, placidaque quiete.
Denique Tyndaridem raptam, belloque subactas
Proiugenas genteis cùm dicunt esse, videndu"st,
Ne forte hæc per se, cogant nos, esse fateri,

Quando

Quando ea sæcla hominũ, quorũ hæc euẽta fuere,
Inreuocabilis abstulerit iam præterita ætas.
Namque aliud rebus, aliud regionibus ipsis
Euentum dici poterit, quodcunque erit actum.
Denique materies si rerum nulla fuisset,
Nec locus, ac spatium, res in quo quæque geruntur:
Numquam Tyndaridis formæ conflatus amore
Ignis Alexandri Phrygio sub pectore gliscens
Clara accendisset sæui certamina belli:
Nec clàm durateus Troiaï Pergama partu
Inflammasset equus nocturno Graiugenarum,
Perspicere vt possis res gestas funditus omneis,
Non ita vti corpus per se constare, nec esse:
Nec ratione cluêre eâdem, qua constat inane:
Sed magis vt meritò possis euenta vocare
Corporum, atque loci, res in quo quæq. gerantur.
Corpora sunt porrò partim primordia rerum:
Partim concilio quæ constant principiorum.
Sed quæ sunt rerum primordia, nulla potest vis
Stringere: nam solido vincunt ea corpore densum.
Et si difficile esse videtur credere quicquam
In rebus solido reperiri corpore posse.
Transit enim fulmen cæli per septa domorum:
Clamor vt, ac voces: ferrum candescit in igne:
Disiliuntque fero feruenti saxa vapore:
Quin labefactatus rigor auri soluitur æstu:
Tum glacies æris flamma deuicta liquescit:
Permanat calor argentum, penetraleque frigus:
Quando vtrunque manu retinentes pocula ritè
Sensimus infuso lympharum rore supernè.
Vsque adeò in rebus solidi nihil esse videtur.
Sed quia vera tamen ratio, naturaque rerum
Cogit: ades, paucis dum versibus expediamus,
Esse ea, quæ solido, atq. æterno corpore constent,
Semina quæ rerum, primordiaque esse docemus:
Vnde omnis rerum nunc constet summa creata.
Principio quoniam duplex natura duarum
Dissimilis rerum longè constare reperta'st,
A Corporis atque loci, res in quo quæque geruntur:
Sed Esse vtramque sibi per se, puramque necesse'st.
Nam quacunque vacat spatium, quod inane vocamus:
C Corpus eà non est: quà porrò cunque tenet se
Corpus, eà vacuum nequaquam constat inane.

Sun-

Sunt igitur solida, ac sine inani corpora prima.
Præterea quoniam genitis in rebus inane'st.
Materiem circùm solidam constare necesse'st:
Nec res vlla potest verâ ratione probari
Corpore inane suo celare, atque intus habere,
Si non, quod cohibet, solidum constare relinquas.
Id porrò nihil esse potest, nisi materiaï
Concilium, quod inane queat tectum cohibere.
Materies igitur, solido quæ corpore constat,
Esse æterna potest, cùm cetera dissoluantur.
Tum porrò si nil esset, quod inane vacaret,
Omne foret solidum. nisi contrà corpora cæca
Essent, quæ loca complerent, quæcunque tenerent:
Omne, quod est, spatium vacuum constaret inane.
Alternis igitur nimirum corpus inani
Distinctu"st, quoniam nec plenum nauiter extat:
Nec porrò vacuum. sunt ergo corpora cæca,
Quæ spatium pleno possint distinguere inane.
Hæc neque dissolui plagis extrinsecus icta
Possunt: nec porrò penitus penetrata retexi:
Nec ratione queunt alia tentata labare,
Id quod iam superà tibi paullo ostendimus antè.
Nam neque collidi sine inani posse videtur
Quicquam, nec frangi, nec findi in bina secando:
Nec capere humorem, neq. item manabile frigus,
Nec penetralem ignē, quibus omnia conficiuntur.
Et quàm quæq. magis cohibet res intus inane,
Tam magis his rebus penitus tentata labascit.
Ergo si solida, ac sine inani corpora prima
Sunt, ita vti docui: sint hæc æterna necesse'st.
Præterea, nisi materies æterna fuisset,
Antehac, ad nihilum penitus res quæq. redissent,
Ex nihiloque renata forent, quæcunque videmus.
At quoniam superà docui nil posse creari
De nihilo, neq. quod genitu"st, ad nil reuocari:
Esse immortali primordia corpore debent,
Dissolui quò quæque supremo tempore possint,
Materies vt suppeditet rebus reparandis.
Sunt igitur solida primordia simplicitate,
Nec ratione queunt alia seruata per æuum
Ex infinito iam tempore res reparare.
Denique, si nullam finem natura parasset
Frangendis rebus, iam corpora materiaï
Vsque redacta forent, æuo frangente priore,

Vt nihil

Vt nihil ex illis à certo tempore posset
Conceptum, summum ætatis peruadere florem.
Nam quid uis citiùs dissolui posse videmus,
Quàm rursus refici. quapropter longa diei
Infinitæ ætas anteacti temporis, omne,
Quod fregisset adhuc disturbans, dissoluensque,
Id nunquam reliquo reparari tempore posset.
At nunc nimirum frangendi reddita finis
Certa manet, quoniã refici rem quamq. videmus,
Et finita simul generatim tempora rebus
Stare, quibus possint æui contingere florem.
Huc accedit, vti solidissima materiaî
Corpora cùm constant, possint tamen omnia reddi
Mollia, quæ fiant aër, aqua, terra, vapores,
(Quo pacto fiant, & qua vi quæque genantur,)
Admistum quoniam simul est in rebus inane.
At contrà si mollia sint primordia rerum:
Vnde queant validi silices, ferrumque creari,
Non poterit ratio reddi. nam funditus omnis
Principio fundamenti natura carebit.
Sunt igitur solida pollentia simplicitate,
Quorum condenso magis omnia conciliatu
Arctari possunt, validasque ostendere vireis.
Denique iam quoniam generatim reddita finis
Crescendi rebus constat, vitamque tuendi:
Et quid quæque queant per fœdera naturaï,
Quid porrò nequeant, sancitũ quandoquidẽ exstat:
Nec commutatur quicquã: quando omnia constãt,
Vsque adeò variæ volucres vt in ordine cunctæ
Ostendant maculas generaleis corpori inesse:
Immutabile materiæ quoque corpus habere
Debent nimirum. nam si primordia rerum
Commutari aliqua possent ratione reuicta:
Incertum quoque iam constet, quid possit oriri,
Quid nequeat: finita potestas denique cuique
Quánam sit ratione, atque altè terminus hærens:
Nec toties possent generatim sæcla referre
Naturam, motus, victum, moresque parentum.
Tum porrò, quoniam extremum cuiusque cacumen
Corporis est aliquod, nostri quod cernere sensus
Iam nequeunt: id nimirum sine partibus exstat:
Et minima constat natura: nec fuit vnquam
Per se secretum, neque posthac esse valebit:
Alterius quoniam'st ipsum pars, primaque, & ima,

Inde

Inde aliæ, atque aliæ similes ex ordine partes
Agmine condenso naturam corporis explent.
Quæ quoniam per se nequeunt constare: necesse'st
Hærere, vt nequeant vlla ratione reuelli.
Sunt igitur solida primordia simplicitate:
Quæ minimis stipata cohærent partibus arctè,
Non ex vllorum conuentu conciliata,
Sed magis æterna pollentia simplicitate:
Vnde neque auelli quicquam, neque deminui quid
Concedit natura, reseruans semina rebus.
Præterea nisi erit minimũ: paruissima quæque
Corpora constabunt ex partibus infinitis.
Quippe vbi dimidiæ partis pars semper habebit
Dimidiam partem: nec res præfiniet vlla.
Ergo rerum inter summã, minimamq. quid escit?
Nil erit, vt differant. nam quamuis funditus omnis
Summa sit infinita: tamen paruissima quæ sunt,
Ex infinitis constabunt partibus æquè.
Quod quoniam ratio reclamat vera, negatque
Credere posse animum, victus fateare necesse'st,
Esse ea, quæ nullis iam prædita partibus extent,
Et minima constent natura: quæ quoniam sunt:
Illa quoq. esse tibi solida, atq. æterna fatendum.
Denique ni minimas in parteis cuncta resolui
Cogere consuesset rerum natura creatrix,
Iam nihil ex illis eadem reparare valeret:
Propterea, quia quæ nullis sunt partibus aucta,
Non possunt ea, quæ debet genitalis habere
Materies, varios connexus, pondera, plagas,
Concursus, motus, per quæ res quæque geruntur.
Porrò si nulla'st frangendis reddita finis
Corporibus, tamen ex æterno tempore quædam
Nunc etiam superare necesse'st corpora rebus,
Quæ nondum clueant vllo tentata periclo.
At quoniam fragili natura prædita constant,
Discrepat æternum tempus potuisse manere
Innumerabilibus plagis vexata per æuum.
Quapropter, qui materiam rerum esse putarunt
Ignem, atque ex igni summam consistere solo,
Magnopere à vera lapsi ratione videntur.
Heraclitus init quorum dux prælia primus,
Clarus ob obscuram linguam magis inter inaneis,
Quamde grauis inter Graios, qui vera requirunt.
Omnia enim stolidi magis admirantur, amantque

Inuersis quæ sub verbis latitantia cernunt:
Veraque constituunt, quæ bellè tangere possunt
Aureis, & lepido quæ sunt fucata sonore.
Nam cur tam variæ res possent esse, requiro,
Ex vero si sunt igni, puroque creatæ.
Nil prodesset enim calidum densarier ignem,
Nec rarefieri, si partes ignis eandem
Naturam, quam totus habet suus ignis, haberent.
Acrior ardor enim conductis partibus esset:
Languidior porrò disiectis, disque supatis.
Amplius hoc fieri nihil est, quod posse rearis
Talibus in causis: nedum variantia rerum
Tanta queat densis rarisque ex ignibus esse.
Atque hi si faciant admistum rebus inane:
Densari poterunt ignes, rarique relinqui.
Sed quia multa sibi cernunt contraria, mussant,
Et fugitant in rebus inane relinquere purum, &
Ardua dum metuunt, amittunt vera viai.
Nec rursum cernunt exemto rebus inani,
Omnia densari, fierique ex omnibus vnum
Corpus, nil ab se quod possit mittere raptim,
Aestifer ignis vti lumen iacit, atque vaporem:
Vt videas non è stipatis partibus esse.
Quòd si fortè vlla credent ratione potesse
Igneis in cœtu stingui, mutareque corpus:
Scilicet ex vlla facere id si parte reparcent:
Occidet ad nihilum nimirum funditus ardor
Omnis, & ex nihilo fient quæcunque creantur.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors est illius, quod fuit antè.
Proinde aliquid superare necesse'st incolume ollis,
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes,
De nihiloque renata viresca copia rerum.
Nunc igitur, quoniã certissima corpora quædã
Sunt, quæ conseruant naturam semper eandem:
Quorum abitu, aut aditu, mutatoq. ordine, mutant
Naturam res, & conuertunt corpora sese:
Scire licet non esse hæc ignea corpora rerum.
Nil referret enim quædam decedere, abire,
Atque alia attribui, mutarique ordine quædam:
Si tamen ardoris naturam cuncta tenerent.
Ignis enim foret omni' modis, quodcunq. crearet.
Verùm, vt opinor, ita'st: sunt quædam corpora,
quorum

Concur

Concursus, motus, ordo, positura, figuræ,
Efficiunt igneis: mutatoque ordine mutant
Naturam: neq; sunt igni similata, neque vlli
Præterea rei, quæ corpora mittere possit
Sensibus, & nostros adiectu tangere tactus.
Dicere porrò ignem res omneis esse: neq. vllam
Rem veram in numero rerum constare, nisi ignem,
Quod facit hic idem, perdelirum esse videtur.
Nam contra sensus ab sensibus ipse repugnat:
Et labefactat eos, vnde omnia credita pendent:
Vnde hic cognitus est ipsi, quem nominat ignem.
Credit enim sensus ignem cognoscere verè:
Cetera non credit, nihilo quæ clara minus sunt:
Quod mihi cùm vanum, tum delirum esse videtur.
Quò referemus enim? quid nobis certius ipsis
Sensibus esse potest, quo vera ac falsa notemus?
Præterea, quare quisquam magis omnia tollat:
Et velis ardoris naturam linquere solam,
Quam neget esse ignis, summam tamen esse relinquat?
Aequa videtur enim dementia dicere vtrunque.
Quapropter qui materiem rerum esse putarunt
Ignem, atque ex igni summam consistere posse:
Et qui principium gignundis aëra rebus
Constituêre: aut humorem quicunque putarunt
Fingere res ipsum per se: terrámve creare
Omnia, & in rerum naturas vertier omneis:
Magnopere à vero longè deerrasse videntur.
Adde etiam, qui conduplicant primordia rerum,
Aëra iungentes igni, terramque liquori:
Et qui quattuor ex rebus posse omnia rentur,
Ex igni, terra, atque anima procrescere, & imbri:
Quorum Acragantinus cũ primis Empedocles est:
Insula quem triquetris terrarum gessit in oris:
Quam fluitans circum magnis anfractibus æquor,
Ionium glaucis aspergit littus ab vndis:
Angustoque freto rapidum mare diuidit vndis
Italiæ terraï oras à finibus eius:
Hîc est vasta Charybdis: & hîc Aetnæa minantur
Murmura flammarum rursum se conligere iras:
Faucibus eruptos iterum vt vis euomat igneis:
Ad cælumque ferat flammaï fulgura rursum:
Quæ cùm magna modis multis miranda videtur
Gentibus humanis regio, visendaque fertur,

Rebus opima bonis, multa munita virûm vi:
Nil tamen hoc habuisse viro præclarius in se,
Nec sanctum magis, & mirum, carumq. videtur:
Carmina quin etiam diuini pectoris eius
Vociferantur, & exponunt præclara reperta:
Vt vix humana videatur stirpe creatus:
Hic tamen, & superà quos diximus, inferiores
Partibus egregiè multis, multoque minores,
Quanquàm multa bene, ac diuinitus inuenientes
Ex adyto tanquam cordis responsa dedêre
Sanctius, & multo certa ratione magis, quàm
Pythia quæ tripode ex Phœbi, lauroque profatur:
Principijs tamen in rerum fecere ruinas:
Et grauiter magni magno cecidere ibi casu:
Primùm, quòd motus exemto rebus inani
Constituunt, & res molleis, rarasque relinquunt,
Aëra, solem, ignem, terras, animalia, fruges:
Nec tamen admiscent in eorum corpus inane.
Deinde quòd omnino finem non esse secandis
Corporibus faciunt, neque pausam stare fragori:
Nec prorsum in rebus minimũ cõsistere quicquam:
Cùm videamus id extremum cuiusque cacumen
Esse, quod ad sensus nostros minimum esse videtur:
Coniicere vt possis ex hoc, quod cernere non quis,
Extremum quod habent, minimũ consistere rebus.
Huc accedit item, quòd iam primordia rerum
Mollia constituunt: quæ nos natiua videmus
Esse, & mortali cum corpore funditus. atqui
Debeat ad nihilum iam rerum summa reuerti:
De nihiloque renata virescere copia rerum:
Quorum vtrunque, quid â vero iam distet, habebas.
Deinde inimica modis multis sunt, atque venena
Ipsa sibi inter se. quare aut congressa peribunt,
Aut ita diffugient, vt tempestate coorta,
Fulmina diffugere, atq. imbreis ventosq. videmus.
Denique quattuor ex rebus si cuncta creantur,
Atque in eas rursum res omnia dissoluuntur,
Quî magis illa queunt rerum primordia dici,
Quàm contrà res illorum, retroque putari?
Alternis gignuntur enim, mutantque colorem,
Et totam inter se naturam tempore ab omni.
Sin ita fortè putas ignis, terræque coire
Corpus, & aërias auras, roremque liquorum,
Nil in concilio naturam vt mutet eorum:

Nulla

Nulla tibi ex illis poterit res esse creata:
Non animãs, non exanimo quid corpore, vt arbos.
Quippe suam quidque in cœtu variantis acerui
Naturam ostendet: mistusque videbitur aër
Cum terra simul, atque ardor cum rore manere.
At primordia gignundis in rebus oportet
Naturam clandestinam, cæcamque adhibere,
Emineat nequid, quod contrà pugnet, & obstet:
Quo minus esse queat propriè quodcunq. creatum.
Quin etiam repetunt à cælo, atque ignibus eius:
Et primùm faciunt ignem se vertere in auras
Aëris: hinc imbrem gigni, terramque creari
Ex imbri, retroque à terra cuncta reuerti,
Humorem primùm, pòst aëra, deinde calorem:
Nec cessare hæc inter se mutare, meare
De cælo ad terram, de terra ad sidera mundi:
Quod facere haud vllo debent primordia pacto.
Immutabile enim quiddam superare necesse'st,
Ne res ad nihilum rediganturfunditus omnes.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit:
Continuò hoc mors est illius, quod fuit antè.
Quapropter quoniam quæ paullo diximus antè,
In commutatum veniunt: constare necesse'st
Ex aliis ea, quæ nequeant conuertier vsquam,
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes:
Quin potiùs tali natura prædita quædam
Corpora constituas, ignem si fortè crearint,
Posse eadem demtis paucis, pauciscque tributis,
Ordine mutato, & motu, facere aëris auras:
Sic alias aliis rebus mutarier omneis.
At manifesta palàm res indicat (inquis) in auras
Aëris è terra res omneis crescere, alique:
Et nisi tempestas indulget tempore fausto
Imbribus, & tabe nimborum arbusta vacillant,
Solque sua pro parte fouet, tribuitque calorem:
Crescere non possint fruges, arbusta, animantes.
Scilicet & nisi nos cibus aridus, & tener humor
Adiuuet: amisso iam corpore, vita quoque omnis
Omnibus è neruis atque ossibus exsoluatur.
Adiutamur enim dubio procul, atque alimur nos
Certis ab rebus, certis aliæ atque aliæ res:
Nimirum quia multa modis communia multis
Multarum rerum in rebus primordia mista
Sunt: ideò variis variæ res rebus aluntur.

Atque eadem magni refert, primordia sæpe
Cum quibus, & quali positura contineantur:
Et quos inter se dent motus, accipiantque.
Namque eadem cælum, mare, terras, flumina, solem
Constituunt: eadem fruges, arbusta, animanteis:
Verùm aliis, alioque modo commixta mouentur.
Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
Multa elementa vides multis communia verbis:
Cùm tamen inter se versus, ac verba necesse'st
Confiteare & re, & sonitu distare sonanti:
Tantùm elementa queunt permutato ordine solo.
At rerum quæ sunt primordia, plura adhibere
Possunt, vnde queant variæ res quæque creari.
Nunc & Anaxagoræ scrutemur homœomeriã,
Quam Græci memorant, nec nostra dicere lingua
Concedit nobis patrij sermonis egestas:
Sed tamen ipsam rem facile'st exponere verbis,
Principium rerum quam dicit homœomeriam:
Ossa videlicet è pauxillis atque minutis
Ossibu': sic & de pauxillis atque minutis
Visceribus viscus gigni, sanguenque creari,
Sanguinis inter se multis coeuntibu' guttis:
Ex aurique putat micis consistere posse
Aurum, & de terris terram concrescere paruis:
Ignibus ex ignem, humorem ex humoribus esse.
Cetera consimili fingit ratione, putatque.
Nec tamen esse vlla parte idem in rebus inane
Concedit, neque corporibus finem esse secandis.
Quare in vtraque mihi pariter ratione videtur
Errare, atque illi, superà quos diximus antè.
Adde quòd imbecilla nimis primordia fingit:
Si primordia sunt, simili quæ prædita constant
Natura, atque ipsæ res sunt, æquéque laborant,
Et pereunt: neque ab exitio res vlla refrenat.
Nam quid in opi ressu valido durabit eorum,
Vt mortem effugiat leti sub dentibus ipsis?
Ignis? an humor? an aura? quid horum? sanguen? an ossa?
Nil, vt opinor, vbi ex æquo res funditus omnis
Tam mortalis erit, quàm quæ manifesta videmus
Ex oculis nostris aliqua vi victa perire.
At neq. recidere ad nihilum res posse, neq. autem
Crescere de nihilo, testor res antè probatas.
Præterea quoniam cibus auget corpus, alitque:
Scire

Scire licet, nobis venas, & sanguen, & ossa,
Et neruos alienigenis ex partibus esse:
Siue cibos omneis commisto corpore dicent
Esse, & habere in se neruorum corpora parua,
Ossaque, & omnino venas, parteisque cruoris:
Fiet, vti cibus omnis & aridus, & liquor ipse,
Ex alienigenis rebus constare putetur,
Ossibus, & neruis, veniisque, & sanguine misto.
Præterea quæcunque è terra corpora crescunt,
Si sunt in terris: terras constare necesse'st
Ex alienigenis quæ terris exoriuntur.
Transfer idem, totidem verbis vtare licebit:
In lignis si flamma latet, fumusque, ciniisque:
Ex alienigenis consistant ligna necesse'st,
Ex alienigenis quæ lignis exoriuntur.
Linquitur hîc tenuis latitandi copia quædam:
Id quod Anaxagoras sibi sumit, vt omnib⁹ omneis
Res putet immistas rebus latitare: sed illud
Apparere vnum, cuius sint pluria mista,
Et magis in promtu, primaque in fronte locata:
Quod tamen à vera longè ratione repulsu"st.
Conueniebat enim fruges quoque sæpè minutas,
Robore cùm saxi franguntur, mittere signum
Sanguinis: aut aliquid, nostro quæ corpore alũtur:
Cùm lapidi lapidem terimus, manare cruorem:
Consimili ratione herbas quoque sæpè decebat,
Et latices, dulceis guttas, similique sapore
Mittere, lanigeræ quali sunt vbera lactis:
Scilicet & glebis terrarum sæpe friatis
Herbarum genera, & fruges, frondeisque videri
Dispertita, atque in terris latitare minutè:
Postremò, in lignis cinerem fumumque videri,
Cùm præfracta forent, igneisque latere minutos.
Quorum nil fieri quoniam manifesta docet res:
Scire licet non esse in rebus res ita mistas:
Verùm semina multimodis immista latere
Multarum rerum in rebus communia debent.
At sæpe in magnis sit montib⁹ (inquis) vt altis
Arboribus vicina cacumina summa terantur
Inter se, validis facere id cogentibus austris,
Donec fulserunt flammæ fulgore coorto:
Scilicet & non est lignis tamen insitus ignis.
Verùm semina sunt ardoris multa: terendo
Quæ cùm confluxere, creant incendia siluis.

Quòd si tanta foret siluis abscondita flamma:
Non possent vllum tempus celarier ignes:
Conficerent volgò siluas, arbusta cremarent.
Iámne vides igitur, paullo quod diximus antè,
Permagni referre eadem primordia sæpe
Cum quibus, & quali positurâ contineantur?
Et quos inter se dent motus, accipiantque?
Atque eadem paullo inter se mutata creare
Igneis è lignis? quo pacto verba quoque ipsa
Inter se paullo mutatis sunt elementis,
Cùm ligna, atque igneis distincta voce notemus.
Denique iam quæcunque in rebus cernis apertis,
Si fieri non posse putas, quin materiaï
Corpora consimili natura prædita fingas,
Hac ratione tibi pereunt primordia rerum:
Fiet vti risu tremulo concussa cachinnent,
Et lacrymis salsis humectent ora, genasque.
Nunc age, quod supereſt, cognosce, & clariùs audi.
Nec me animi fallit, quàm sint obscura: sed acri
Percussit thyrso laudis spes magna meum cor:
Et simul incussit suauem mî in pectus amorem
Musarum: quo nunc instinctus mente vigenti
Auia Pieridum peragro loca, nullius antè
Trita solo: iuuat integros accedere fonteis,
Atque haurire, iuuatque nouos decerpere flores:
Insignemque meo capiti petere inde coronam,
Vnde prius nulli velarint tempora Musæ:
Primùm quòd magnis doceo de rebus: & arctis
Religionum animos nodis exsoluere pergo:
Deinde quòd obscura de re tam lucida pango
Carmina, musæo contingens cuncta lepôre.
Id quoque enim non ab nulla ratione videtur:
Sed veluti pueris absinthia tetra medentes
Cùm dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci, flauoque liquore,
Vt puerorum ætas improuida ludificetur
Labrorum tenus: interea perpotet amarum
Absinthi laticem. deceptaque non capiatur,
Sed potiùs tali facto recreata valescat:
Sic ego nunc, quoniã hæc ratio plerumque videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, retroque
Volgus abhorret ab hac: volũi tibi suauiloquenti
Carmine Pierio rationem exponere nostram,

Et quasi musæo dulci contingere melle,
Si tibi fortè animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
Naturam rerum, qua constet comta figura.
Sed quoniam docui, solidissima materiaï
Corpora perpetuò volitare inuicta per æuum:
Nunc age summaï ecquæ nam sit finis eorum,
Nécne sit, euoluamus: item, quod inane repertu'st,
Seu locus, ac spatium, res in quo quæque genantur,
Peruideamus vtrùm finitum funditus omne
Constet, an immensum pateat vel aduſq. profundũ.
Omne, quod est igitur, nulla regione viarum
Finitu"st: namque extremum debebat habere.
Extremum porrò nullius posse videtur
Esse, nisi vltrà sit quod finiat, vt videatur
Quo non longius hæc sensus natura sequatur.
Nunc extra summam quoniam nihil esse fatendum'st,
Non habet extremum: caret ergo fine, modoque:
Nec refert quibus asistas regionibus eius:
Vsqueadeò quem quisq. locum possedit, in omneis
Tantundem parteis infinitum omne relinquit.
Præterea, si iam finitum constituatur
Omne quod est spatium: si quis procurrat ad oras
Vltimus extremas, iaciatque volatile telum:
Id validis vtrùm contortum viribus ire,
Quò fuerit missum mauis, longeque volare:
An prohibere aliquid censes, obstareque posse?
Alterutrum fatearis enim, sumasque necesse'st,
Quorum vtrumque tibi effugiũ præcludit, & omne
Cogit vt exemta concedas fine patêre.
Nam siue est aliquid, quod prohibeat, officiatque
Quo minu' quo missum'st, veniat, finique locet se,
Siue foras fertur, non est ea fini' profectò.
Hoc pacto sequar, atque oras vbicunque locaris
Extremas: quæram, quid telo denique fiat.
Fiet vti nusquam possit consistere finis:
Effugiumque fugæ prolatet copia semper.
Præterea spatium summaï totius omne,
Vndique si inclusum certis consisteret oris,
Finitumque foret: iam copia materiaï
Vndique ponderibus solidis confluxet ad imum:
Nec res vlla geni sub cæli tegmine posset:
Nec foret omnino cælum, neque lumina solis:

Quippe vbi materies omneis cumulata iacêret
Ex infinito iam tempore subsidendo.
At nunc nimirum requies data principiorum
Corporibus nulla'st: quia nil est funditus imum,
Quò quasi confluere, & sedes vbi ponere possint:
Semper & assiduo motu res quæque geruntur
Partibus in cunctis, æternaque suppeditantur
Ex infinito cita corpora materiai.
Postremò ante oculos rem res finire videtur:
Aër dissepit colleis, atque aëra montes:
Terra mare, & contrà mare terras terminat omneis.
Omne quidem verò nihil est, quod finiat extrà,
Est igitur natura loci, spatiumque profundi:
Quod neque clara suo percurrere flumina cursu
Perpetuo possint æui labentia tractu:
Nec prorsum facere, vt restet minus ire meando:
Vsque adeò passim patet ingens copia rebus
Finibus exemtis in cunctas vndique parteis.
Ipsa modum porrò sibi rerum summa parare
Ne possit; natura tenet: quia corpus inani,
Et quod inane autem'st, finiri corpore cogit:
Vt sic alternis infinita omnia reddat.
Aut si etiam alterutrum si terminet alterũ eorum,
Simplice natura pateat tamen immoderatum:
Nec mare, nec tellus, nec cæli lucida templa,
Nec mortale genus, nec diuûm corpora sancta
Exiguum possent horai sistere tempus.
Nam dispulsa suo de cœtu materiai
Copia ferretur magnum per inane soluta,
Siue adeò potius nunquam concreta creasset
Vllam rem, quoniam cogi disiecta nequisset.
Nam certè neque consilio primordia rerum
Ordine se quæque, atque sagaci mente locarunt,
Nec quos quæque darent motus pepigêre profectò:
Sed quia multa modis multis mutata per omne
Ex infinito vexantur percita plagis,
Omne genus motus, & cœtus experiundo
Tandem deueniunt in taleis disposituras,
Qualibus hæc rebus consistit summa creata:
Et multos etiam magnos seruata per annos,
Vt semel in motus coniecta'st conueniencteis,
Efficit, vt largis auidum mare fluminis vndis
Integrent amnes, & solis terra vapore
Fota nouet fœtus, summissaque gens animantum
Floreat,

Floreat, & viuant labentes atheris ignes.
Quod nullo facerent pacto, nisi materiaï
Ex infinito suboriri copia posset,
Vnde amissa solent reparari in tempore quoque.
Nam veluti priuata cibo natura animantum
Diffluit amittens corpus, sic omnia debent
Dissolui simul ac defecit suppeditare
Materies recta regione auersa viaï.
Nec plágæ possent extrinsecus vndique summam
Conseruare omnem, quæcunque'st conciliata.
Cudere enim crebrò possunt, partemque morari,
Dum veniant aliæ, ac suppleri summa queatur.
Interdum resilire tamen coguntur, & vnà
Principiis rerum spatium, tempusque fugaï
Largiri, vt possint à cœtu libera ferri.
Quare etiam atque etiam suboriri multa necesse'st.
Et tamen vt plagæ quoque possint suppetere ipsæ,
Infinita opus est vis vndique materiaï.
Illud in his rebus longè fuge credere. Memmi,
In medium summæ (quod dicunt) omnia niti,
Atque ideo mundi naturam stare sine vllis
Ictibus externis, neque quoquam posse resolui
Summa atque ima, quòd in medio sint omnia nixa,
Ipsum si quicquam posse in se sistere credis:
Et quæ pondera sunt sub terris, omnia sursum
Nitier, in terrâque retrò requiescere posta:
Vt per aquas quæ nunc rerum simulacra videmus.
Et simili ratione animalia subtu' vagari
Contendunt, neque posse è terris in loca cæli
Recidere inferiora magis, quàm corpora nostra
Sponte sua possint in cæli templa volare:
Illi cùm videant solem, nos sidera nobis
Cernere, & alternis nobiscum tempora cæli
Diuidere, & nocteis partieis agitare, dieisque.
Sed vanus stolidis hæc omnia finxerit error,
Amplexi quòd habent peruersæ prima viaï.
Nam medium nihil esse potest, vbi inane, locusque
Infinita: neque omnino, si iam medium sit,
Possit ibi quicquam hac potiùs consistere causa,
Quàm quauis alia longè regione manere.
Omnis enim locus, ac spatium, quod inane vocamus,
Per medium, per non medium concedat oportet
Ac quis ponderibus, motus quacunque ferantur.

Nec

Nec quisquam locus est, quò corpora cùm venêre,
Ponderis amissa vi possint stare in inani:
Nec quod inane autem'st, illis subsistere debet,
Quin sua quod natura petit, concedere pergat.
Haud igitur possunt tali ratione teneri
Res in concilio medij cuppedine victæ.
Præterea quoque iam non omnia corpora fingunt
In medium niti, sed terrarum, atque liquorum,
Humorem ponti, magnisque è montibus vndas,
Et quasi terreno quæ corpore contineantur:
At contrà tenueis exponunt aëris auras,
Et calidos simul à medio differrier igneis,
Atque ideò totum circumtremere æthera signis,
Et solis flammam per cæli cærula pasci,
Quòd calor à medio fugiens ibi conligat igneis:
Quippe etiam vesci è terra mortalia sæcla,
Nec prorsum arboribus summos frondescere ramos
Posse, nisi à terris paullatim cuique cibatum
Terra det: at supera circumtegere omnia cælum,
Ne volucrum ritu flammarum mœnia mundi
Diffugiant subitò magnum per inane soluta:
Et ne cetera consimili ratione ferantur:
Néve ruant cæli tonitralia templa supernè,
Terraque se pedibus raptim subducat, & omnes
Inter permistas terræ, cælique ruinas
Corpora soluentes, abeant per inane profundum,
Temporis vt puncto nihil extet relliquiarum,
Desertum præter spatium, & primordia cæca.
Nam quacumque prius de parti corpora cesse
Constitues, hæc rebus erit pars ianua lethi,
Hac se turba foras dabit omnis materiai.
Hæc si pernosces parua perfunctus opella,
(Namque alid ex alio clarescet) non tibi cæca
Nox iter eripiet, quin vltima naturai
Peruideas, ita res accendent lumina rebus.

T. LVCRETII CARI DE RERVM NATVRA, LIBER SECVNDVS.

SVAVE, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terra magnum alterius spectare laborem:
Non quia vexari quemquam'st iucunda voluptas:
Sed, quibus ipse malis careas, quia cernere suaue'st.
Suaue etiam belli certamina magna tueri,
Per campos instructa tua sine parte pericli:
Sed nil dulcius est, bene quam munita tenere
Edita doctrina sapientum templa serena:
Despicere vnde queas alios, passimque videre
Errare, atque viam palanteis quærere vitæ,
Certare ingenio, contendere nobilitate,
Nocteis atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opes, rerumque potiri.
O miseras hominum menteis, ô pectora cæca:
Qualibus in tenebris vitæ, quantisque periclis
Degitur hoc æui, quodcunque'st! nonne videre'st
Nil aliud sibi naturam latrare, nisi vt cùm
Corpore seiunctus dolor absit, mente fruatur
Iucundo sensu, cura semota, metuque?
Ergo corpoream ad naturam pauca videmus
Esse opus omnino, quæ demant quemq. dolorem.
Delicias quoque vti nullas substernere possint,
Gratius interdum, neque natura ipsa requirit.
Si non aurea sunt iuuenum simulacra per ædeis
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis vt suppeditentur,
Nec domus argento fulget, auroque renidet,
Nec citharis reboant laqueata auratáque templa:
At tamen inter se prostrati in gramine molli
Propter aquæ riuum, sub ramis arboris altæ

Non

Non magnis opibus iucundè corpora curant:
Præsertim cùm tempestas arridet, & anni
Tempora conspergunt viridanteis floribus herbas.
Nec calidæ citius decedunt corpore febres,
Textilibus si in picturis, ostroque rubenti
Iactaris, quàm si plebeia in veste cubandu"st.
Quapropter quoniam nil nostro in corpore gazæ
Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni:
Quod superest, animo quoq. nil prodesse putādum:
Si non fortè tuas legiones per loca campi
Féruere cùm videas belli simulacra cientes:
His tibi tum rebus timefactæ religiones
Effugiunt animo pauidæ, mortisque timores:
Tum vacuum pectus linquunt, curaque solutum.
Quòd si ridicula hæc, ludibriaque esse videmus;
Re veraque metus hominum, curæque sequaces,
Nec metuunt sonitus armorum, nec fera tela:
Audacterque inter reges, rerumque potentes
Versantur: neque fulgorem reuerentur ab auro,
Nec clarum vestis splendorem purpureai:
Quid dubitas, quin omne sit hoc rationis egestas?
Omnis cùm in tenebris præsertim vita laboret?
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
Interdum nihilo quæ sunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pauitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse'st
Non radij solis, neque lucida tela diei
Discutiant: sed naturæ species, ratioque.
Nunc age, quo motu genitalia materiaï
Corpora res varias giguant, genitasque resoluant,
Et qua vi facere id cogantur, quæ've sit ollis
Reddita mobilitas magnum per inane meandi,
Expediam: tu te dictis præbere memento.
Nam certè non inter se stipata cohæret
Materies: quoniam minui rem quamque videmus,
Et quasi longinquo fluere omnia cernimus æuo:
Ex oculisque vetustatem subducere nostris:
Cùm tamen incolumis videatur summa manere,
Propterea, quia quæ decedunt corpora cuique,
Vnde abeunt, minuunt: quò venêre, augmine donant:
Illa senescere, at hæc contrà florescere cogunt.
Nec remorantur ibi: sic rerum summa nouatur
Semper:

Semper: & inter se mortales mutua viuunt.
Augescunt aliæ gentes, aliæ minuuntur:
Inque breui spatio mutantur sæcla animantum:
Et quasi cursores, vitaï lampada tradunt.
Si cessare putas rerum primordia posse,
Cessandoque nouos rerum progignere motus:
Auius à vera longè ratione vagaris.
Nam, quoniã per inane vagantur cuncta, necesse'st
Aut grauitate sua ferri primordia rerum,
Aut ictu fortè alterius. nam cîta supernè
Obuia cùm fixêre, fit, vt diuersa repentè
Dissiliant. neque enim mirũ, duriſsima quæ sint
Ponderibus solidis, neque quicquã à tergis obstet.
Et quo iactari magis omnia materiaï
Corpora peruideas, reminiscere totius imum
Nil esse in summa: neq. habere vbi corpora prima
Consistant: quoniam spatium sine fine modoque'st:
Immensumque patêre in cunctas vndique parteis,
Pluribus ostendi, & certa ratione probatu'st.
Quod quoniam constat: nimirum nulla quies est
Reddita corporibus primis per inane profundum:
Sed magis assiduo, varioque exercita motu,
Partim interuallis magnis conflicta resultant:
Pars etiam breuibus spatiis nexantur ab ictu.
Et quæcunque magis condenso conciliatu,
Exiguis interuallis connexa resultant,
Indupedita suis perplexis ipsa figuris:
Hæc validas saxi radices, & fera ferri
Corpora constituunt, & cetera de genere horum
Paucula. quæ porrò magnum per inane vagantur,
Et cita dissiliunt longè, longeque recursant
In magnis interuallis: hæc ærа rarum
Sufficiunt nobis, & splendida lumina solis.
Multaque præterea magnum per inane vagantur,
Conciliis rerum, quæ sunt reiecta, nec vsquam
Consociare etiam motus potuêre recepta:
Cuius, vti memoro, rei simulacrum & imago
Ante oculos semper nobis versatur, & instat.
Contemplator enim, cùm solis lumina cunque
Inserti fundunt radios per opaca domorum:
Multa minuta modis multis per inane videbis
Corpora misceri radiorum lumine in ipso:
Et velut æterno certamine prœlia, pugnasque
Edere turmatim certantia: nec dare pausam,

Conciliis,

Conciliis, & discidiis exercita crebris:
Coniicere vt possis ex hoc, primordia rerum
Quale sit in magno iactari semper inani.
Duntaxat rerum magnarum parua potest res
Exemplare dare, & vestigia notitiai.
Hoc etiam magis hæc animum te aduertere par est
Corpora, quæ in solis radiis turbare videntur:
Quòd tales turbæ motus quoque materiai
Significant clandestinos, cæcosque subesse.
Multa videbis enim plagis ibi percita cæcis
Commutare viam, retroque repulsa reuerti
Nunc huc, nunc illuc, in cunctas denique parteis.
Scilicet hic à principiis est omnibus error.
Prima mouentur enim per se primordia rerum:
Inde ea, quæ paruo sunt corpora conciliatu,
Et quasi proxima sunt ad vireis principiorum,
Ictibus illorum cæcis impulsa cientur:
Ipsaque, quæ porrò paullo maiora, lacessunt.
Sic à principiis ascendit motus, & exit
Paullatim nostros ad sensus, vt moueantur
Illa quoque in solis quæ lumine cernere quimus:
Nec quibus id faciant plagis apparet apertè.
Nunc, quæ mobilitas sit reddita materiai
Corporibus, paucis licet hinc cognoscere, Memmi.
Primùm aurora nouo cùm spargit lumine terras,
Et variæ volucres nemora auia peruolitantes
Aëra per tenerum liquidis loca vocibus opplent:
Quàm subitò soleat sol ortus tempore tali
Conuestire sua perfundens omnia luce,
Omnibus in promtu, manifestumq. esse videmus.
At vapor is, quem sol mittit, lumenque serenum,
Non per inane meat vacuum, quo tardiùs ire
Cogitur, aërias quasi tum diuerberet vndas:
Nec singillatim corpuscula quæque vapores,
Sed complexa meant inter se, conque globata.
Quapropter simul inter se retrahuntur: & extrà
Officiuntur, vti cogantur tardiùs ire.
At, quæ sunt solida primordia simplicitate,
Cùm per inane meant vacuum, nec res remoratur
Vlla foris, atque ipsa suis è partibus vnum,
Vnum in quem cœpêre locum, connixa feruntur:
Debent nimirum præcellere mobilitate,
Et multo citius ferri, quàm lumina solis:
Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
Tempore,

Tempore, quo solis pervolgant fulgura cælum,
Nam neque consilio debent tardata morari,
Nec perscrutari primordia singula quæque,
Vt videant, qua quidque geratur cum ratione.
At quidam contra hæc ignari, materiai
Naturam non posse deûm sine numine rentur
Tantopere humanis rationibus, ac moderatis
Tempora mutare annorum, frugesque creare:
Nec iam cetera, mortaleis quæ suadet adire,
Ipsaque deducit dux vitæ dia voluptas,
Vt res per Veneris blanditum sæcla propagent,
Ne genus occidat humanum: quorũ omnia causa
Constituisse deos fingunt. sed in omnibu' rebus
Magnopere à vera lapsi ratione videntur.
Nam quamuis rerum ignorem primordia quæ sint:
Hoc tamen ex ipsis cæli rationibus ausim
Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis:
Nequaquam nobis diuinitus esse creatam
Naturam mundi, quæ tanta'st prædita culpa.
Quæ tibi posterius, Memmi, faciemus aperta.
Nunc id quod superest, de motibus expediemus.
Nunc locus est (vt opinor) in his illud quoque rebus
Confirmare tibi, nullam rem posse sua vi
Corpoream sursum ferri, sursumque meare.
Nec tibi dent in eo flammarum corpora fraudem.
Sursus enim versus gignuntur, & augmina sumũt:
Et sursum nitidæ fruges, arbustaque crescunt,
Pondera, quantum in se'st, cùm deorsum cuncta ferantur.
Nec cùm subsiliunt ignes ad tecta domorum,
Et celeri flamma degustant tigna, trabeisque,
Sponte sua facere id sine vi subigente putãdum'st:
Quod genus, è nostro cùm missus corpore sanguis
Emicat exsultans altè, spargitque cruorem.
Nónne vides etiam, quanta vi tigna, trabeisque
Respuat humor aquæ? nã quã magi' mersimus altè
Directa, & magna vi multi pressimus ægrè:
Tam cupidè sursum remomit magis, atque remittit,
Plus vt parte foras emergant, exsiliantque.
Nec tamẽ hæc quantu"st in se, dubitamus, opinor,
Quin vacuum per inane deorsum cuncta ferantur.
Sic igitur debent flammæ quoque posse per auras
Aëris expressæ sursum succedere, quanquam

Pondera, quantum in se'st, deorsum deducere pugnent.
Nocturnasque faceis cæli sublime volanteis,
Nonne vides longos flammarum ducere tractus,
In quascunque dedit parteis natura meatum?
Non cadere in terram stellas, & sidera cernis?
Sol etiam summo de vertice dissupat omneis
Ardorem in parteis, & lumine conserit arua.
In terras igitur quoque solis vergitur ardor.
Transuersosque volare per imbreis fulmina cernis:
Nunc hinc, nunc illinc abrupti nubibus ignes
Concursant, cadit in terras vis flammea volgò.
Illud in his quoq. te rebus cognoscere auemus:
Corpora cùm deorsum rectum per inane feruntur,
Ponderibus propriis incerto tempore firmè,
Incertisque locis spatio decedere paullùm:
Tantum, quod nomen mutatum dicere possis.
Quod nisi declinare solerent: omnia deorsum,
Imbris vti guttæ caderent per inane profundum:
Nec foret offensus natus, nec plâga creata
Principiis: ita nil vnquam natura creasset.
Quòd si fortè aliquis credit grauiora potesse
Corpora, quo citius rectum per inane feruntur,
Incidere è supero leuioribus, atque ita plagas
Gignere, quæ possint genitaleis reddere motus:
Aulus à vera longè ratione recedit.
Nam per aquas quæcunq. cadũt, atq. aëra deorsum:
Hæc pro ponderibus casus celerare necesse'st:
Propterea, quia corpus aquæ, naturaque tenuis
Aëris haud possunt æquè rem quamque morari:
Sed citius cedunt grauioribus exsuperatæ.
At contrà nulli de nulla parte, neque vllo
Tempore inane potest vacuum subsistere rei:
Quin sua quod natura petit, concedere pergat.
Omnia quapropter debent per inane quietum
Aequè ponderibus non æquis concita ferri.
Haud igitur poterunt leuioribus incidere vnquam
Ex supero grauiora, neque ictus gignere per se,
Qui varient motus, per quos natura gerat res.
Quare etiam atque etiã paullum clinare necesse'st
Corpora, nec plus quàm minimã, ne fingere motus
Obliquos videamur, & id res vera refutet.
Nanq. hoc in promtu, manifestumq. esse videmus:
Pondera quantũ in se'st, non posse obliqua meare,
Ex

Ex supero cùm præcipitant, quod cernere possis.
Sed nihil omnino recta regione viai
Declinare quis est, qui possit cernere, sese?
Denique si semper motus connectitur omnis:
Et vetere exoritur semper nouus ordine certo:
Nec declinando faciunt primordia motus
Principium quoddam, quod fati fœdera rumpat,
Ex infinito ne causam causa sequatur:
Libera per terras vnde hæc animantibus extat,
Vnde est hæc (inquam) fatis auolsa voluntas,
Per quã progredimur, quò ducit quemq. voluptas?
Declinamus item motus, nec tempore certo,
Nec regione loci certa; sed vbi ipsa tulit mens.
Nam dubio procul his rebus sua cuique voluntas
Principium dat: & hinc motus per mẽbra rigãtur.
Nónne vides etiam patefactis tempore puncto
Carceribus, non posse tamen prorumpere equorum
Vim cupidam tam desubitò, quàm mens auet ipsa?
Omnis enim totum per corpus materiai
Copia conquiri debet, concîta per artus
Omneis, vt studium mentis connexa sequatur:
Vt videas initum motus à corde creari,
Ex animique voluntate id procedere primùm:
Inde dari porrò per totum corpus & artus.
Nec simile'st, vt cùm impulsi procedimus ictu,
Viribus alterius magnis, magnoque coactu.
Nam tum materiam totius corporis omnem
Perspicuu"st nobis inuitis ire, rapique,
Donicum eam refrenauit per membra voluntas.
Jámne vides igitur, quamquàm vis extima multos
Pellit, & inuitos cogit procedere sæpe,
Præcipiteisque rapit: tamen esse in pectore nostro
Quiddam, quod contra pugnare, obstareque possit:
Cuius ad arbitrium quoque copia materiai
Cogitur interdum flecti per membra, per artus:
Et proiecta refrenatur, retroque residit?
Quare in seminibus quoq. idem fateâre necesse'st.
Esse aliam præter plágas, & pondera causam
Motibus, vnde hæc est nobis innata potestas:
De nihilo quoniam fieri nil posse videmus.
Pondus enim prohibet, ne plágis omnia fiant,
Externa quasi vi: sed ne mens ipsa necesium
Intestinum habeat cunctis in rebus agendis:
Et deuicta quasi cogatur ferre, patique:

Id facit exiguum clinamen principiorum
Nec regione loci certa, nec tempore certo.
Nec stipata magis fuit vnquàm materiaï
Copia, nec porrò maioribus interuallis.
Nam neq. adaugescit quicquam, neq. deperit inde.
Quapropter quo nunc in motu principiorum
Corpora sunt, in eodem anteacta ætate fuere,
Et posthac semper simili ratione ferentur:
Et quæ consuerunt gigni, gignentur eâdem
Conditione: & erunt, & crescent, inque valebunt,
Quantum cuique datum'st per fœdera naturaï.
Nec rerum summam commutare vlla potest vis.
Nam neque quò possit genus vllum materiaï
Effugere ex omni, quicquam'st, neque rursus, in omne,
Vnde coorta queat noua vis irrumpere, & omnem
Naturam rerum mutare, & vertere motus.
Illud in his rebus non est mirabile: quare,
Omnia cùm rerum primordia sint in motu,
Summa tamen summa videatur stare quiete,
Præterquàm, si quid proprio dat corpore motus.
Omnis enim longè nostris ab sensibus infra
Primorum natura iacet. quapropter vbi illa
Cernere iam nequeas, motus quoq. surpere debent:
Præsertim cùm quæ possimus cernere, celent
Sæpe tamen motus spatio diducta locorum.
Nam sæpe in colli tondentes pabula læta
Lanigeræ reptant pecudes, quò quamque vocantes
Inuitant herbæ gemmantes rore recenti:
Et satiati agni ludunt, blandeque coruscant:
Omnia quæ nobis longè confusa videntur,
Et veluti in viridi candor consistere colli.
Præterea magnæ legiones cùm loca cursu
Camporum complent, belli simulacra cientes:
Et circumuolitant equites, mediosque repentè
Tramittunt valido quatientes impete campos:
Fulgur ibi ad cælum se tollit, totaque circùm
Aere renidescit tellus, subterque virûm vi
Excitur pedibus sonitus, clamoreque montes
Icti reiectant voces ad sidera mundi:
Et tamen est quidam locus altis montibus, vnde
Stare videtur, & in campis consistere fulgur.
Nunc age, iã deinceps cunctarũ exordia rerum,
Qualia sint, & quàm longè distantia formis,
Percipe,

Percipe, multigenis quàm sint variata figuris,
Non quòd multa parùm simili sint prædita forma,
Sed quia non volgò paria omnibus omnia cõstant.
Nec mirum: nam cùm sit eorum copia tanta,
Vt neque finis (vti docui) neque summa sit vlla:
Debent nimirum non omnibus omnia prorsum
Esse pari filo, similique affecta figura.
Præterea genus humanum, mutæque natantes
Squammigerûm pecudes, & læta arbusta, feræque,
Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant circum ripas, fonteisque, lacusque:
Et quæ peruolgant nemora auia pervolitantes:
Horum vnum quoduis generatim sumere perge:
Inuenies tamen inter se distare figuris.
Nec ratione alia proles cognoscere matrem,
Nec mater posset prolem: quod posse videmus,
Nec minus, atque homines inter se nota cluêre.
Nam sæpe ante deûm vitulus delubra decora
Turicremas propter mactatus concidit aras,
Sanguinis exspirans calidum de pectore flumen.
At mater virideis saltus orbata peragrans,
Linquit humi pedibus vestigia pressa bisulcis,
Omnia conuisens oculis loca, si queat vsquam
Conspicere amissum fœtum: completque querelis
Frondiferum nemus adsistens: & crebra reuisit
Ad stabulum, desiderio perfixa iuuenci.
Nec teneræ salices, atque herbæ rore vigentes,
Fluminaque vlla queunt summis labentia ripis
Oblectare animum, subitamque auertere curam:
Nec vitulorum aliæ species per pabula læta
Deriuare queunt alio, curaque leuare:
Vsqueadeò quiddam proprium, notumque requirit.
Præterea teneri tremulis cum vocibus hædi
Cornigeras norunt matres, agnique petulci
Balanteis pecudes. ita quod natura reposcit,
Ad sua quisque ferè decurrunt vbera lactis.
Postremò quoduis frumentũ, non tamen omne
Quodque suo genere inter se simile esse videbis,
Quin intercurrat quædam distantia formis.
Concharumque genus parili ratione videmus
Pingere, et illuris gremium, quà mollibus vndis
Littoris incurui bibulam lauit aquor arenam.
Quare etiam atque etiam simili ratione necesse'st,
Natura quoniam constant, neque facta manu sunt

Vnius ad certam formam primordia rerum,
Dissimili inter se quædam volitare figura.
Perfacile'st iam animi ratione exsoluere nobis,
Quare fulmineus multo penetralius ignis,
Quàm noster fluat è tedis terrestribus ortus.
Dicere enim possis cælestem fulminis ignem
Subtilem magis è paruis constare figuris:
Atque ideò transire foramina, quæ nequit ignis
Noster hic è lignis ortus, tedaque creatus.
Præterea lumen per cornu transit: at imber
Respuitur. quare? nisi luminis illa minora
Corpora sunt, quàm, de quibus est liquor almus aquarum?
Et quamuis subitò per colum vina videmus
Perfluere: at contrà tardum cunctatur oliuum:
Aut quia nimirum maioribus est elementis,
Aut magis hamatis inter se, perque plicatis.
Atque ideo fit vti non tam deducta repentè
Inter se possint primordia singula quæque
Singula per cuiusque foramina permanare.
Huc accedit, vti mellis lactisque liquores
Iucundo sensu linguæ tractentur in ore.
At contrà tætra absinthi natura, ferique
Centauri fœdo pertorquent ora sapore:
Vt facilè agnoscas è læuibus, atque rotundis
Esse ea, quæ sensus iucundè tangere possunt:
At contrà quæ amara, atque aspera cuaque videntur,
Hæc magis hamatis inter se nexa teneri,
Proptereaque solere vias rescindere nostris
Sensibus, introituque suo perrumpere corpus.
Omnia postremò bona sensibus, & mala tactu,
Dissimili inter se pugnant perfecta figura:
Ne tu fortè putes serræ stridentis acerbum
Horrorem constare elementis læuibus æquè,
Ac musæa mele, per chordas organici quæ
Mobilibus digitis expergefacta figurant:
Neu simili penetrare putes primordia forma
In nareis hominum, cùm tætra cadauera torrent.
Et cùm scena croco Cilici perfusa recens est,
Arabaque Panchæos exhalat propter odores:
Néve bonos rerum simili constare colores
Semine constituas, oculos qui pascere possunt:
Et qui compungunt aciem, lacrymareque cogunt:

Aut fœda specie tætri turpesque videntur.
Omnis enim sensus quæ mulcet causa, iuuatque,
Haud sine principiali aliquo læuore creata'st:
At contrà, quæcunq. molesta, atque aspera constat,
Non aliquo sine materiæ squalore reperta'st.
Sunt etiam quæ iam nec læuia iure putantur
Esse, neque omnino flexis mucronibus vnca:
Sed magis angulatis paullum prostantibus, & quæ
Titillare magis sensus, quàm lædere possunt:
Fæcula iam quo de genere'st, inulæque sapores.
Denique iam calidos igneis, gelidamq. pruinam,
Dissimili dentata modo compungere sensus
Corporis, indicio nobis est tactus vterque.
Tactus enim, tactus, prò diuûm numina sancta,
Corporis est sensus, vel cùm res extera sese
Insinuat, vel cùm lædit, quæ in corpore nata'st:
Aut iuuat egrediens genitalis per Veneris res:
Aut ex offensu cùm turbant corpore in ipso
Semina, confunduntque inter se concita sensum:
Vt si fortè manu quamuis iam corporis ipse
Tute tibi partem ferias, æquè experiare.
Quapropter longè formas distare necesse'st
Principiis, varios quæ possunt edere sensus.
Denique, quæ nobis durata ac spissa videntur:
Hæc magis hamatis inter sese esse necesse'st,
Et quasi ramosis altè compacta teneri.
In quo iam genere in primis adamantina saxa
Prima acie constant, ictus contemnere sueta,
Et validi silices, ac duri robora ferri.
Aeraque quæ clausiris testantia vociferantur.
Illa autem debent ex læuibus atque rotundis
Esse magis, fluido quæ corpore liquida constant.
Nec retinetur enim inter se glomeramina quæque:
Et procursus item in procliue volubilis extat.
Omnia postremò quæ puncto tempore cernis
Diffugere, vt fumũ, nebulas, flammasq. necesse'st,
Si minus omnibu' sunt è læuibus atque rotundis,
At non esse tamen perplexis indupedita,
Pungere vti possint corpus, penetrareque saxa.
Nec tamen hærere inter se, quod quisque videmus
Sensibus esse datum, facilè vt cognoscere possis
Non è perplexis, sed acutis esse elementis.
Sed quòd amara vides eadẽ, quæ fluuida constant,
Sudor vti maris est, minimè id mirabile habẽdum.

Nam quod fluuidum est, è læuibus, atque rotundis
Est: at læuibus, atque rotundis mista doloris
Corpora: nec tamẽ hæc retineri hamata necessũ'st:
Scilicet esse globosa, tamen cùm squalida constent,
Prouolui simul vt possint, & lædere sensus.
Et quo mista putes magis aspera læuibus esse
Principiis, vnde'st Neptuni corpus acerbum:
Est ratio secernundi, seorsumque videndi,
Humor dulcis vbi per terras crebriùs idem
Percolatur, vt in foueam fluat, ac mansuescat.
Linquit enim superà tetri primordia viri
Aspera, quo magis in terris hæresçere possunt.
Quod quoniã docui, pergam connectere rẽ, quæ
Ex hoc apta fidem ducit, primordia rerum
Finita variare figurarum ratione.
Quod si non ita sit, rursum iam semina quædam
Esse infinito debebunt corporis auctu.
Namque in eadem vna cuiuscuius breuitate
Corporis inter se multùm variare figuræ
Non possunt. fac enim minimis è partibus esse
Corpora prima: tribus, vel paullo pluribus auge:
Nempe vbi eas parteis vnius corporis omneis
Summa atque ima locãs, transmutãs dextera læuis,
Omnimodè expertus fueris, quam quisq. det ordo
Formarum speciem totius corporis eius:
Quod supereſt, si fortè voles variare figuras:
Addendum parteis alias erit: inde sequetur
Adsimili ratione alias vt postulet ordo,
Si tu fortè voles etiam variare figuras.
Ergo formarum nouitatem corporis augmen
Subsequitur: quare non est vt credere possis,
Esse infinitis distantia semina formis.
Ne quædam cogas immani maximitate
Esse; suprà quod iam docui, non posse probari.
Iam tibi Barbaricæ vestes, Meliboeaque fulgens
Purpura Thessalico concharum tincta colore, &
Aurea pauonum ridenti imbuta lepõre
Sæcla nouo rerum superata colore iacérent:
Et contemtus odor myrrhæ, mellisque sapores,
Et cycnéa mele, Phœbeaque dædala chordis
Carmina consimili ratione oppressa silerent.
Namque aliis aliud præstantius exoreretur.
Cedere item retrò possent in deteriores
Omnia sic parteis, vt diximus, in meliores.

Namque

Namque aliis aliud retrò quoque tetrius esset
Naribus, auribus, atque oculis, orisque sapori.
Quæ quoniam non sunt in rebus reddita, certa &
Finis vtrinque tenet summam: fateare necesse'est
Materiam quoque finitis differre figuris.
Denique ab ignibus ad gelidas, hiemisque pruinas
Finitu"st, retroque pari ratione remansu"st.
Finit enim calor, ac frigus, mediique tepores
Inter vtrunque iacent explentes ordine summam.
Ergo finita distant ratione creata:
Ancipiti quoniam mucrone vtrinque notantur,
Hinc flammis, illinc rigidis infesta pruinis.
Quod quoniã docui, pergam connectere rẽ, quæ
Ex hoc apta fidem ducit: primordia rerum,
Inter se simili quæ sunt perfecta figura,
Infinita cluẽre. etenim distantia cùm sit
Formarum finita, necesse'st, quæ similes sint,
Esse infinitas: aut summam materiaï
Finitam constare: id quod non esse probaui.
Quod quoniam docui, nunc suauiloquis, age, paucis
Versibus ostendam corpuscula materiaï
Ex infinito summam rerum vsque tenere,
Vndique protelo plagarum continuato.
Nam quòd rara vides magis esse animalia quædã,
Fœcundamque minus naturam cernis in illis:
At regione, locoque alio, terrisque remotis
Multa licet genere esse in eo, numerumq. repleri.
Sicuti quadrupedum cum primis esse videmus
In genere anguimanos elefantos, India quorum
Millibus è multis vallo munitur eburno,
Vt penitus nequeat penetrari: tanta ferarum
Vis est, quarum nos perpauca exempla videmus.
Sed tamen id quoq. vti concedam, quamlibet esto
Vnica res quædam natiuo corpore sola,
Cui similis toto terrarum non sit in orbe:
Infinita tamen nisi erit vis materiaï,
Vnde ea progigni possit concepta: creari
Non poterit: neque, quod supereſt, procrescere, alique.
Quippe etenim sumant oculi, finita per omne
Corpora iactari vnius genitalia rei.
Vnde, vbi, qua vi, & quo pacto congressa coïbunt
Materiæ tanto in pelago, turbaque aliena?

Non (vt opinor) habent rationem conciliandi:
Sed quasi naufragiis magnis multisque coortis,
Disiectare solet magnum mare, transtra, guberna,
Antemnas, proram, malos, tonsasque natanteis,
Per terrarum omneis oras fluitantia aplustra,
Vt videantur, & indicium mortalibus edant,
Infidi maris insidias, vireisque dolumque
Vt vitare velint: neve vllo tempore credant,
Subdola cùm ridet placidi pellacia ponti:
Sic tibi si finita semel primordia quædam
Constituas: æuum debebunt sparsa per omne
Disiectare æstus diuersi materiai:
Nunquam in cõcilium vt possint compulsa coïre:
Nec remorari in concilio, nec crescere adaucta.
Quorum vtrumque palàm fieri manifesta docet res:
Et res progigni, & genitas procrescere posse.
Esse igitur genere in quouis primordia rerum
Infinita palam'st, vnde omnia suppeditantur:
Nec superare queunt motus vtique exitiales
Perpetuò, neque in æternum sepelire salutem:
Nec porrò rerum genitales auctificique
Motus perpetuò possunt seruare creata.
Sic æquo geritur certamine principiorum
Ex infinito contractum tempore bellum.
Nunc hîc, nunc illîc superant vitalia rerum:
Et superantur item: miscetur funere vagor,
Quem pueri tollunt visentes luminis oras:
Nec nox vlla diem, neque noctem aurora secuta'st,
Quæ non audierit mistos vagitibus ægris
Ploratus, mortis comites, & funeris atri.
Illud in his obsignatum quoque rebus habere
Conuenit, & memori mandatum mente tenere:
Nil esse in promtu, quorum natura tenetur,
Quod genere ex vno consistat principiorum:
Nec quicquam, quod nõ permisto semine constet.
Et quàm quicque magis vis multas possidet in se,
Atque potestates: ita pluria principiorum
In sese genera, ac varias docet esse figuras.
Principio tellus habet in se corpora prima,
Vnde mare immensum voluentes flumina fontes
Assiduè renouent: habet, ignes vnde oriantur.
Nam multis succensa locis ardent sola terræ.
Eximiis verò furit ignibus impetus Aetnæ.
Tum porrò nitidas fruges, arbustaque læta

Gentibus

Gentibus humanis habet vnde extollere possit.
Vnde etiam fluidas frondeis, & pabula læta
Montiuago generi possit præbere ferarum.
Quare magna deûm mater, materque ferarum,
Et nostri genitrix hæc dicta'st corporis vna.
Hanc veteres Graiûm docti cecinere poëtæ
Sublimem in curru biiugos agitare leones:
Aëris in spatio magnam pendêre docentes
Tellurem, neque posse in terra sistere terram.
Adiunxere feras, quia quamuis effera proles
Officiis debet molliri victa parentum.
Muralique caput summum cinxere corona:
Eximiis munita locis quia sustinet vrbeis:
Quo nunc insigni per magnas prædita terras
Horrificè fertur diuinæ matris imago.
Hanc variæ gentes antiquo more sacrorum
Idæam vocitant matrem, Phrygiasque cateruas
Dant comites, quia primùm ex illis finibus edunt
Per terrarum orbem fruges cœpisse creari.
Gallos attribuunt, quia numen qui violarint
Matris, & ingrati genitoribus inuenti sunt,
Significare volunt indignos esse putandos,
Viuam progeniem qui in oras luminis edant.
Tympana tenta tonant palmis, & cymbala circùm
Concaua, rauciſonoque minantur cornua cantu,
Et Phrygio stimulat numero caua tibia menteis,
Telaque præportant violenti signa furoris,
Ingratos animos, atque impia pectora volgi
Conterrere metu quæ possint numine diuæ.
Ergo cùm primum magnas inuecta per vrbeis
Munificat tacita mortaleis muta salute:
Aere atque argento sternunt iter omne viarum
Largifica stipe ditantes, ninguntque rosarum
Floribus, vmbrantes matrem, comitumq. cateruas.
Hîc armata manus (Curetas nomine Graij
Quos memorant Phrygios) inter se fortè catenas
Ludunt, in numerumq. exsultant sanguine læti: &
Terrificas capitum quatientes numine cristas,
Dictæos referunt Curetas: qui Iouis illum
Vagitum in Creta quondam occultasse feruntur,
Cùm pueri circum puerum pernice choréa
Armati in numerum starent: pernice choréa
Armati in numerum pulsarent æribus æra,
Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,

Aeternumque daret matri sub pectore volnus.
Propterea magnam armati matrem comitantur,
Aut quia significant diuam prædicere, vt armis,
Ac virtute velint patriam defendere terram:
Præsidioque parent, decorique parentibus esse.
Quæ bene, & eximiè quamuis disposta ferantur,
Longè sunt tamen à vera ratione repulsa.
Omnis enim per se diuûm natura necesse'st
Immortali æuo summa cum pace fruatur,
Semota à nostris rebus; seiunctaque longè.
Nam priuata dolore omni, priuata periclis
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.
Terra quidem verò caret omni tempore sensu:
Et quia multarum potitur primordia rerum,
Multa modis multis effert in lumina solis.
Hîc siquis mare Neptunum, Cereremque vocare
Constituet fruges: & Bacchi nomine abuti
Mauolt, quàm laticis proprium proferre vocamen:
Concedamus vt hic terrarum dictitet orbem
Esse deûm matrem, dum re non sit tamen apte.
Sæpe itaque ex vno tondentes gramina campo
Lanigeræ pecudes, & equorum duellica proles,
Bucerique greges sub eodem tegmine cæli,
Ex vnoque fitim sedantes flumine aquaï,
Dissimili viuunt specie, retinentque parentum
Naturam, & mores generatim quæque imitantur:
Tanta'st in quouis genere herbæ materiaï
Dissimilis ratio: tanta'st in flumine quoque.
Hinc porrò quamuis animantē ex omnibus vnam
Ossa, cruor, venæ, calor, humor, viscera, nerui
Constituunt, quæ sint porrò distantia longè
Dissimili perfecta figura principiorum.
Tum porrò quæcunq. igni inflammata cremantur,
Si nil præterea, tamen ex se hæc corpora tradunt,
Vnde ignem iacere, & lumen summittere possint:
Scintillasque agere, ac latè differre fauillam.
Cetera consimili mentis ratione peragrans
Inuenies intus multarum semina rerum
Corpore celare, & varias cohibere figuras.
Deniq. multa vides, quibus est odor, & sapor vnà,
Relligione animum turpi cum tangere parto.
Hæc igitur variis debent constare figuris:
Nidor enim penetrat, quà succus non it in artus:

Succus

Succus item seorsum, & rerum sapor insinuatur
Sensibus, vt noscas primis differre figuris.
Dissimiles igitur formæ glomeramen in vnum
Conueniunt: & res permisto semine constant.
Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
Multa elementa vides multis communia verbis:
Cùm tamen inter se versus, ac verba necesse'st
Confiteare alia ex aliis constare elementis.
Non quo multa parum communis littera currat:
Aut nulla inter se duo sint ex omnibus isdem:
Sed quia non volgò paria omnibus omnia constãt.
Sic aliis in rebus item communia multa
Multarum rerum cùm sint primordia, longè
Dissimili tamen inter se consistere summa
Possunt: vt meritò ex aliis constare ferantur
Humanum genus, ac fruges, arbustaque læta.
Nec tamen omni'modis connecti posse putandu"st
Omnia: nam volgò fieri portenta videres:
Semiferas hominum species existere: & altos
Interdum ramos egigni corpore viuo:
Multaque connecti terrestria membra marinis.
Tum flammam tetro spiranteis ore Chimæras
Pascere naturam per terras omniparenteis.
Quorum nil fieri manifestu"st: omnia quando
Seminibus certis certa genitrice creata
Conseruare genus crescentia posse videmus.
Scilicet id certa fieri ratione necesse'st.
Nam sua cuique cibis ex omnibus intus in artus
Corpora discedunt: connexaque conuenienteis
Efficiunt motus: at contrà aliena videmus
Reiicere in terras naturam: multaque cæcis
Corporibus fugiunt è corpore percita plagis,
Quæ neque connecti cuiquam potuêre, neque intra
Vitaleis motus consentire, atque animari.
Sed ne fortè putes animalia sola teneri
Legibus his: eadem ratio res terminat omneis.
Nam veluti tota natura dissimiles sunt
Inter se genitæ res quæque: ita quamque necesse'st
Dissimili constare figura principiorum:
Non quo multa parum simili sint prædita forma:
Sed quia non volgò paria omnibus omnia cõstant.
Semina cùm porrò distent: differre necesse'st
Interualla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concursus, motus: quæ non animalia solùm

Corpora

Corpora seiungunt, sed terras, ac mare totum
Secernunt, cælumque à terris omne retentant.
Nunc age dicta meo dulcè quæsita labore
Percipe: ne fortè hæc albis exorta rearis
Principiis esse, ante oculos quæ candida cernis:
Aut ea, quæ nigrant, nigro de semine nata:
Néve, alium quemuis quæ sunt induta colorem,
Propterea gerere hunc credas, quod materiai
Corpora consimili sint eius tincta colore.
Nullus enim color est omnino materiaï
Corporibus, neq. par rebus, neque denique dispar:
In quæ corpora si nullus tibi fortè videtur
Posse animi iniectus fieri, procul auius erras.
Nam cùm cæcigeni, solis qui lumina nunquàm
Aspexere, tamen cognoscant corpora tactu,
Ex ineunte æuo nullo contincta colore:
Scire licet menti quoque nostræ corpora posse
Verti in notitiam nullo circumlita fuco.
Denique nos ipsis cæcis quæcunque tenebris
Tangimus, haud vllo sentimus tincta colore.
Quod quoniam vinco fieri, nunc esse docebo.
Omnis enim color omnino mutatur in omneis:
Quod facere haud vllo debent primordia pacto.
Immutabile enim quiddam superare necesse'st,
Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors est illius, quod fuit antè.
Proinde colore caue contingas semina rerum:
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.
Præterea, si nulla coloris principiis est
Reddita natura: at variis sunt prædita formis:
E quibus omnigenos gignunt variantque colores.
Præterea magni quòd refert semina quæque
Cum quibus, & quali positura contineantur,
Et quos inter se dent motus accipiantque:
Perfacile extemplò rationem reddere possis,
Cur ea, quæ nigro fuerint paullo antè colore,
Marmoreo fieri possint candore repentè:
Vt mare, cùm magni commôrunt æquora venti,
Vertitur in canos candenti marmore fluctus.
Dicere enim possis, nigrum, quod sæpe videmus,
Materies vbi permista'st illius, & ordo
Principiis mutatus, & addita, demtaque quædam,
Continuò id fieri vt candens videatur, & album:

Quòd

Quòd si cæruleis constarent æquora ponti
Semioibus, nullo possent albescere pacto.
Nam quocunque modo perturbes, cærula quæ sint;
Nunquam in marmoreũ possunt migrare colorem.
Sin alio, atque alio sint semina tincta colore,
Quæ maris efficiunt vnum purumque nitorem:
Vt sæpe ex aliis formis, variisque figuris
Efficitur quiddam quadratum, vnæque figuræ:
Conueniebat, vti in quadrato cernimus esse
Dissimileis formas: ita cernere in æquore ponti,
Aut alio in quouis vno puroque nitore
Dissimileis longè inter se varioque colores.
Præterea, nihil officiunt, obstantque figuræ
Dissimiles, quo quadratum minus omne sit extrà.
At varij rerum impediunt, prohibentque colores,
Quo minus esse vno possit res tota nitore.
Tum porrò, quæ ducit & inlicit, vt tribuamus
Principiis rerum nonnunquam, causa, colores,
Occidit, ex albis quoniam non alba creantur:
Nec quæ nigra cluent, de nigris: sed variis de.
Quippe etenim multo procliuius exorientur
Candida de nullo, quàm de nigrante colore,
Aut alio quouis, qui contrà pugnet, & obstet.
Præterea, quoniam nequeunt sine luce colores
Esse, neque in lucem existunt primordia rerum:
Scire licet quàm sint nullo velata colore.
Qualis enim cæcis poterit color esse tenebris,
Lumine qui mutatur in ipso, propterea quòd
Recta aut obliqua percussus luce refulget?
Pluma columbarum quo pacto in sole videtur:
Quæ lita ceruices circùm, collumque coronat.
Namque alias fit vti rubro sit clara pyropo:
Interdum quodam sensu fit, vti videatur
Inter cæruleum virideis miscere smaragdos.
Caudaque pauonis, larga cùm luce repleta'st,
Consimili mutat ratione obuersa colores.
Qui, quoniam quodam gignuntur luminis ictu:
Scilicet id fine eo fieri non posse putandu"st.
Et quoniam plagæ quoddam genus excipit in se
Pupula, cùm sentire colorem dicitur album,
Atque aliud porrò, nigrum cùm & cetera sentit,
Nec refert ea, quæ tangis, quo fortè colore
Prædita sint, verùm quali magis apta figura:
Scire licet, nil principiis opus esse colores:

Sed

Sed variis formis varianteis edere tactus.
Præterea, quoniam non certis certa figuris
Est natura coloris, & omnia principiorum
Formamenta queunt in quouis esse nitore:
Cur ea, quæ constant ex illis, non pariter sunt
Omnigenis perfusa coloribus in genere omni?
Conueniebat enim coruos quoque sæpe volanteis
Ex albis album pinnis iactare colorem,
Et nigros fieri nigro de semine cycnos,
Aut alio quouis vno, varioque colore.
Quin etiam quanto in parteis res quæque minuras
Distrahitur magis, hoc magis est, vt cernere possis
Euanescere paullatim, stinguique colorem.
Vt fit vbi in paruas parteis discerpitur aurum,
Purpura, Pœniceusque color clarissimu' multo,
Filatim cùm distractus disperditur omnis:
Noscere vt hinc possis, prius omnẽ efflare colorem
Particulas, quàm discedant ad semina rerum.
Postremò, quoniam non omnia corpora vocem
Mittere concedis, neque odorem: propterea fit,
Vt non omnibus attribuas sonitus, & odores:
Sic, oculis quoniam non omnia cernere quimus,
Scire licet, quædam tam constare orba colore,
Quàm sine odore vllo quædam, sonituque remota:
Nec minus hæc animũ cognoscere posse sagacem,
Quàm quæ sunt aliis rebus priuata, notaque.
Sed ne fortè putes solo spoliata colore
Corpora prima manere: etiam secreta teporis
Sunt, ac frigoris omnino, calidique vaporis:
Et sonitu sterila, & succo ieiuna feruntur:
Nec iaciunt vllum proprio de corpore odorem.
Sicut amaracini blandum, stactæque liquorem,
Et nardi florem, nectar qui naribus halant,
Cùm facere instituas: cum primis quærere par est,
Quo ad licet, ac potis es reperire, inolentis oliui
Naturam, nullam quæ mittat naribus auram:
Quàm minimè vt possit mistos in corpore odores,
Concoctosque, suo contactos perdere viro.
Propterea demum debent primordia rerum
Non adhibere suum gignundis rebus odorem,
Nec sonitum, quoniam nihil ab se mittere possunt:
Nec simili ratione saporem denique quemquam,
Nec frigus, neque item calidum, tepidumque vaporem, &

Cetera,

Cetera, quæ cùm ita sunt tandē vt mortalia cōstēt,
Molli lenta, fragosa putri, caua corpore raro,
Omnia sint à principiis seiuncta necesse'st,
Immortalia si volumus subiungere rebus
Fundamenta, quibus nitatur summa salutis:
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.
Nunc ea, quæ sentire videmus cunq. necesse'st
Ex insensilibus tamen omnia consiteare
Principiis constare: neque id manifesta refutant,
Nec contrà pugnant, in promtu cognita quæ sunt:
Sed magis ipsa manu ducunt, & credere cogunt,
Ex insensilibus, quod dico, animalia gigni.
Quippe videre licet, viuos existere vermeis
Stercore de tætro, putrorem cùm sibi nacta'st
Intempestiuis ex imbribus humida tellus:
Præterea cunctas itidem res vertere sese.
Vertunt se fluuij, frondes, & pabula læta
In pecudes: vertunt pecudes in corpora nostra
Naturam, & nostro de corpore sæpe ferarum
Augescunt vires, & corpora pennipotentum.
Ergo omneis natura cibos in corpora viua
Vertit, & hinc sensus animantū procreat omneis,
Non alia longè ratione, atque arida ligna
Explicat in flammas, & in igneis omnia versat.
Iámne vides igitur, magni primordia rerum
Referre in quali sint ordine quæque locata?
Et commista quibus dent motus, accipiantque?
Tum porrò quid id est, animum quod percutit ipsum?
Quod mouet? & varios sensus expromere cogit,
Ex insensilibus ne credas sensile gigni?
Nimirum, lapides, & ligna, & terra quòd vnà
Mista, tamen nequeunt vitalem reddere sensum.
Illud in his igitur fœdus meminisse decebit,
Non ex omnibus omnino, quæcunque creant res,
Sensilia extemplò, & sensus me dicere gigni:
Sed magni referre, ea primùm quantula constent,
Sensile quæ faciunt, & qua sint prædita forma,
Motibus, ordinibus, posituris denique quæ sint:
Quarum nil rerum in lignis, glebisque videmus.
Et tamē hæc cū sunt quasi putrefacta per imbreis,
Vermiculos pariunt, quia corpora materiāi
Antiquis ex ordinibus permota noua re
Conciliantur ita, vt debent animalia gigni.

Deinde ex sensilibus cùm sensile posse creari
Constituunt, porrò ex aliis sentire suetis:
Mollia tum faciunt. nam sensus iungitur omnis
Visceribus, neruis, venis, quæcunque videmus
Mollia mortali consistere corpore creta.
Sed tamen esto iam posse hæc æterna manere:
Nempe tamen debent aut sensum partis habere,
Aut similia totis animalibus esse putari.
At nequeant per se partes sentire, nec esse.
Nec manus à nobis potis est secreta, neque vlla
Corporis omnino sensum pars sola tenere.
Namque aliûm sensus membrorũ respuit omneis.
Linquitur vt totis animalibus adsimulentur:
Vitali vt possint consentire vndique sensu.
Qui poterunt igitur rerum primordia dici,
Et leti vitare vias, animalia cùm sint,
Atque animalibu' sint mortalibus vna, eademque?
Quod tamen vt possint: ab cœtu, concilioque,
Nil facient, præter volgum, turbamq. animantum:
Scilicet vt nequeant homines, armenta, feræque,
Inter sese vllam rem gignere conueniendo
Per Veneris res, extra homines, armenta, ferasque.
Quòd si fortè suum dimittunt corpore sensum,
Atque alium capiunt: quid opus fuit attribui, quod
Detrahitur? tum præterea (quod fugimus antè)
Quatimus in pullos animaleis vertier oua
Cernimus alituum, vermeisque efferuere, terram
Intempestiuos cùm putror cepit ob imbreis:
Scire licet gigni posse ex non sensibu' sensus.
Quòd si fortè aliquis dicet, duntaxat oriri
Posse ex non sensu, sensus, sed mobilitate
Ante aliqua tangi partum, quàm proditur extrà:
Huic satis illud erit planum facere, atque probare,
Non fieri partum, nisi concilio antè coacto:
Nec commutari quicquam sine conciliatu
Primorum, vt nequeunt vllius corporis esse
Sensus ante ipsam genitam naturam animantis.
Nimirum quia materies dissecta tenetur
Aëre, fluminibus, terris, flammaque creatis:
Nec congressa modo vitaleis conuenienti,
Contulit inter se motus, quibus omnituentes
Accensi sensus animantem quamque tuentur.
Præterea quamuis animantem grandior ictus,
Quàm patitur natura, repentè adfligit, & omneis

Corporis,

Corporis, atque animi pergit confundere sensus.
Dissoluuntur enim posituræ principiorum,
Et penitus motus vitales impediuntur,
Donec materies omnis concussa per artus
Vitaleis animæ nodos à corpore soluit,
Dispersamque foras per caulas eiicit omneis.
Nam quid præterea facere ictum posse reamur
Oblatum, nisi discutere, ac dissoluere quæque?
Fit quoque, vti soleãt minus oblato acriter ictu,
Relliquiæ motus vitalis vincere sæpe,
Vincere, & ingenteis plagæ sedare tumultus,
Inque suos quicquid rursus reuocare meatus,
Et quasi iam leti dominantem in corpore motum
Discutere, ac pæne amissos accendere sensus.
Nam, quare potius leti iam limine ab ipso
Ad vitam possint conlecta mente reuerti,
Quàm quò decursum propè iam fiet, ire, & abire?
Præterea quoniam dolor est vbi materiai
Corpora vi quadam per viscera viua, per artus
Sollicitata suis trepidant in sedibus intus:
Inq. locum quando remigrant, fit blanda voluptas:
Scire licet, nullo primordia posse dolore
Tentari: nullamque voluptatem capere ex se:
Quandoquidem non sunt ex vllis principiorum
Corporibus, quorum motus nouitate laborent:
Aut aliquem fructum capiant dulcedinis almæ.
Haud igitur debent esse vllo prædita sensu.
Denique, vti possint sentire animalia quæque,
Principiis si etiam'st sensus tribuendus eorum:
Quid? genus humanũ propritim de quibu' factũ'st,
Scilicet & risu tremulo concussa cachinnant,
Et lacrymis spargunt rorantibus ora, genasque,
Multaque de rerum mistura dicere callent,
Et sibi proporro quæ sint primordia quærunt:
Quandoquidem totis mortalibus adsimulata
Ipsa quoque ex aliis debent constare elementis:
Inde alia ex aliis, nusquàm consistere vt ausis.
Quippe sequar, quodcunque loqui, ridereq. dices,
Et sapere, ex aliis eadem hæc facientibus vt sit.
Quòd si delira hæc, furiosaque cernimus esse:
Et ridere potest ex non ridentibu' factus,
Et sapere, & doctis rationem reddere dictis,
Non ex seminibus sapientibus, atque disertis:
Quî minus esse queant ea, quæ sentire videmus

Seminibus permista carentibus vndique sensu?
Denique cæleſti ſumus omnes ſemine oriundi:
Omnibus ille idem pater eſt, vnde alma liquenteis
Humorum guttas Mater cùm terra recepit:
Fœta parit nitidas fruges, arbuſtaque læta,
Et genus humanum: parit omnia ſæcla ferarum,
Pabula cùm præbet, quibus omnes corpora paſcũt,
Et dulcem ducunt vitam, prolemque propagant.
Quapropter meritò maternum nomen adepta'ſt.
Cedit item retrò, de terra quod fuit antè,
In terras: & quod miſſum'ſt ex ætheris oris,
Id rurſum cæli relatum templa receptant:
Nec ſic interimit mors res, vt materiai
Corpora conficiat, ſed cœtum diſſupat ollis:
Inde aliis aliud coniungit, & efficit, omnes
Res vt conuertant formas, mutentque colores,
Et capiant ſenſus, & puncto tempore reddant:
Vt noſcas referre, eadem primordia rerum,
Cum quibus, & quali poſitura contineantur,
Et quos inter ſe dent motus, accipiantque:
Néve putes æterna parum reſidêre poteſſe
Corpora prima, quòd in ſummis fluitare videmus
Rebus, & interdum naſci, ſubitoque perire:
Quin etiam refert noſtris in verſibus ipſis,
Cum quibus, & quali ſint ordine quæque locata.
Namq. eadem cælum, mare, terras, flumina, ſolem
Significant: eadem fruges, arbuſta, animanteis:
Si non omnia ſint, at multò maxima pars eſt
Conſimilis: verùm poſitura diſcrepitant hæc.
Sic ipſis in rebus item iam materiai
Interualla, viæ, connexus, pondera, plagæ,
Concurſus, motus, ordo, poſitura, figuræ
Cùm permutantur, mutari res quoque debent.
Nunc animũ nobis adhibe verâ ad rationem.
Nam tibi vehementer noua res molitur ad aureis
Accidere, & noua ſe ſpecies oſtendere rerum.
Sed neque tam facilis res vlla'ſt, quin ea primùm
Difficilis magis ad credendum conſtet: itemque
Nil adeò magnum, nec tam mirabile quicquam
Principiò, quod non minuant mirarier omnes
Paullatim: vt cæli clarum purumque colorem
Quemque in ſe cohibent palantia ſidera paſſim,
Lunæque, & ſolis præclara luce nitorem:
Omnia quæ ſi nunc primùm mortalibus adſint,

Ex im-

Ex improuiso ceu sint obiecta repentè :
Quid magis his rebus poterat mirabile dici:
Aut minus antè quod auderēt fore credere gentes?
Nulli (vt opinor) ita hæc species miranda fuisset,
Quàm tibi. iam nemo fessus satiate videndi
Sufpicere in cæli dignatur lucida templa.
Define quapropter nouitate exterritus ipsa
Exspuere ex animo rationem : sed magis acri
Iudicio perpende, &, si tibi vera videtur,
Dede manus : aut, si falsa est, accingere contrà.
Quærit enim ratione animus: cùm summa loci sit
Infinita foris, hæc extra mœnia mundi:
Quid sit ibi porrò, quò prospicere vsque velit mēs:
Atque animi tractus liber quò peruolet ipse.
Principiò nobis in cunctas vndique parteis,
Et látere ex vtroque, infrà, supraque, per omne
Nulla'st finis, (vti docui) res ipsaque per se
Vociferatur, & elucet natura profundi.
Nullo iam pacto verisimile esse putandum'st,
Vndique cum vorsum spatium vacet infinitum,
Seminaque innumero numero, summaq. profunda
Multi' modis volitent æterno percita motu:
Hunc vnum terrarum orbem, cælumque creatum:
Nil agere illa foris tot corpora materiaï,
Cùm præsertim hic sit natura factus, & ipsa
Sponte sua fortè offensando semina rerum
Multi' modis, temerè, incassum, frustraque coacta,
Tandem cooluerint ea, quæ coniecta repente
Magnarum rerum fierent exordia semper,
Terraï, maris, & cæli, generisque animantum.
Quare etiam atque etiam taleis fateare necesse'st
Esse alios alibi congressus materiaï,
Qualis hic est, auido complexu quem tenet æther.
Prætereà cùm materies est multa parata:
Cùm locus est præstò : nec res, nec causa moratur
Vlla : geni debent nimirum, & confieri res.
Nunc & seminibus si tanta'st copia, quantam
Enumerare ætas animantum non queat omnis:
Visque eadem, & natura manet, quæ semina rerum
Coniicere in loca quæque queat, simili ratione,
Atque huc sunt coniecta : necesse'st confiteare
Esse alios aliis terrarum in partibus orbeis,
Et varias hominum genteis, & sæcla ferarum.
Huc accedit, vt in summa res nulla sit vna,

Vnica quæ gignatur, & vnica, solaque crescat:
Quin cuiusque sient sæcli, permultaque eodem
Sint genere: in primis animalibus indice mente.
Inuenies sic montiuagum genus esse ferarum,
Sic hominum genitam prolem, sic denique mutas
Squammigerûm pecudes, & corpora cuncta volantum.
Quapropter cælum simili ratione fatendum'st,
Terrámque, & solem, lunam, mare, cetera, quæ sunt,
Non esse vnica, sed numero magis innumerali.
Quandoquidem vitæ depactus terminus altè
Tam manet his, & tam natiuo hæc corpore cõstant,
Quàm genus omne, quod his generatim rebus abundat.
Quæ bene cognita si teneas: natura videtur
Libera continuò dominis priuata superbis,
Ipsa sua per se sponte omnia Diis agere expers.
Nam prò sancta Deûm tranquilla pectora pace,
Quæ placidum degunt æuum, vitamque serenam,
Quis regere immẽsi summã, quis habere profundi
Indu manu validas potis est moderanter habenas?
Quis pariter cælos omneis conuertere? & omneis
Igniibus ætheriis terras suffire feraceis?
Omnibus inque locis esse omni tempore præstò?
Nubibus vt tenebras faciat, cælique serena
Concutiat sonitu? tum fulmina mittat, & ædeis
Sæpe suas disturbet, & in deserta recedens
Sæuiat exercens telum, quod sæpe nocenteis
Præterit, exanimatque indignos, inque merenteis?
Multaque post mundi tempus genitale, diemque
Primigenum maris, & terræ, solisque coortum,
Addita corpora sunt extrinsecus, addita circùm,
Semina, quæ magnum iaculando contulit omne:
Vnde mare, & terræ possent augescere: & vnde
Appáreret spatium cæli domus, altaque tecta
Tolleret à terris procul, & consurgeret aër.
Nam sua cuique locis ex omnibus omnia plagis
Corpora distribuuntur, & ad sua sæcla recedunt:
Humor ad humorem, terreno corpore terra
Crescit: & ignem ignes procudunt, ætheraq. æther,
Donicum ad extremum crescendi perfica finem
Omnia perduxit rerum natura creatrix:
Vt fit, vbi nihilo iam plus est, quod datur intra
Vitaleis venas, quàm quod fluit, atque recedit:

Omnibus

Omnibus his ætas debet consistere rebus:
His natura suis refrenat viribus auctum.
Nam, quæcunq. vides hilaro grandescere adauctu,
Paullatimque gradus ætatis scandere adultæ:
Plura sibi adsumunt, quàm de se corpora mittunt,
Dum facilè in venas cibus omnis diditur: & dum
Non ita sunt latè dispersa, vt multa remittant:
Et plus dispendii faciant, quàm vescitur ætas.
Nam certè fluere, ac decedere corpora rebus
Multa manus danda'st: sed plura accedere debēt,
Donicum olescendi summum tetigere cacumen.
Inde minutatim vireis, & robor adultum
Frangit, & in partem peiorem liquitur ætas.
Quippe etenim quanto est res amplior, augmine demto,
Et quo latior est, in cunctas vndique parteis
Pluria eo dispergit, & à se corpora mittit:
Nec facilè in venas cibus omnis diditur eij:
Nec sitis est, quæ per largos exæstuat æstus,
Vnde queat tantum suboriri, ac suppeditare,
Quantum opus est, & quod satis est, natura nouare.
Iure igitur pereunt, cùm rarefacta fluendo
Sunt, & cùm externis succumbunt omnia plagis:
Quandoquidem grandi cibus æuo denique defit:
Nec tuditantia rem cessant extrinsecus vllam
Corpora conficere, & plagis infesta domare.
Sic igitur magni quoque circùm mœnia mundi
Expugnata dabunt labem, putreisque ruinas.
Omnia debet enim cibus integrare nouando:
Nequicquàm, quoniam nec venæ perpetiuntur
Quod satis est, neque quantum opus est, natura ministrat.
Iamque adeò affecta'st ætas, effætaque tellus:
Vix animalia parua creat, quæ cuncta creauit
Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.
Haud (vt opinor) enim mortalia sæcla superne
Aurea de cælo demisit funis in arua:
Nec mare, nec fluctus plangentes saxa crearunt:
Sed genuit tellus eadem, quæ nunc alit ex se.
Præterea nitidas fruges, vinetaque læta
Sponte sua primùm mortalibus ipsa creauit:
Ipsa dedit dulceis fætus, & pabula læta:
Quæ nunc vix nostro grandescunt aucta labore:
Conterimusque boues, & vireis agricolarum:

Conficimus ferrum vix aruis suppeditati:
Vsque adeò parcunt fœtus, augentque labores.
Iamque caput quassans grandis suspirat arator
Crebriùs incassum magnum cecidisse laborem:
Et cùm tempora temporibus præsentia confert
Præteritis, laudat fortunas sæpe parentis:
Et crepat, antiquum genus vt pietate repletum
Perfacile angustis tolerarit finibus æuum,
Cùm minor esset agri multò modus antè viritim:
Nec tenet, omnia paullatim tabescere, & ire
Ad scopulum spatio ætatis defessa vetusto.

T. LVCRETII CARI DE RERVM NATVRA,

LIBER TERTIVS.

E TENEBRIS tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuisti, inlustrans commoda vitæ:
Te sequor ô Graiæ gentis decus, inque tuis nunc
Fixa pedum pono pressis vestigia signis,
Non ita certandi cupidus, quàm propter amorem,
Quòd te imitari aueo. quid enim contendat hirūdo
Cycnis? aut quidnam tremulis facere artubus hædi
Consimile in cursu possint, ac fortis equi vis?
Tu pater, & rerum inuentor: tu patria nobis
Suppeditas præcepta, tuisque ex inclute chartis,
Floriferis vt apes in saltibus omnia limant,
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta,
Aurea, perpetua semper dignissima vita.
Nam simulac ratio tua cœpit vociferari,
Naturam rerum haud diuina mente coortam,
Diffugiunt animi terrores, mœnia mundi

Discedunt,

Discedunt, totum video per inane geri res.
Apparet diuûm numen, sedesque quietæ:
Quas neque concutiunt uenti, neq. nubila nimbis
Adspergunt, neque nix acri concreta pruina
Cana cadens violat: semperque innubilus æther
Integit: & largè diffuso lumine ridet.
Omnia suppeditat porrò natura, neque vlla
Res animi pacem delibrat tempore in vllo.
Ac contrà nusquàm apparent Acherusia templa:
Nec tellus obstat, quin omnia dispiciantur,
Sub pedibus quæcunque infrà per inane geruntur.
His tibi me rebus quædam diuina voluptas
Percipit, atque horror, quòd sic, natura, tua vi
Tam manifesta patet ex omni parte retecta.
Et quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia sint: & quàm variis distantia formis
Sponte sua volitent alterno percita motu,
Quoque modo possint ex his res quæque creari:
Hasce secundum res animi natura videtur,
Atque animæ claranda meis iam versibus esse:
Et metus ille foras præceps Acherontis agendus
Funditus: humanam qui vitam turbat ab imo,
Omnia suffundens mortis nigrore: neque vllam
Esse voluptatem liquidam puramque relinquit.
Nã, quod sæpe homines morbos magis esse timẽdos,
Infamemque ferunt vitam, quàm tartara leti,
Et sese scire animi naturàm sanguinis esse,
Nec prorsum quicquam nostræ rationis egere:
Hinc licet aduertas animum, magis omnia laudis,
Aut etiam venti, si fert ita fortè voluntas,
Iactari causa, quàm quòd res ipsa probetur:
Extorres iidem patria, longeque fugati
Conspectu ex hominum, fœdati crimine turpi,
Omnibus ærumnis affecti denique viuunt:
Et quocunque tamen miseri venêre, parentant,
Et nigras mactant pecudes, & manibu' diuis
Inferias mittunt: multoque in rebus acerbis
Acriùs aduertunt animos ad relligionem.
Quo magis in dubiis hominem spectare periclis
Conuenit, aduersisque in rebus noscere qui sit.
Nam veræ voces tum demum pectore ab imo
Eiiciuntur, & eripitur persona, manet res.
Denique auarities, & honorum cæca cupido,
Quæ miseros homines cogunt transcendere fineis

Iuris, & interdum socios scelerum, atque ministros
Nocteis atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opes: hæc volnera vitæ
Non minimam partem mortis formidine aluntur.
Turpis enim fama, & contemtus, & acris egestas
Semota ab dulci vita stabilique videntur:
Et quasi iam leti portas cunctarier ante:
Vnde homines, dum se falso terrore coacti
Refugisse volunt longè, longeque recesse:
Sanguine ciuili rem confiant: diuitiasque
Conduplicant auidi, cædem cædi accumulantes.
Crudeles gaudent in tristi funere fratris:
Et consanguineûm mensas odere, timentque.
Consimili ratione ab eodem sæpe timore
Macerat inuidia ante oculos illum esse potentem,
Illum aspectari: claroque incendit honore:
Ipsi se in tenebris volui, cœnoque queruntur.
Intereunt partim statuarum, & nominis ergô:
Et sæpe vsqueadeò mortis formidine vitæ
Percipit humanos odium, lucisque videndæ,
Vt sibi consciscant mærenti pectore letum,
Oblîti fontem curarum hunc esse timorem,
Hunc vexare pudorem, hunc vincula amicitiaï
Rumpere, & in summa pietatem euertere fundo.
Nam iam sæpe homines patriam, carosq. parenteis
Prodiderunt, vitare Acherusia templa petentes.
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pauitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse'st
Non radij solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque.
Primùm animũ dico, mentẽ quẽ sæpe vocamus,
In quo consilium vitæ, regimenque locatum'st,
Esse hominis partẽ nihilo minus, ac manus, & pes,
Atque oculi, partes animantis totius extant.
Quamuis multa quidem sapientũ turba putarunt,
Sensum animi certa non esse in parte locatum:
Verùm habitum quendam vitalem corporis esse,
Harmoniam Graij quam dicunt, quòd faciat nos
Viuere cum sensu, nulla cùm in parte siet mens:
Vt bona sæpe valetudo cùm dicitur esse
Corporis, & non est tamen hæc pars vlla valentis:

Sic animi sensum non certa parte reponunt:
Magnopere in quo mi diuersi errare videntur.
Sæpe vtique in promtu corpus, quod cernitur, ægrum est,
Cùm tamen ex alia lætamur parte latenti:
Et retrò fit, vti contrà sit sæpe vicissim:
Cùm miser ex animo, lætatur corpore toto:
Non alio pacto, quàm si pes cùm dolet ægri,
In nullo caput interea sit fortè dolore.
Præterea molli somno cùm dedita membra,
Effusumque iacet sine sensu corpus onustum;
Est aliud tamen in nobis, quod tempore in illo
Multi'modis agitatur, & omneis accipit in se
Lætitiæ motus, & curas cordis inaneis.
Nũc animã quoq. vt in mẽbris cognoscere possis
Esse, neque harmoniam corpus retinere solere:
Principiò fit, vti detracto corpore multo,
Sæpe tamen nobis in membris vita moretur.
Atque eadem rursus cùm corpora pauca caloris
Diffugêre, forasque per os est editus aër:
Deserit, extemplò venas, atque ossa relinquit:
Noscere vt hinc possis, non æquas omnia partes
Corpora habere, neque ex æquo fulcire salutem:
Sed magis hæc, venti quæ sunt, calidique vaporis
Semina, curare in membris vt vita moretur.
Est igitur calor, ac ventus vitalis in ipso
Corpore, qui nobis moribundos deserit artus.
Quapropter, quoniam'st animi natura reperta,
Atque animæ, quasi pars hominis: redde harmoniaï
Nomen ab organico saltu delatum Heliconis,
Siue aliunde ipsi porrò traxere: & in illam
Transtulerũt, proprio quæ tum res nomine egebat,
Quicquid id est, habeant: tu cetera percipe dicta.
Nunc animum, atq. animam dico coniuncta teneri
Inter se, atque vnam naturam conficere ex se:
Sed caput esse quasi, & dominari in corpore toto
Consilium, quod nos animũ, mentemq. vocamus:
Idque situm media regione in pectoris hæret.
Hîc exsultat enim pauor, ac metus: hæc loca circũ
Lætitiæ mulcent: hîc ergo mens, animusque'st.
Cetera pars animæ per totum dissita corpus
Pâret: & ad numen mentis, momenque mouetur:
Idque sibi solum per se sapit, & sibi gaudet:
Cùm neq. res animã, neq. corpus commouet vlla.

Et quasi

Et quasi cùm caput aut oculus, tentante dolore,
Læditur in nobis, non omni conruciamur
Corpore: sic animus nonnunquàm læditur ipse,
Lætitiaque viget, cùm cetera pars animai
Per membra, atque artus nulla nouitate cietur.
Verùm vbi vehementi magis est commota metu mens,
Consentire animam totam per membra videmus:
Sudores itaque & pallorem existere toto
Corpore, & infringi linguam, vocemque aboriri,
Caligare oculos, sonere aureis, succidere artus.
Denique concidere ex animi terrore videmus
Sæpe homines: facilè vt quiuis hinc noscere possit,
Esse animam cum animo coniunctam: quæ cùm animi vi
Percussa'st, extra corpus propellit, & icit.
Hæc eadem ratio naturam animi, atque animai
Corporeâ docet esse. vbi enim propellere mẽbra,
Conripere ex somno corpus, mutareque voltum,
Atque hominem totum regere ac versare videtur:
(Quorum nil fieri sine tactu posse videmus:
Nec tactum porrò sine corpore) nónne fatendum'st
Corporea natura animum constare, animamque?
Præterea pariter fungi cum corpore: & vnà
Consentire animum nobis in corpore cernis.
Si minus offendit vitam vis horrida leti
Ossibus ac neruis disclusis intus adacta:
Attamen insequitur langnor, terræque petitus
Suauis, & in terra mentis qui gignitur æstus,
Interdumque quasi exsurgendi incerta voluntas.
Ergo corpoream naturam animi esse necesse'st:
Corporeis quoniam telis ictuque laborat.
Is tibi nunc animus quali sit corpore: & vnde
Constiterit: pergam rationem reddere dictis.
Principiò esse aio persubtilem, atque minutis
Perquàm corporibus factum constare. id ita esse
Hinc licet aduertas animum, vt pernoscere possis.
Nil adeò fieri celeri ratione videtur,
Quàm si mens fieri proponit, & inchoat ipsa.
Ocyus ergo animus, quàm res se perciet vlla,
Ante oculos quarum in promtu natura videtur.
At quod mobile tantopere'st, constare rotundis
Perquàm seminibus debet, perquamque minutis:
Nomine vti paruo possint impulsa moueri.

Namque

Namque monetur aqua, & tantillo momine flutat:
Quippe volubilibus paruisque creata figuris.
At contrà mellis constantior est natura,
Et pigri latices magis, & cunctantior actus.
Hæret enim inter se magis omnis materiai
Copia: nimirum quia non tam læuibus extat
Corporibus, neque tam subtilibus atque rotundis.
Namque papaueris, aura potest suspensa, leuisque
Cogere, vt ab summo tilli diffluat altus aceruus:
At contrà lapidum coniectum, spiculumque
Nemo potest. igitur paruissima corpora quanto,
Et læuissima sunt, ita mobilitata feruntur.
At contrà quæcunque magis cum pondere magno,
Asperaque inueniuntur, eo stabilita magis sunt.
Nunc igitur, quoniam'st animi natura reperta
Mobilis egregiè: perquam constare necesse'st
Corporibus paruis, & læuibus, atque rotundis.
Quæ tibi cognita res in multis, ô bone, rebus
Vtilis inuenietur, & opportuna cluebit.
Hæc quoque res etiam naturam deliquat eius,
Quàm tenui constet textura: quamque loco se
Contineat paruo, si possit conglomerari:
Quòd simul atque hominem leti secura quies est
Indepta, atque animi natura, animæque recessit:
Nil ibi limatum de toto corpore cernas
Ad speciem, nihil ad pondus. mors omnia præstat,
Vitalem præter sensum, calidumque vaporem.
Ergo animam totam perparuis esse necesse'st
Seminibus nexam per venas, viscera, neruos:
Quatinus omnis vbi è toto iam corpore cessit:
Extima membrorum circum-ca sura tamen se
Incolumem præstat: nec deest ponderis hilum:
Quod genus est Bacchi cùm flos euanuit, aut cùm
Spiritus vnguenti suauis diffugit in auras:
Aut aliquo cùm iacet succus de corpore cessit:
Nil oculis tamen esse minor res ipsa videtur
Propterea, neque detractum de pondere quicquam:
Nimirum, quia multa, minutaque semina succos
Efficiunt, & odorem in toto corpore rerum.
Quare etiam atque etiam mentis naturam, animæq.
Scire licet perquàm pauxillis esse creatam
Seminibus: quoniam fugiens nil ponderis aufert.
Nec tamen hæc simplex nobis natura putanda'st.
Tenuis enim quædam moribundos deserit aura

Mista

Mista vapore: vapor porrò trahit aëra secum:
Nec calor est quisquam, cui non sit mistus & aër.
Rara quòd eius enim constat natura, necesse'st
Aëris inter eum primordia multa cieri.
Iam triplex animi'st igitur natura reperta.
Nec tamen hæc sat sunt ad sensum cuncta creandum:
Nil horum quoniam recipit mens, posse creare
Sensiferos motus, quædam qui mente volutent.
Quarta quoque his igitur quædam natura necesse'st
Attribuatur. ea'st omnino nominis expers:
Qua neque mobilius quicquã, neque tenuius extat,
Nec magis è paruis, aut læuibus ex elementis:
Sensiferos motus quæ didit prima per artus.
Prima cietur enim paruis perfecta figuris:
Inde calor motus, & venti cæca potestas
Accipit: inde aër, inde omnia mobilitantur:
Tum quatitur sanguis, tum viscera persentiscunt
Omnia: postremis datur ossibus, atque medullis
Siue voluptas est, siue'st contrarius ardor.
Nec temerè huc dolor vsque potest penetrare, neque acre
Permanare malum, quin omnia perturbentur:
Vsqueadeò vt vitæ desit locus, atque animai
Diffugiant partes per caulas corporis omneis.
Sed plerunque fit in summo quasi corpore finis
Motibus: hanc ob rem vitam retinere valemus.
Nunc ea quo pacto inter sese mista, quibusque
Comta modis vigeant, rationem reddere auentem
Abstrahit inuitum patrij sermonis egestas.
Sed tamen, vt potero summatim attingere, tangam.
Inter enim cursant primordia principiorum
Motibus inter se: nihil vt secernier vnum
Possit, nec spatio fieri diuisa potestas:
Sed quasi multæ vis vnius corporis extant.
Quod genus in quouis animantum viscere volgò
Est odor, & quidam calor, & sapor: & tamen ex his
Omnibus est vnum perfectum corporis augmen.
Sic calor, atque aër, & venti cæca potestas
Mista creant vnam naturam, & mobilis illa
Vis, initum motus ab se quæ diuidit ollis,
Sensifer vnde oritur primùm per viscera motus.
Nam penitus prorsum latet hæc natura, subestque:
Nec magis hac infrà quicquã est in corpore nostro:

Atque

Atque anima'ſt animæ proporro totius ipſa.
Quod genus in noſtris membris,& corpore toto
Miſta latens animi vis eſt, animæque poteſtas:
Corporibus quia de paruis, paucisque creata'ſt.
Sic tibi nominis hæc expers vis, facta minutis
Corporibus latet: atque animai totius ipſa
Proporro'ſt anima, & dominatur corpore toto.
Conſimili ratione neceſſe'ſt ventus,& aër,
Et calor inter ſe vigeant commiſta per artus:
Atque aliis aliud ſubſit magis,emineatque:
Vt quiddam fieri videatur de omnibus vnum:
Ne calor,ac ventus ſeorſum, ſeorſumque poteſtas
Aëris interimant ſenſum,diductaque ſoluant.
Eſt etiam calor ille animo, quem ſumit in ira,
Cùm feruefcit,& ex oculis micat acribus ardor.
Eſt & frigida multa comes formidinis aura:
Quæ ciet horrorem in membris,& concitat artus.
Eſt etiam quoque pacati ſtatus aëris ille:
Pectore tranquillo qui fit,voltuque ſereno.
Sed calidi plus eſt illis, quibus acria corda,
Iracundaque mens facilè efferueſcit in ira:
Quo genere in primis vis eſt violenta leonum:
Pectora qui fremitu rumpunt plerunque gementes:
Nec capere irarum fluctus in pectore poſſunt.
At ventoſa magis ceruorum frigida mens eſt:
Et gelidas citius per viſcera concitat auras:
Quæ tremulum faciunt membris exiſtere motum.
At natura boum placido magis aëre viuit:
Nec nimis irai fax vnquam ſubdita percit
Fumida ſuffundens cæcæ caliginis vmbras:
Nec gelidi torpet telis perfixa pauoris:
Inter vtroſque ſita'ſt ceruos, ſæuoſque leones.
Sic hominum genus eſt, quamuis doctrina politos,
Conſtituat pariter quoſdam,tamen illa relinquit
Naturæ cuiuſque animæ veſtigia prima.
Nec radicitus euelli mala poſſe putandum'ſt,
Quin procliuius hic iras decurrat ad acreis:
Ille metu citius paullo tentetur: at ille
Tertius accipiat quædam clementius æquo.
Inque aliis rebus multis differre neceſſe'ſt
Naturas hominum varias,moreſque ſequaceis:
Quorum ego nunc nequeo cæcas exponere cauſas:
Nec reperire figurarum tot nomina, quot ſunt
Principiis: vnde hæc oritur variantia rerum.

Illud

Illud in his rebus videō firmare poteſſe,
Vſque adeò naturarum veſtigia linqui
Paruola, quæ nequeat ratio depellere dictis:
Vt nihil impediat dignam Dijs degere vitam.
Hæc igitur natura tenetur corpore ab omni:
Ipſaque corporis eſt cuſtos, & cauſa ſalutis.
Nam communibus inter ſe radicibus hærent:
Nec ſine pernicie diuelli poſſe videntur.
Quod genus, è turis glebis euellere odorem
Haud facile'ſt, quin intereat natura quoque eius.
Sic animi, atque animæ naturam corpore toto
Extrahere haud facile'ſt, quin omnia diſſoluantur:
Implexis ita principiis ab origine prima
Inter ſe fiunt conſorti prædita vita:
Nec ſine vi quicquam alterius ſibi poſſe videtur
Corporis, atque animi ſeorſum ſentire poteſtas:
Sed communibus inter eos conflatur vtrinque
Motibus accenſus nobis per viſcera ſenſus.
Præterea corpus per ſe nec gignitur vnquàm,
Nec creſcit, nec poſt mortem durare videtur.
Non enim vt humor aquæ dimittit ſæpe ſaporem,
Qui datus eſt, neque ab hac cauſa conuellitur ipſe,
Sed manet incolumis: non, inquam, ſic animai
Diſcidium poſſunt artus perferre relicti:
Sed penitus pereunt conuolſi, conq. putreſcunt.
Ex ineunte æuo ſic corporis, atque animai
Mutua vitaleis diſcunt contagia motus
Maternis etiam in membris, aluoque repoſta,
Diſcidium vt nequeat fieri ſine peſte, maloque:
Vt videas, quoniam coniuncta'ſt cauſa ſalutis,
Coniunctam quoque naturam conſiſtere eorum.
Quod ſupereſt, ſiquis corpus ſentire renutat:
Atque animam credit permiſtam corpore toto
Suſcipere hūc motum, quem ſenſum nominitamus:
Vel manifeſtas res contra, veraſque repugnat.
Quid fit enim corpus ſentire quis afferet vnquàm,
Si non ipſa palàm quod res dedit, ac docuit nos?
At dimiſſa anima corpus caret vndique ſenſu.
Multaque præterea perdit cù n expellitur æuo.
Dicere porrò oculos nullam rem cernere poſſe:
Sed per eos animum vt foribus ſpectare recluſis,
Deſipere'ſt, contrà cùm ſenſus dicat eorum:
Senſus enim trahit, atque acies detrudit ad ipſas.
Fulgida præſertim cùm cernere ſæpe nequimus,

Lumina

Lumina luminibus quia nobis præpediuntur:
Quod foribus nō fit. neq. enim, quà cernimus ipſi,
Oſtia ſuſcipiunt vllum recluſa laborem.
Præterea ſi pro foribus ſunt lumina noſtra,
Iam magis exemtis oculis debere videtur
Cernere res animus ſublatis poſtibus ipſis.
Illud in his rebus nequaquàm ſumere poſsis,
Democriti quod ſancta viri ſententia ponit,
Corporis atque animi primordia ſingula primis
Adpoſita alternis variare, ac nectere membra.
Nam cùm multo ſint animai elementa minora,
Quàm quibus & corpus nobis, & viſcera conſtant:
Tum numero quoque concedunt, & rara per artus
Diſsita ſunt, duntaxat vt hoc promittere poſsis,
Quantula prima queant nobis iniecta ciere
Corpora ſenſiferos motus in corpore, tanta
Interualla tenere exordia prima animai.
Nam neque pulueris interdum ſentimus adhæſum
Corpore, nec membris incuſſam ſidere cretam,
Nec nebulam noctu, nec aranei tenuia fila
Obuia ſentimus, quando obretimur euntes:
Nec ſupera caput eiuſdem cecidiſſe vietam
Veſtem, nec plumas auium, pappoſéque volanteis,
Qui nimia leuitate cadunt plerunque grauatim.
Nec repentis itum cuiuſuis cunque animantis
Sentimus, nec priua pedum veſtigia quæque,
Corpore quæ in noſtro culices, & cetera ponunt.
Vſqueadeo prius eſt in nobis multa ciendum
Semina, corporibus noſtris immiſta per artus,
Quam primordia ſentiſcant concuſſa animai,
Et quàm interuallis tantis tuditantia poſsint
Concurſare, coïre, & diſſultáre vicisim.
Et magis eſt animus, vitai clauſtra coërcens,
Et dominantior ad vitam, quàm vis animai.
Nam ſine mente, animoq. nequit reſidêre per artus
Temporis exiguam partem pars vlla animai:
Sed comes inſequitur facilè, & diſcedit in auras,
Et gelidos artus in leti frigore linquit.
At manet in vita, cui mens animuſque remanſit,
Quamuis eſt circùm caſis lacer vndique membris:
Truncus, ademta anima circùm, membriſque remotis,
Viuit, & ætherias vitaleis ſuſcipit auras,
Si non omni modis, at magna parte animai

Priuatus, tamen in vita cunctatur, & hæret.
Vt lacerato oculo circùm si pupula mansit
Incolumis, stat cernendi vitata potestas,
Dummodo ne totum corrumpas luminis orbem,
Sed circumcidas aciem, solamque relinquas:
Id quoque enim sine pernicie confiet eorum.
At si tantula pars oculi media illa peresa'st:
Incolumis quamuis alioqui splendidus orbis,
Occidit extemplò lumen, tenebræque sequuntur:
Hoc anima atq. animus iuncti sunt fœdere semper.
Nunc age, natiuos animantibus, & mortaleis
Esse animos, animasque leueis vt noscere possis;
Conquisita diu, dulcique reperta labore
Digna tua pergam disponere carmina vita.
Tu fac vtrunque vno subiungas nomen eorum:
Atque animam, verbi causa, cùm dicere pergam,
Mortalé esse docens: animum quoq. dicere credas,
Quatinus est vnum inter se, coniunctaque res est.
Principio, quoniam tenuem constare minutis
Corporibus docui, multoque minoribus esse
Principiis factam, quàm liquidus humor aquai'st,
Aut nebula, aut fumus: nam longè mobilitate
Præstat, & à tenui causa magis icta mouetur:
Quippe vbi imaginibus fumi, nebulæq. mouetur:
Quod genus in somnis sopiti vbi cernimus alta
Exhalare vapore altaria, ferreque fumum:
Nam procul hæc dubio nobis simulacra geruntur:
Nunc igitur quoniam quassatis vndique vasis
Diffluere humorem, & laticem discedere cernis:
Et nebula ac fumus quoniam discedit in auras:
Crede animam quoque diffundi, multoque perire
Ocyus, & citius dissolui corpora prima,
Cùm semel omnibus è membris ablata recessit.
Quippe etenim corpus, quod vas quasi cõstitit eius,
Cùm cohibere nequit conquassatum ex aliqua re,
Ac rarefactum, detracto sanguine venis,
Aëre quî credas posse hanc cohiberier vllo:
Corpore qui nostro rarus magis am cohibesit?
Præterea gigni pariter cum corpore, & vnà
Crescere sentimus, pariterque senescere mentem.
Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
Corpore: sic animi sequitur sententia tenuis.
Inde vbi robustis adoleuit viribus ætas:
Consilium quoque maius, & auctior est animi vis.

Post

Pòst vbi iam validis quassatum viribus ævi
Corpus, & obtusis ceciderunt viribus artus:
Claudicat ingenium, delirat linguaque, mensque,
Omnia deficiunt, atque vno tempore desunt.
Ergo dissolui quoque conuenit omnem animai
Naturam, ceu fumus in altas aëris auras:
Quandoquidem gigni pariter, pariterque videtur
Crescere, & (vt docui) simul æuo fessa fatisci.
Huc accedit vti videamus, corpus vt ipsum
Suscipere immaneis morbos, durumque laborem:
Sic animum curas acreis, luctumque, metumque.
Quare participem leti quoque cónuenit esse.
Quinetiam morbis in corporis auius errat
Sæpe animus. dementit enim, deliraque fatur:
Interdumque graui lethargo fertur in altum,
Aeternumque soporem, oculis, nutuque cadenti.
Vnde neque exaudit voces, neque noscere vultus
Illorum potis est, ad vitam qui reuocantes
Circumstant lacrymis rorantes ora, genasque.
Quare animum quoque dissolui fateare necesse'st:
Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi.
Nam dolor, ac morbus leti fabricator vterque'st:
Multorum exitio perdocti quod sumus antè.
Denique cur, hominem cùm vini vis penetrauit
Acris, & in venas discessit diditus ardor,
Consequitur grauitas membrorum? præpediuntur
Crura vacillanti? tardescit lingua? madet mens?
Nant oculi? clamor, singultus, iurgia gliscunt?
Et iam cetera de genere hoc quæcunq. sequuntur,
Cur ea sunt, nisi quòd vehemens violentia vini
Conturbare animam consueuit corpore in ipso?
At quæcunque queunt conturbari, inque pediri,
Significant, paullo si durior insinuarit
Causa, fore vt pereant, æuo priuata futuro.
Quinetiam subita vi morbi sæpe coactus
Ante oculos aliquis nostros, vt fulminis ictu
Concidit: & spumas agit, ingemit, & tremit artus:
Desipit, extentat neruos, torquetur, anhelat:
Inconstanter & in iactando membra fatigat:
Nimirum, quia vis morbi distracta per artus
Turbat agens animam, spumans vt in æquore salso
Ventorum validis feruescit viribus vnda.
Exprimitur porrò gemitus, quia membra dolore
Afficiuntur; & omnino quòd semina vocis

Eiiciuntur, & ore foras glomerata feruntur.
Desipientia fit, quia vis animi, atque animaï
Conturbatur, & (vt docui) diuisa seorsum
Dissectatur eodem illo distracta veneno.
Inde, vbi iam morbi se flexit causa, reditque
In latebras ater conrupti corporis humor:
Tum quasi talipedans primùm cõsurgit: & omneis
Paullatim redit in sensus, animamque receptat.
Hæc igitur tantis vbi morbis corpore in ipso
Iactetur, miserisque modis distracta laboret:
Cur eandem credis sine corpore in aëre aperto
Cum validis ventis ætatem degere posse?
Et quoniam mentem sanari, corpus vt ægrum,
Cernimus, & flecti medicina posse videmus:
Id quoque præsagit mortalem viuere mentem.
Addere enim parteis, aut ordine traiicere æquũ'st,
Aut aliquid prorsum de summa detrahere illum,
Commutare animum quicunque adoritur, & infit:
Aut aliam quamuis naturam flectere quærit.
At neque transferri sibi parteis, nec tribui vult,
Immortale quod est quicquã, neq. defluere hilum.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors est illius, quod fuit antè.
Ergo animus siue ægrescit, mortalia signa
Mittit, (vti docui) seu flectitur à medicina:
Vsqueadeò falsæ rationi vera videtur
Res occurrere, & effugium præcludere eunti:
Ancipitique refutatu conuincere falsum.
Deniq. sæpe hominem paullatim cernimus ire,
Et membratim vitalem disperdere sensum:
In pedibus primùm digitos liuescere, & vngueis:
Inde pedes & crura mori: pòst inde per artus
Ire alios tractim gelidi vestigia leti.
Scinditur atqui animæ quoniam natura, nec vno
Tempore sincera existit, mortalis habenda'st.
Quòd si fortè putas ipsam se posse per artus
Introrsum trahere, & parteis conducere in vnum,
Atque ideò cunctis sensum deducere membris:
At locus ille tamen, quò copia tanta animaï
Cogitur, in sensu debet maiore videri.
Qui quoniã nusquam'st, nimirũ (vt diximus antè)
Dilaniata foras dispergitur, interit ergo.
Quin etiam, si iam libeat concedere falsum,
Et dare, posse animam glomerari in corpore eorũ,
Lumina

Lumina qui linquunt moribundi particulatim:
Mortalem tamen esse animam fateare necesse'st.
Nec refert, vtrùm pereat dispersa per auras,
An contractis in se partibus obbrutescat:
Quãdo hominẽ totũ magis, ac magis vndiq. sensus
Deficit, & vitæ minus, & minus vndique restat.
Et quoniam mens est hominis pars vna, locoque
Fixa manet certo, velut aures, atque oculi sunt,
Atque alij sensus, qui vitam cunque gubernant:
Vt manus, aures, atque oculus, naresque seorsum
Secreta à nobis nequeant sentire, nec esse:
Sed tamen in paruo linquuntur tempore tali:
Sic animus per se non quit sine corpore, & ipso
Esse homine, illius quasi quod vas esse videtur:
Siue aliud quiduis potis es coniunctius eij
Fingere quandoquidem cõnexus corpori adhæret.
Denique corporis, atque animi viuata potestas
Inter se coniuncta valent, vitaque fruuntur.
Nec sine corpore enim vitalis edere motus
Sola potest animi per se natura: nec autem
Cassum anima corpus durare, & sensibus vti:
Scilicet, auolsus radicitus vt nequit vllam
Dispicere ipse oculus rem seorsum corpore toto:
Sic anima atque animus per se nil posse videntur:
Nimirum, quia per venas & viscera misti,
Per neruos: atque ossa tenentur corpore ab omni:
Nec magnis interuallis primordia possunt
Libera dissultare: ideò concluſa mouentur
Sensiferos motus, quos extra corpus in auras
Aëris haud possunt post mortem iecta moueri:
Propterea quia non simili ratione tenentur.
Corpus enim atque animans erit aër, si cohibere
Sese anima, atque in eos poterit concludere motus,
Quos antè in neruis, & in ipso corpore agebat.
Quare etiam atque etiam resoluto corporis omni
Tegmine, & iectis extrà vitalibus auris,
Dissolui sensus animi fateare necesse'st,
Atque animã, quoniã coniuncta est causa duobus.
Denique cùm corpus nequeat perferre animai
Discidium, quin id tætro tabescat odore:
Quid dubitas, quin ex imo, penitusque coorta
Emanarit, vti fumus, diffusa animæ vis?
Atque ideò tanta mutatum putre ruina
Concíderit corpus penitus: quia mota loco sunt

Fundamenta foras animæ : manantque per artus,
Perque viarum omneis flexus, in corpore qui sunt,
Atque foramina? multi' modis vt noscere possis
Dispertitam animæ naturam exisse per artus:
Et prius esse sibi distractam corpore in ipso,
Quàm prolapsa foras enaret in aëris auras?
Quin etiam fineis dum vitæ vertitur intra:
Sæpe aliqua tamen è causa labefacta videtur
Ire anima, & toto solui de corpore membra:
Et quasi supremo languescere tempore voltus,
Molliaque exsangui cadere omnia corpore mẽbra:
Quod genus est animo malè factũ cùm perhibetur,
Aut animam liquisse, vbi iam trepidatur, & omnes
Extremum cupiunt vires reprendere vinclum.
Conquassatur enim tum mens, animæque potestas
Omnis: & hæc ipso cum corpore conlabefiunt:
Vt gravior paullo possit dissoluere causa.
Quid dubitas, tandem quin extra prodita corpus
Imbecilla foras in aperto, tegmine demto,
Non modò non omne incolumis durare per ævum,
Sed minimum quoduis nequeat consistere tempus?
Nec sibi enim quisquam moriens sentire videtur
Ire foras animam incolumem de corpore toto,
Nec prius ad iugulum, & superas accedere fauceis:
Verùm deficere in certa regione locatam:
Vt sensus alios in parti quemque sua scit
Dissolui. quòd si immortalis nostra foret mens:
Non iam se moriens dissolui conquereretur:
Sed magis ire foras, vestemq. relinquere, vt anguis,
Gauderet, prælonga senex aut cornua ceruus.
Denique cur animi nunquã mens, consiliumque
Gignitur in capite, aut pedibus, manibúsve: sed vnis
Sedibus, & certis regionibus omnibus hæret,
Si non certa loca ad nascendum reddita cuique
Sunt: & vbi quicquid possit durare creatum?
Atque ita multi' modis pro totis artubus esse,
Membrorum vt nunquã existat præposterus ordo.
Vsqueadeò sequitur res rem, neq. flamma creari in
Fluminibus solita'st, neque in igni gignier algor.
Præterea, si immortalis natura animai'st,
Et sentire potest secreta à corpore nostro:
Quinque (vt opinor) eam faciundum'st sensibus aucta:

Nec

Nec ratione alia nosmet proponere nobis
Possumus infernas animas Acheronte vagare.
Pictores itaque, & scriptorum sæcla priora
Sic animas introduxerunt sensibus auctas.
At neque seorsum oculi, neque nares, nec manus, ipsa
Esse potest anima, neque seorsum lingua, nec aures
Absque anima per se possunt sentire, nec esse.
Nec sensus ipsi seorsum consistere possunt
Naribus, atq. manu, atque oculis, atq. auribus, atque
Lingua: nec per se possunt sentire, nec esse.
Et quoniam toto sentimus corpore inesse
Vitalem sensum: & totum esse animale videmus:
Si subitò medium celeri præciderit ictu
Vis aliqua, vt seorsum partem secernat vtramque:
Dispertita procul dubio quoque vis animai,
Et discissa simul cum corpore disiicietur.
At quod scinditur, & parteis discedit in vllas,
Scilicet æternam sibi naturam abnuit esse.
Falciferos memorant currus abscindere membra
Sæpe ita desubitò permista cæde calenteis,
Vt tremere in terra videatur ab artubus id quod
Décidit abscissum: cùm mẽs tamẽ, atq. hominis vis
Mobilitate mali non quit sentire dolorem:
Et simul in pugnæ studio quòd dedita mens est,
Corpore cum relique pugnam, cædeisque peteesit:
Nec tenet, amissam læuam cum tegmine sæpe
Inter equos abstraxe rotas, falceisque rapaceis:
Nec cecidisse alius dextram, cùm scandit, & instat.
Inde alius conatur adempto surgere crure,
Cùm digitos agitat propter moribundus humi pes:
Et caput abscissum calido, viuenteque trunco,
Seruat humi voltum vitalem, oculosque patenteis,
Donec relliquias animai reddidit omneis.
Quin etiam tibi si lingua vibrante minantis
Serpentis caudam procero corpore, vtrinque
Sit libitum in multas parteis discindere ferro:
Omnia iam seorsum cernes anciſa recenti
Volnere tortari, & terram conspergere tabo,
Ipsam seque retro partem petere ore priorem,
Volneris ardenti vt morsu premat icta dolore.
Omnibus esse igitur totas dicemus in illis
Particulis animas? at ea ratione sequetur
Vnã animantẽ animas habuisse in corpore multas.

Ergo diuisa'st ea, quæ fuit vna simul cum
Corpore. quapropter mortale vtrumq. putãdum'st,
In multas quoniam parteis discinditur æquè.
Præterea si immortalis natura animai
Constat, & in corpus nascentibus insinuatur:
Cur super anteactam ætatẽ meminisse nequimus?
Nec vestigia gestarum rerum vlla tenemus?
Nam si tantopere'st animi mutata potestas,
Omnis vt actarum exciderit retinentia rerum:
Non (vt opinor) id ab leto iam longiter errat.
Quapropter fateare necesse'st, quæ fuit antè,
Interiisse: & quæ nunc est, nunc esse creatam.
Præterea si iam perfecto corpore nobis
Inferri solita'st animi viuata potestas,
Tum cùm gignimur, & vitæ cùm limen inimus:
Haud ita conueniebat, vti cum corpore, & vnà
Cum membris videatur in ipso sanguine cresse:
Sed velut in cauea per se sibi viuere solam.
Quare etiã atq. etiam nec originis esse putãdum'st
Experteis animas, nec leti lege solutas.
Nam neq. tantopere adnecti potuisse putandum'st
Corporibus nostris extrinsecus insinuatas:
Quod fieri totum contrà manifesta docet res.
(Namq. ita connexa'st per venas, viscera, neruos,
Ossaque, vti dentes quoque sensu participentur:
Morbus vt indicat, & gelidai stringor aquai,
Et lapis oppressus sub dente è frugibus asper:)
Nec tam contextæ cùm sint, exire videntur
Incolumes posse, & saluas exsoluere sese
Omnibus è neruis, atque ossibus, articulisque.
Quòd si fortè putas extrinsecus insinuatam
Permanare animam nobis per membra solere:
Tanto quæque magis cum corpore fusa peribit,
Quod permanat enim, dissoluitur: interit ergo.
Dispertitur enim per caulas corporis omneis:
Vt cibus in mẽbra, atq. artus cùm diditur omneis,
Disperit, atque aliam naturam sufficit ex se:
Sic anima, atque animus quamuis integra recens in
Corpus eunt: tamen in manando dissoluuntur,
Dum quasi per caulas omneis diduntur in artus
Particulæ, quibus hæc animi natura creatur:
Quæ nunc in nostro dominatur corpore nata
Ex illa, quæ tunc periit partita per artus.
Quapropter neque natali priuata videtur

Esse die natura animæ, neque funeris expers.
Semina præterea linquuntur, nécne animaï
Corpore in exanimo? quòd si linquúntur, & insunt:
Haud erit, vt meritò immortalis posit haberi:
Partibus amissis quoniam libata recessit.
Sin ita sinceris membris ablata profugit,
Vt nullas parteis in corpore liquerit ex se:
Vnde cadauera rancenti iam viscere vermeis
Exspirant? atque vnde animantum copia tanta
Exos, & exsanguis tumidos perfluctuat artus?
Quòd si fortè animas extrinsecus insinuari
Vermibus: & priuas in corpora posse venire
Credis: nec reputas cur millia multa animarum
Conueniant, vnde vna recesserit: hoc tamen est vt
Quærendum videatur, & in discrimen agendum:
Vtrùm tandem animæ venentur semina quæque
Vermiculorum, ipsæque sibi fabricentur vbi sint:
An iam corporibus perfectis insinuentur.
At neque, cur faciant ipsæ, quaéve laborent,
Dicere suppeditat. neq. enim sine corpore cùm sunt,
Sollicitæ volitant morbis, alguéque, fameque:
Corpus enim magis his vitiis, & sine laborat:
Et mala multa animus contagi fungitur eius.
Sed tamen his esto quamuis facere vtile corpus,
Cùm subeant: at quà possint, via nulla videtur.
Haud igitur faciunt animæ sibi corpora, & artus.
Nec tamen est vt iam perfectis insinuentur
Corporibus. neque enim poterunt subtiliter esse
Connexæ: neque consensu contagia fient.
Denique cur acris violentia triste leonum
Seminium sequitur, volpeis dolus? & fuga ceruis
A patribus datur? & patrius pauor incitat artus?
Et iam cetera de genere hoc, cur omnia membris
Ex ineunte æuo ingenerascunt, inque genuntur,
Si non certa suo quia semine, seminioque
Vis animi pariter crescit cum corpore toto?
Quòd si immortalis foret, & mutare soleret
Corpora: permistis animantes moribus essent:
Effugeret canis Hyrcano de semine sæpe
Cornigeri incursum cerui, tremeretque per auras
Aëris accipiter fugiens veniente columba:
Desiperent homines, saperent fera sæcla ferarum.
Illud enim falsa fertur ratione, quod aiunt
Immortalem animam mutato corpore flecti.

Quod mutatur enim, dissoluitur: interit ergo.
Traiiciuntur enim partes, atque ordine migrant
Quare dissolui quoque debent posse per artus,
Denique vt intereant vnà cum corpore cunctæ.
Sin animas hominum dicent in corpora semper
Ire humana, tamen quæram cur è sapienti
Stulta queat fieri, nec prudens sit puer vllus:
Nec tam doctus equæ pullus, quàm fortis equi vis:
Si non certa suo quia semine, seminioque
Vis animi pariter crescit cum corpore quoque.
Scilicet in tenero tenerascere corpore mentem
Non fugient. quod si iam sit, fateare necesse'st,
Mortalem esse animam, quoniã mutata per artus
Tantopere amittit vitam, sensumque priorem.
Quéve modo poterit pariter cũ corpore quoque
Confirmata cupitum ætatis tangere florem
Vis animi, nisi erit consors in origine prima?
Quídve foras sibi vult membris exire senectis?
An metuit concluſa manere in corpore putri?
Et domus ætatis spatio ne fessa vetusto
Obruat? at non sunt immortali vlla pericla.
Denique cõnubia ad Veneris, partusque ferarum
Esse animas præstò, deridiculum esse videtur:
Et spectare immortaleis mortalia membra
Innumero numero, certareque præproperanter
Inter se quæ prima, potisimaque insinuetur:
Si non fortè ita sunt animarum fœdera pacta,
Vt, quæ prima volans aduenerit, insinuetur
Prima, neque inter se contendant viribus hilum.
Denique in æthere nõ arbor, non æquore in alto
Nubes esse queunt, nec pisces viuere in aruis,
Nec cruor in lignis, nec saxis succus inesse:
Certũ ac dispositũ'st, vbi quicquid crescat, & insit:
Sic animi natura nequit sine corpore oriri
Sola, neque à neruis, & sanguine longius esse.
Hoc si posset enim, multo prius ipsa animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
Posset, & innasci quauis in parte soleret:
Tandẽ in eodẽ homine, atq. in eodẽ vase maneret.
Quod quoniã in nostro quoq. cõstat corpore certũ,
Dispositumque videtur, vbi esse, & crescere possit
Seorsum anima, atq. animus: tanto magis infitiãdum
Totum posse extra corpus durare, genique.
Quare, corpus vbi interiit, periisse necesse'st

Consi-

Confiteare animam distractam in corpore toto.
Quippe etenim mortale æterno iungere, & vnà
Consentire putare, & fungi mutua posse,
Desipere'st. quid enim diuersius esse putandum'st,
Aut magis inter se disiunctum, discrepitansque,
Quàm, mortale quod est, immortali, atque perenni
Iunctum, in concilio sæuas tolerare procellas?
Præterea quæcunque manent æterna, necesse'st,
Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quicquã, quod queat arctas
Dissociare intus parteis, vt materiai
Corpora sunt, quorum naturam ostendimus antè:
Aut ideò durare ætatem posse per omnem,
Plagarum quia sunt expertia, sicut inane'st:
Quod manet intactum, neq. ab ictu fungitur hilum:
Aut ideò, quia nulla loci sit copia circum,
Quò quasi res possint discedere, dissolũique:
Sicut summarum summa'st æterna, neque extrà
Quis locus est, quò diffugiãt: neq. corpora sunt, quæ
Possint incidere, & valida diffoluere plaga:
At neque (vti docui) solido cum corpore mentis
Natura'st quoniam admistum'st in rebus inane:
(Nec tamen est vt inane) neque autem corpora de-
sunt,
Ex infinito quæ possint fortè coorta
Prorsum hanc mentis violento turbine molem,
Aut aliam quamuis cladem importare periculi:
Nec porrò natura loci, spatiumque profundi
Deficit, exspergi quò possit vis animai,
Aut alia quauis possit vi pulsa perire:
Haud igitur leti præclusa'st ianua menti.
Quòd si fortè ideò magis immortalis habenda'st,
Quòd letalibus ab rebus munita tenetur:
Aut quia quæ veniunt, aliqua ratione recedunt
Pulsa prius, quàm, quid noceant, sentire queamus:
Aut quia non veniunt omnino aliena salutis:
Scilicet à vera longè ratione remotum'st.
Præter enim quàm quòd morbis tũ corporis ægrit:
Aduenit id, quod eam de rebus sæpe futuris
Macerat, inque metu malè habet, curisque fatigat:
Præteritisque admissa annis peccata remordent.
Adde furorẽ animi proprium, atque obliuia rerum:
Adde quòd in nigras lethargi mergitur vndas.
Nil igitur mors est, ad nos neque pertinet hilum,
Quando-

Quandoquidem natura animi mortalis habetur:
Et velut anteacto nil tempore sensimus ægri,
Ad confligendum venientibus vndique Pœnis:
Omnia cum belli trepido concussa tumultu
Horrida contremuere sub altis ætheris auris:
In dubioque fuit sub vtrorum regna cadendum
Omnibus humanis esset, terraque, marique:
Sic vbi non erimus: cùm corporis, atque animaï
Discidium fuerit, quibus è sumus vniter apti.
Nam si materiam nostram conlegerit ætas:
Scilicet haud nobis quicquam, qui nō erimus tum,
Accidere omnino poterit, sensumque mouere:
Non si terra mari miscebitur, & mare cælo.
Et si iam nostro sentit de corpore, pòst quàm
Distracta'st animi natura, animæque potestas:
Nil tamen hoc ad nos, qui cœtu, coniugioque
Corporis, atque animæ consistimus vniter apti.
Nec, si materiam nostram conlegerit ætas
Post obitum, rursumque redegerit, vt sita nunc est:
Atque iterum nobis fuerint data lumina vitæ,
Pertineat quicquā tamen ad nos id quoque factum,
Interrupta semel cùm sit repetentia nostra.
Et nunc nil ad nos de nobis attinet, antè
Qui fuimus: nec iam de illis nos afficit angor,
Quos de materia nostra, noua proferat ætas.
Nam cùm respicias immensi temporis omne
Præteritum spatium: tum motus materiaï
Multimodi quàm sint: facile hoc adcredere possis,
Semina sæpe in eodem, vt nunc sunt, ordine posta:
Nec memori tamen id quimus deprendere mente.
Inter enim iecta'st vitaï pausa, vageque
Deerrarunt passim motus ab sensibus omnes.
Debet enim, miserè cùm fortè. ægreque futurum'st,
Ipse quoque esse in eo tum tempore, cui malè possit
Accidere. at quoniā mors eximit im, prohibetque,
Illum, cui possint incommoda conciliari
Hæc eadem, quibus ægri nunc sumus, antè fuisse:
Scire licet nobis nihil esse in morte timendum:
Nec miserum fieri, qui non est, posse: neque hilum
Differre, an nullo fuerit iam tempore natus,
Mortalem vitam mors cui immortalis ademit.
Proinde vbi se videas hominē miserarier ipsum,
Post mortem fore, vt aut putrescat corpore posto,
Aut flammis interfiat, mâlisve ferarum:

Scire

Scire licet, non sincerum sónere, atque subesse
Cæcum aliquẽ cordi stimulum, quamuis neget ipse
Credere se quemquã sibi sensum in morte futurũ.
Non (vt opinor) enim dat, quod promittit, abundè:
Nec radicitus è vita se tollit, & eicit:
Sed facit esse sui quiddam super inscius ipse.
Viuus enim sibi cùm proponit quisque, futurum,
Corpus vti volucres lacerent in morte, feraque:
Ipse sui miseret: neque enim se vendicat hilum,
Nec remouet satis à proiecto corpore: & illum
Se fingit, sensuque suo contaminat adstans:
Hinc indignatur se mortalem esse creatum:
Nec videt, in vera nullum fore morte alium se,
Qui possit viuus sibi se lugere peremtum,
Stansq. iacentem: nec lacerari, vríve dolore.
Nam si in morte malum'st, mâlis, morsuq. ferarum
Tractari: non inuenio quî non sit acerbum
Ignibus impositum calidis torrescere flammis:
Aut in melle situm suffocari, atque rigere
Frigore, cùm in summo gelidi cubat æquore saxi:
Vrgeríve supernè obtritum pondere terræ.
At iam non domus accipiet te læta, neque vxor
Optima, nec dulces occurrent oscula nati
Præripere, & tacita pectus dulcedine tangent:
Non poteris factis tibi fortibus esse, tuisque
Præsidio: miser ô miser, aiunt, omnia ademit
Vna dies infesta tibi tot præmia vitæ.
Illud in his rebus non addunt, nec tibi earum
Iam desiderium insîdet rerum insuper vnâ.
Quod benè si videant animo, dictisque sequantur:
Dissoluant animi magno se angore metuque.
Tu quidem vt es leto sopitus, sic eris æui
Quod supereſt, cunctis priuatu' doloribus ægris.
At nos horrifico cinefactum te propè busto
Insatiabiliter deflebimus, æternumque
Nulla dies nobis mærorem è pectore demet,
Illud ab hoc igitur quærendum'st, quid sit amari
Tantopere, ad somnum si res redit, atque quietem,
Cur quisquam æterno possit tabescere luctu.
Hoc etiam faciunt, vbi discubuere, tenentque
Pocula sæpe homines, & inumbrant ora coronis,
Ex animo vt dicant, breuis hic est fructus homillis:
Iam fuerit, neque pòst vnquam reuocare licebit.
Tanquam in morte mali cum primis hoc sit eorum

Quòd ſitis exurat miſeros, atque arida terra,
Aut aliæ cuius deſiderium inſideat re.
Nec ſibi enim quiſquam tum ſe, vitamq. requirit,
Cùm pariter mens, & corpus ſopita quieſcunt.
Nam licet æternum per nos ſic eſſe ſoporem,
Nec deſiderium noſtri nos adficit vllum.
Et tamen haud quaquã noſtros tunc illa per artus
Longè ab ſenſiferis primordia motibus errant:
Quin conreptus homo ex ſomno ſe conligit ipſe.
Multo igitur mortẽ minus ad nos eſſe putandum,
Si minus eſſe poteſt, quã quod nihil eſſe videmus.
Maior enim turbæ diſiectus materiaï
Conſequitur leto, nec quiſquam expergitus extat,
Frigida quem ſemel eſt vitaï pauſa ſecuta.
Denique ſi vocem rerum natura repente
Mittat, & hoc alicui noſtrũm ſic increpet ipſa:
Quid tibi tantopere'ſt mortalis, quòd nimis ægris
Luctibus indulges? quid mortem congemis, ac fles?
Nam ſi grata fuit tibi vita anteacta, priorque,
Et non omnia pertuſum congeſta quaſi in vas
Commoda perfluxere, atque ingrata interiere:
Cur non vt plenus vitæ conuiua recedis?
Aequo animoque capis ſecuram ſtulte quietem?
Sin ea, quæ fructus cumque es, periere profuſa,
Vitaque in offenſu'ſt: cur amplius addere quæris,
Rursũ quod pereat malè, & ingratũ occidat omne:
Nec potius vitæ finem facis, atque laboris?
Nam, tibi præterea quod machiner, inueniamque
Quod placeat, nihil eſt: eadem ſunt omnia ſemper.
Si tibi non annis corpus iam marcet, & artus
Confecti languent: eadem tamen omnia reſtant,
Omnia ſi perges viuendo vincere ſæcla,
Atque etiam potius, ſi nunquam ſis moriturus:
Quid reſpondeamus, niſi iuſtam intendere litem,
Naturam, & veram verbis exponere cauſam?
At qui obitum lamentetur miſer amplius æquo:
Non meritò inclamet magis, & voce increpet acri?
Grandior hic verò ſi iam, ſeniorque queratur:
Auſer ab hinc lacrymas barathro, & compeſce querelas,
Omnia perfructus vitaï præmia marces:
Sed quia ſemper aues, quod abeſt: præſentia temnis:
Imperfecta tibi elapſa'ſt, ingrataque vita,
Et nec-opinanti mors ad caput adſtitit antè,

Quàm

Quàm satur, ac plenus possis discedere rerum.
Nunc aliena tua tamen ætate omnia mitte:
Aequo animoq́. agedū iam aliis concede: necesse'st.
Iure (vt opinor) agat, iure increpet, inciletque.
Cedit enim rerum nouitate extrusa vetustas
Semper: & ex aliis aliud reparare necesse'st:
Necquicquā in barathrum, nec tartara decidit atra.
Materies opus est, vt crescant postera sæcla:
Quæ tamen omnia te vita perfuncta sequentur.
Nec minus ergo antè hæc quàm tu, cecidere, cadentque.
Sic alid ex alio nunquam desistit oriri:
Vitaque mancupio nulli datur, omnibus vsu.
Respice item quàm nil ad nos anteacta vetustas
Temporis æterni fuerit, quàm nascimur, antè.
Hoc igitur speculum nobis natura futuri
Temporis exponit post mortem denique nostram.
Numquid ibi horribile appâret? nam triste videtur
Quicquam? nónne omni somno securius extat?
Atque ea nimirū quæcunq. Acherunte profundo
Prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis.
Nec miser impendens magnum timet aëre saxum
Tantalus (vt fama'st) cassa formidine torpens:
Sed magis in vita diuûm metus vrget inanis
Mortaleis: casumq́. timent, quem cuique ferat fors:
Nec Tityum volucres ineunt Acheruntе iacentem,
Nec, quod sub magno scrutentur pectore, quicquam
Perpetuam ætatem possunt reperire profectò,
Quamlibet immani proiectu corporis exstet
Qui non sola nouem dispensis iugera membris
Obtineat, sed qui terrai totius orbem:
Non tamen æternum poterit perferre dolorem:
Nec præbere cibum proprio de corpore semper.
Sed Tityus nobis hic est, in amore iacentem
Quem volucres lacerant, atque exest anxius angor:
Aut alia quauis scindunt cuppedine curæ.
Sisyphus in vita quoque nobis ante oculos est:
Qui petere à populo fasceis, sæuasque secureis
Imbibit: & semper victus, tristisque recedit. (quā:
Nā petere imperium, quod inane'st, nec datur vm-
Atque in eo semper durum sufferre laborem:
Hoc est aduerso nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen à summo iam vertice rursum
Voluitur, & plani raptim petit æquora campi.

Deinde

Deinde animi ingratã naturam pascere semper,
Atque explere bonis rebus, satiareque numquam:
Quod faciunt nobis annorum tempora, circùm
Cùm redeunt, fætusque ferunt, variosque lepôres:
Nec tamen explemur vitaï fructibus vmquam:
Hoc (vt opinor) id est, æuo florente puellas
Quod memorant laticẽ pertusum cõgere in vas:
Quod tamen expleri nulla ratione potestur.
Cerberus & Furiæ iam verò, & lucis egenus
Tartarus horriferos eructans faucibus æstus,
Hæc neque sunt vsquam, neq. possunt esse profectò.
Sed metus in vita pœnarum pro malefactis
Est insignibus insignis, scelerisque luela,
Carcer, & horribilis de saxo iactu' deorsum:
Verbera, carnifices, robus, pix, lamina, tedæ:
Quæ tamen etsi absunt, at mens sibi conscia facti
Præmetuens, adhibet stimulos, torretque flagellis:
Nec videt interea, qui terminus esse malorum
Possit, nec quæ sit pœnarum denique finis:
Atq. eadẽ metuit magis hæc ne in morte graueſcãt.
Hinc Acherusia fit stultorum denique vita.
Hoc etiam, tibi tute interdum dicere possis:
Lumina sis oculis etiam bonus Ancu' reliquit,
Qui melior multis, quàm tu, fuit, improbe, rebus.
Inde alij multi reges, rerumque potentes
Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt.
Ille quoq. ipse, viã qui quondam per mare magnũ
Strauit, iterque dedit legionibus ire per altum,
Ac pedibus salsas docuit superire lacunas:
Et contemsit, aquis insultans, murmura ponti,
Lumine ademto animã moribundo corpore fudit.
Scipiades belli fulmen, Karthaginis horror,
Ossa dedit terræ proinde ac famul infimus esset.
Adde repertores doctrinarum, atque lepôrum:
Adde Heliconiadũ comites: quorũ vnus Homerus
Sceptra potitus, eadem aliis sopitu' quiete'st.
Denique Democritum pòst quàm matura vetustas
Admonuit memorem motus languescere mentis:
Sponte sua leto caput obuius obtulit ipse:
Ipse Epicurus obît decurso lumine vitæ:
Qui genus humanum ingenio superauit, & omneis
Præstinxit stellas exortus vti ætherius sol.
Tu verò dubitabis, & indignabere obire,
Mortua cui vita'st propè iam viuo, atque videnti?

Qui

Qui somno partem maiorem conteris æui?
Et vigilans stertis, nec somnia cernere cessas?
Sollicitamque geris cassa formidine mentem?
Nec reperire potes, quid sit tibi sæpe mali, cùm
Ebrius vrgeris multis miser vndique curis:
Atque animo incerto fluitans errore vagaris?
Si possent homines, proinde ac sentire videntur
Pondus inesse animo, quod se grauitate fatiget:
E quibus id fiat causis quoque noscere: & vnde
Tanta mali tanquam moles in pectore constet:
Haud ita vitã agerent, vt nunc plerumq. videmus:
Quod sibi quisq. velit, nescire, & quærere semper:
Commutare locum, quasi onus deponere possit.
Exit sæpe foras magnis ex ædibus ille,
Esse domi quem pertæsum'st, subitoque reuertit:
Quippe foris nihilo melius qui sentiat esse.
Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter,
Auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans:
Oscitat extemplò tetigit cùm lumina villæ:
Aut abit in somnum grauis, atque oblinia quærit:
Aut etiam properans vrbem petit, atque reuisit.
Hoc se quisque modo fugit: at, quod scilicet, vt fit,
Effugere haud potis est, ingratis hæret, & angit,
Propterea morbi quia causam non tenet æger.
Quam bene si videat: iam rebus quisque relictis
Naturam primùm studeat cognoscere rerum,
Temporis æterni quoniam, non vnius horæ
Ambigitur status: in quo sit mortalibus omnis
Aetas post mortem, quæ restat cunque, manenda.
Denique tantopere in dubiis trepidare periclis,
Quæ mala nos subigit vitaï tanta cupido?
Certa quidem finis vitæ mortalibus adstat:
Nec deuitari letum pote quin obeamus.
Præterea, versamur ibidem, atque insumus vsque:
Nec noua viuendo procuditur vlla voluptas.
Sed dum abest, quod auemus: id exsuperare videtur
Cetera: pòst aliud, cùm contigit illud, auemus:
Et sitis æqua tenet vitaï semper hiantes.
Posteraque in dubio'st fortunam quam vehat ætas
Quidve ferat nobis casus, quíve exitus instet.
Nec prorsum vitam ducendo, demimus hilum
Tempore de mortis, nec delibrare valemus,
Quo minus esse diu possimus morte peremti.
Proinde licet quot vis viuendo condere sæcla:

Mors æterna tamen nihilo minus illa manebit:
Nec minus ille diu iam non erit, ex hodierno
Lumine qui finem vitaï fecit; & ille,
Mensibus, atque annis qui multis occidit antè.

T. LVCRETII CARI DE RERVM NATVRA, LIBER QVARTVS.

AVIA Pieridum peragro loca, nullius antè
Trita solo: iuuat integros accedere fonteis,
Atque haurire: iuuatque nouos decerpere flores:
Insignemque meo capiti petere inde coronam,
Vnde prius nulli velarint tempora Musæ:
Primùm quòd magnis doceo de rebus, & artis
Religionum animum nodis exsoluere pergo:
Deinde, quòd obscura de re tam lucida pango
Carmina, musæo contingens cuncta lepôre:
Id quoque enim non ab nulla ratione videtur.
Nam veluti pueris absinthia tætra medentes
Cùm dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci, flauoque liquore,
Vt puerorum ætas improuida ludificetur
Labrorum tenus: interea perpotet amarum
Absinthi laticem, deceptaque non capiatur,
Sed potius tali facto recreata valescat:
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumq. videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, retroque
Volgus abhorret ab hac: volui tibi suauiloquenti
Carmine Pierio rationem exponere nostram.
Et quasi musæo dulci contingere melle:
Si tibi fortè animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem

Naturam

Naturam rerum, ac præsentis vtilitatem.
Sed quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia sint, & quàm variis distantia formis
Sponte sua volitent æterno percita motu,
Quoque modo possint res ex his quæque creari:
Atque animi quoniam docui natura quid esset,
Et quibus è rebus cum corpore compta vigeret,
Quóve modo distracta rediret in ordia prima:
Nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has res
Attinet, esse ea, quæ rerum simulacra vocamus:
Quæ quasi membranæ summo de corpore rerum
Dereptæ volitant vltro, citroque per auras:
Atque eadem nobis vigilantibus obuia menteis
Terrificant, atque in somnis, cùm sæpe figuras
Contuimur miras, simulacraque luce carentum:
Quæ nos horrificè languenteis sæpe sopore
Excierunt, ne fortè animas Acherunte reamur
Effugere, aut vmbras inter viuos volitare:
Néve aliquid nostri post mortem posse relinqui,
Cùm corpus simul atque animi natura perempta
In sua discessum dederint primordia quæque.
Dico igitur rerum effigies, tenueisque figuras
Mittier ab rebus summo de corpore earum:
Quæ quasi membranæ, vel cortex nominitanda'st,
Quòd speciem, ac formã similem gerit eius imago,
Cuiuscunque cluet de corpore fusa vagari.
Id licet hinc quamuis hebeti cognoscere corde:
Principiò quoniam mittunt in rebus apertis
Corpora res multæ, partim diffusa solutè:
Robora ceu fumum mittunt, ignesque vaporem:
Et partim contexta magis, condensaque, vt olim
Cùm veteres ponunt, tunicas æstate cicadæ
Et vituli cùm membranas de corpore summo
Nascentes mittunt: & item cùm lubrica serpens
Exuit in spinis vestem. nam sæpe videmus
Illorum spoliis vepreis volitantibus auctas.
Quæ quoniam fiunt: tenuis quoque debet imago
Ab rebus mitti summo de corpore rerum.
Nam, cur illa cadant magis, ab rebusque recedant,
Quàm quæ tenuia sunt, hiscendi'st nulla potestas,
Præsertim cùm sint in summis corpora rebus
Multa minuta, iaci quæ possint ordine eodem,
Quo fuerint; & consimilem seruare figuram,

Et multo citius, quanto minus impediri
Pauca queunt, & sunt in prima fronte locata.
Nam certè iaci, ac tergeri multa videmus,
Non solum ex alto penitusque, vt diximus antè,
Verùm de summis ipsum quoque sæpe colorem:
Et volgò faciunt id lutea, russaque vela,
Et ferrugina, cùm magnis intenta theatris
Per malos volgata, trabeisque trementia pendent.
Namque ibi consessum caueai subter, & omnem
Scenai speciem patrum, matrumque deorumque
Inficiunt, coguntque suo fluitare colore.
Et quanto circùm mage sunt inclusa theatri
Mœnia, tam magis hæc intus perfusa lepôre
Omnia conrident conrepta luce diei.
Ergo lintea de summo ceu corpore sucum
Mittunt, effigias quoque debent mittere tenueis
Res quæq. ex summo quoniã iaculantur vtræque.
Sunt igitur iam formarum vestigia certa,
Quæ volgò volitant subtili prædita filo,
Nec singillatim possunt secreta videri.
Præterea, omnis odor, fumus, vapor, atq. aliæ res
Consimiles, ideò diffusæ è rebus abundant,
Ex alto quia dum veniunt extrinsecus ortæ,
Scinduntur per iter flexum, nec recta viarum
Ostia sunt, quà contendunt exire coorta.
At contrà, tenuis summi membrana coloris
Cùm iacitur, nihil est, quod eam discerpere possit
In promtu; quoniam'st in prima fronte locata.
Postremò in speculis, in aqua, splẽdoreq. in omni
Quæcunque appârent nobis simulacra: necesse'st,
Quandoquidem simili specie sunt prædita rerum,
Esse in imaginibus missis consistere eorum.
Nam cur illa cadant magis, ab rebusque recedant
Corpora, res multæ quæ mittunt corpore aperto,
Quàm quæ tenuia sunt, hiscendi'st nulla potestas.
Sunt igitur tenues formarum, consimilesque
Effigiæ, singillatim quas cernere nemo
Cùm possit: tamen assiduo, crebroque repulsu
Reiectæ reddunt speculorum ex æquore visum:
Nec ratione alia seruari posse videntur
Tantopere, vt similes reddantur cuique figuræ.
Nunc age, quàm tenui natura constet imago,
Percipe: & in primis quoniam primordia tantùm
Sunt infra nostros sensus, tantoque minora,

Quàm

Quàm quæ primùm oculi cœptant non posse tueri.
Nunc tamen id quoque vti confirmẽ: exordia rerum
Cunctarum quàm sint subtilia percipe paucis.
Primùm animalia sunt iam partim tantula, eorum
Tertia pars nulla vt possit ratione videri.
Horum intestinum quoduis quale esse putandũ'st?
Quid? cordis globus, aut oculi: quid? membra: quid? artus,
Quantula sunt? quid? præterea primordia quæque,
Vnde anima, atq. animi constet natura, necessum'st,
Nónne vides, quàm sint subtilia, quamque minuta?
Præterea quæcunque suo de corpore odorem
Exspirant acrem, panaces, absinthia tætra,
Abrotanique graues & tristia centaurea,
Horum vnumquoduis leuiter si forte cíebis,
Quàm primùm noscas rerum simulacra vagare
Multa modis multis, nulla vi, cassaque sensu.
Quorum quantula pars sit imago, dicere nemo'st
Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.
Sed ne forte putes ea demum sola vagare,
Quæcunque ab rebus rerum simplacra recedunt:
Sunt etiam quæ sponte sua gignuntur, & ipsa
Constituuntur in hoc cælo, qui dicitur aër:
Quæ multis formata modis sublime feruntur,
Nec speciem mutare suam liquentia cessant:
Et cuiusquemodi formarum vertere in ora.
Vt nubeis facilè interdum concrescere in alto
Cernimus: & mundi speciem violare serenam,
Aëra mulcenteis motu. nam sæpe gigantum
Ora volare videntur, & vmbram ducere latè:
Interdum magni montes, auolsaque saxa
Montibus anteire, & solem succedere præter:
Inde alios trahere, atque inducere bellua nimbos.
Nunc ea quàm facili, & celeri ratione genantur,
Perpetuoque fluant ab rebus, lapsaque cedant.
Semper enim summũ quicquid de rebus abundat,
Quod iaculentur: & hoc alias cùm peruenit in res
Transit, vt in primis vestem: sed in aspera saxa,
Aut in materiem ligni vt peruẽnit: ibi iam
Scinditur, vt nullum simulacrum reddere possis.
At cùm, splendida quæ constant, opposta fuerunt,
Densaque, vt in primis speculum'st: nihil áccidit horum.
Nam neque, vti vestem, possunt transire, neq. antè

Scindi, quàm meminit lænor præstare salutem.
Quapropter fit, vt hinc nobis simulacra redundent.
Et quamuis subitò, quouis in tempore, quamquam
Rem contra speculum ponas, appâret imago:
Perpetuò fluere vt noscas è corpore summo
Texturas rerum tenueis, tenueisque figuras.
Ergo multa breui spatio simulacra genuntur:
Vt meritò celer his rebus dicatur origo.
Et quasi multa breui spatio summittere debet
Lumina sol, vt perpetuò sint omnia plena:
Sic à rebus item simili ratione necesse'st
Temporis in puncto rerum simulacra ferantur
Multa modis multis in cunctas vndique parteis:
Quandoquidẽ speculũ queisquunq. obuertimus oris,
Res ibi respondent simili forma, atque colore.
Præterea modò, cùm fuerit liquidissima cæli
Tempestas, perquàm subitò fit turbida fœdè
Vndique, vti tenebras omneis Acheruntа reamur
Liquisse, & magnas cæli complesse cauernas:
Vsqueadeò tætra nimborum nocte coorta,
Impendent atræ formidinis ora supernè.
Quorum quantula pars sit imago, dicere nemo'st
Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.
Nunc age, quàm celeri motu simulacra ferantur,
Et quæ mobilitas ollis tranantibus auras
Reddita sit, longo spatio vt breuis hora teratur,
In quem quæque locum diuerso numine tendunt:
Suauidicis potius, quàm multis versibus edam:
Parvus vt est cycni melior canor, ille gruũ quàm
Clamor in ætheriis dispersus nubibus austri.
Principiò persæpe leueis res, atque minutis
Corporibus factas, celereis licet esse videre:
In quo iam genere'st solis lux, & vapor eius,
Propterea quia sunt è primis facta minutis,
Quæ quasi cuduntur, perque aëris interuallum
Non dubitant transire sequenti cóncita plaga.
Suppeditatur enim confestim lumine lumen,
Et quasi protelo stimulatur fulgure fulgur.
Quapropter simulacra pari ratione necesse'st
Immemorabile per spatium transcurrere posse
Temporis in puncto: primùm quòd parvula causa
Est satis, à tergo quæ prouehat, atque propellat:
Deinde quòd vsqueadeò textura prædita rara
Mittuntur, facilè vt quasuis penetrare queant res,

Et quasi

Et quaã permanare per aëris interuallum.
Præterea si, quæ penitus corpuscula rerum
Ex alto in terras mittuntur, solis vti lux,
Ac vapor, hæc puncto cernuntur lapsa diei
Per totum cæli spatium diffundere sese,
Perque volare mare, ac terras, cælumque rigare,
Quod superà'st: vbi tã volucri hæc leuitate ferũtur:
Quid? quæ sunt igitur, iam prima in fonte parata,
Cùm iaciuntur, & emissum res nulla moratur,
Nónne vides citius debere, & longius ire?
Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
Tempore, quo solis perualgant lumina cælum?
Hoc etiam in primis specimen verũ esse videtur,
Quàm celeri motu rerum simulacra ferantur,
Quòd simul ac primùm sub diuo splendor aquaã
Ponitur: extemplò cælo stellante, serena
Sidera respondent in aqua radiantia mundi.
Námne vides igitur, quàm puncto tempore imago
Aetheris ex oris ad terrarum áccidat oras?
Quare etiã atq. etiam mitti hæc fateare necesse'st
Corpora, quæ feriant oculos, visumque lacessant.
Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores:
Frigus vt à fluuiis, calor à sole, æstus ab vndis
Aequoris, exesor mœrorum littora circum.
Nec variæ cessant voces volitare per auras.
Denique, in hos salsi venit humor sæpe saporis,
Cùm mare versamur propter: dilutaque contrà
Cùm tuimur miseri absinthia, tangit amaror.
Vsqueadeò omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, & in cunctas dimittitur vndique parteis:
Nec mora, nec requies inter datur vlla fluendi:
Perpetuò quoniam sentimus, & omnia semper
Cernere, odorari licet: exaudire sonorem.
Præterea quoniam manibus tractata figura
In tenebris quædam, cognoscitur esse eadem, quæ
Cernitur in luce, & claro candore: necesse'st
Consimili causa tactum, visumque moueri.
Nunc igitur, si quadratum tentamus, & id nos
Commouet in tenebris: in luci quæ poterit res
Accidere ad speciem, quadrata nisi eius imago?
Esse in imaginibus quapropter causa videtur
Cernendi, neque posse sine his res vlla videri.
Nunc ea, quæ dico, rerum simulacra feruntur
Vndique: & in cunctas iaciuntur dicta parteis.

Verùm nos oculis quia ſolis cernere quimus,
Propterea fit, vti, ſpeciem quò vertimus, omnes
Res ibi eam contra feriant forma, atque colore.
Et quantum quæque à nobis res abſit, imago
Efficit, vt videamus, & internoſcere curat.
Nam cùm mittitur, extemplò procudit agitque
Aëra, qui inter ſe cunque'ſt, oculosque locatus.
Iſque ita per noſtras acies perlabitur omnis:
Et quaſi perterget pupillas, atque ita tranſit.
Propterea fit, vti videamus quàm procul abſit
Res quæque. Et quanto plus aëris antè agitatur,
Et noſtros oculos perterget longior aura:
Tam procul eſſe magis res quæque remota videtur.
Scilicet hæc ſummè celeri ratione geruntur:
Quale ſit, vt videamus, & vnà quàm procul abſit.
Illud in his rebus minimè mirabile habẽdum'ſt,
Cur ea, quæ feriant oculos ſimulacra, videri
Singula cùm nequeant, res ipſæ perſpiciantur.
Ventus enim quoq. paullatim cùm verberat, & cùm
Acre ferit frigus, non primam quamque ſolemus
Particulam venti ſentire & frigoris eius:
Sed magis vniuerſum: fierique perinde videmus
Corpore tum plagas in noſtro, tanquàm aliquæ res
Verberet, atque ſui det ſenſum corporis, extrà.
Præterea lapidem digito cùm tundimus, ipſum
Tangimus extremum ſaxi, ſummumque colorem,
Nec ſentimus eum tactu: verùm magis ipſam
Duritiem penitus ſaxi ſentimus in alto.
Nunc age, cur vltra ſpeculum videatur imago,
Percipe. nam certè penitus remmota videtur:
Quod genus illa foris, quæ verè tranſpiciuntur,
Ianua cùm per ſe tranſpectum præbet apertum,
Multa facitque foris ex ædibus vt videantur.
Isquoque enim duplici, geminoque fit aëre viſus,
Primus enim'ſt, citra poſteis qui cernitur aër:
Inde fores ipſæ dextra læuaque ſequuntur:
Pòſt extraria lux oculos perterger, & aër
Alter, & illa, foris quæ verè tranſpiciuntur.
Sic vbi ſe primùm ſpeculi proiecit imago,
Dum venit ad noſtras acies, protrudit agitque
Aëra, qui inter ſe cumque'ſt, oculosque locatus:
Et facit, vt prius hunc omnem ſentire queamus,
Quàm ſpeculum. ſed vbi ſpeculum quoque ſenſimus ipſum:

Contĩnuò, à nobis in id hæc, quæ fertur imago,
Péruenit, & noſtros oculos reiecta reuiſit,
Atque alium præ ſe propellens aëra voluit:
Et facit, vt prius hunc, quàm ſe, videamus: eoque
Diſtare à ſpeculo tantùm remmota videtur.
Quare etiam atque etiam minimè mirarier eſt par
Illis, qui reddunt ſpeculorum ex æquore viſum,
Aëribus binis quoniam res conſit vtroque.
Nunc ea, quæ nobis membrorum dextera pars eſt,
In ſpeculis, fit vt in læua videatur, eò quòd,
Planitiem ad ſpeculi veniens, cùm offendit imago,
Non conuertitur incolumis: ſed recta retrorſum
Sic eliditur, vt ſi quis prius, arida quàm ſit,
Creſſam perſonam adlidat pilæ ve, trabíve:
Atque ea continuo rectam ſi in fronte figuram
Seruet, & eliſam retrò ſeſe exprimat ipſa:
Fiet, vt antè oculus fuerit qui dexter, hic idem
Nunc ſit læuus, & è læuo ſit mutua dexter.
Fit quoque de ſpeculo in ſpeculum vt tradatur imago:
Quinque etiam, ſéxve vt fieri ſimulacra ſuërint.
Nam quæcunque retrò parte interiore latebunt,
Inde tamen, quamuis tortè, penitusque remota
Omnia per flexos aditus educta licebit
Pluribus hæc ſpeculis videantur in ædibus eſſe:
V ſque adeò è ſpeculo in ſpeculum tralucet imago:
Et cùm læua data'ſt, fit rurſum vt dextera fiat:
Inde retrorſum reddit ſe, & conuertit eôdem.
Quinetiam quæcunque latuſcula ſunt ſpeculorum
Adſimili lateris flexura prædita noſtri:
Dextera eapropter nobis ſimulacra remittunt,
Aut quia de ſpeculo in ſpeculũ transfertur imago,
Inde ad nos eliſa his aduolat: aut etiam quòd
Circum agitur, cùm vênit imago, propterea quòd
Flexa figura docet ſpeculi conuertier ad nos.
Indugredi porrò pariter ſimulacra, pedemque
Ponere nobiſcum credas, geſtumque imitari,
Propterea, quia de ſpeculi qua parte recedas,
Continuò nequeant illinc ſimulacra reuerti,
Omnia quandoquidem cogit natura referri,
Ac reſilire ab rebus ad æquos reddita flexus.
Splendida porrò oculi fugitant, vitantque tueri:
Sol etiam cæcat, contrà ſi tendere pergas,
Propterea quia vis magna'ſt ipſius, & altè

Aëra per purum grauiter simulacra feruntur:
Et feriunt oculos turbantia composituras.
Præterea splendor, quicunque'est acer, adurit
Sæpe oculos, idcò quòd semina possidet ignis
Multa, dolorem oculis quæ gignunt insinuando.
Lurida præterea fiunt, quæcunque tuentur
Arquati, quia luroris de corpore eorum
Semina multa fluunt simulacris obuia rerum:
Multaque sunt oculis in eorum denique mixta,
Quæ contage sua palloribus omnia pingunt.
E tenebris autem quæ sunt in luce tuemur,
Propterea quia cùm propior caliginis aër
Ater init oculos prior, & possedit apertos:
Insequitur candens confestim lucidus aër,
Qui quasi purgat eos: ac nigras discutit vmbras
Aëris illius. nam multis partibus hic est
Mobilior, multisque minutior, & mage pollens.
Qui simul atque vias oculorum luce repleuit,
Atque patefecit, quas antè obsederat ater:
Continuò rerum simulacra adaperta sequuntur:
Quæ sita sunt in luce, lacessuntque vt videamus.
Quod contra facere in tenebris à luce nequimus,
Propterea, quia posterior caliginis aër
Crassior insequitur, qui cuncta foramina complet:
Obsiditque vias oculorum, ne simulacra
Possint vllarum rerum conjecta moueri.
Quadratasq. procul turreis cùm cernimus vrbis
Propterea fit, vti videantur sæpe rotundæ,
Angulus obtusus quia longè cernitur omnis,
Siue etiam potius non cernitur, ac perit eius
Plaga, nec ad nostras acies adlabitur ictus.
Aëra per multum quia dum simulacra feruntur,
Cogit hebescere eum crebris offensibus aër:
Hinc, vbi suffugit sensum simul angulus omnis,
Fit, quasi tornata vt saxorum structa tuantur:
Non tamen vt coràm quæ sunt, vereque rotunda,
Sed quasi adumbratim paullum simulata videntur.
Vmbra videtur item nobis in sole moueri,
Et vestigia nostra sequi, gestumque imitari,
Aëra si credas priuatum lumine posse
Indugredi motus hominum, gestumq. sequentem:
(Nam nihil esse potest aliud nisi lumine cassus
Aër id, quod nos vmbram perhibere suëmus:)
Nimirum, quia terra locis ex ordine certis

Lumine

Lumine priuatur ſolis, quacunque meanteis
Officimus: repletur item, quod liquimus eius.
Propterea fit, vti videatur quæ fuit vmbra
Corporis, è regione eadem nos vſque ſecuta.
Semper enim noua ſe radiorum lumina fundunt,
Primaq. diſpereunt quaſi in ignem lana trahatur.
Propterea facilè & ſpoliatur lumine terra:
Et repletur item, nigrasque ſiti abluit vmbras;
Nec tamen hîc oculos falli concedimus hilum.
Nam quocunque loco ſit lux, atque vmbra, tueri
Illorum'ſt. eadem verò ſint lumina, nécne:
Vmbraque, quæ fuit hîc, eadem num tranſeat illuc:
An potius fiat paullo quod diximus antè:
Hoc animi demum ratio diſcernere debet:
Nec poſſunt oculi naturam noſcere rerum.
Proinde animi vitium hoc oculis affingere noli.
Qua vehimur naui, fertur, cùm ſtare videtur:
Quæ manet in ſtatione, ea præter creditur ire:
Et fugere ad puppim colles, campique videntur,
Quos agimus præter nauim, velisque volamus.
Sidera ceſſare ætheriis adfixa cauernis
Cuncta videntur: & adſiduo ſunt omnia motu:
Quandoquidem longos obitus exorta reuiſunt,
Cùm permenſa ſuo ſunt cælum corpore claro.
Solque pari ratione manere, & luna videtur
In ſtatione, ea, quæ ferri res indicat ipſa.
Exſtantesque procul medio de gurgite montes,
Claſsibus inter quos liber patet exitus: (iidem
Appârent: & longè diuulſi licet) ingens
Inſula coniunctis tamen ex his vna videtur.
Atria verſari, & circumcurſare columnæ
Vſqueadeò fit vti pueris videantur, vbi ipſi
Deſierunt verti, vix vt iam credere poſsint,
Non ſupera ſeſe ruere omnia tecta minari.
Iamque rubrum tremulis iubar ignibus erigere altè
Cùm cœptat natura, ſupraque extollere monteis:
Quos tibi tum ſupra ſol monteis eſſe videtur,
Comminus ipſe ſuo contingens feruidus igni,
Vix abſunt nobis miſſus bis mille ſagittæ,
Vix etiam curſus quingentos ſæpe veruti:
Inter eos, ſolemque iacent immania ponti
Aequora, ſubſtrata ætheriis ingentibus oris:
Interiectaque ſunt terrarum millia multa,
Quæ variæ retinent gentes, & ſæcla ferarum.

At con-

At conlectus aquæ digitum non altior vnum
Qui lapides inter sistit per strata viarum,
Despectum præbet sub terras impete tanto,
A terris quantum cæli patet altus hiatus:
Nubila despicere, & cælum vt videare videre, &
Corpora mirandi sub terras abdita cæli.
Denique, vbi in medio nobis equus acer adhæsit
Flumine, & in rapidas amnis despeximus vndas:
Stantis equi corpus trauersum ferre videtur
Vis, & in aduersum flumen contrudere raptim:
Et quocunque oculos traiecimus, omnia ferri,
Et fluere adsimili nobis ratione videntur.
Porticus æquali quamuis est denique ductu:
Stansque in perpetuum paribus suffulta columnis:
Longa tamen parte ab summa cùm tota videtur,
Paullatim trahit angusti fastigia coni,
Tecta solo iungens, atque omnia dextera lævis,
Donicum in obscurum coni conduxit acumen.
In pelago nautis ex vndis ortus, in vndis
Sol fit vti videatur obire, & condere lumen:
Quippe vbi nil aliud nisi aquam, cælumq. tuentur,
Ne leuiter credas labefactari vndique sensus.
At maris ignaris, in portu clauda videntur
Nauigia aplustris fractis, obnitier vndis.
Nam quæcunque supra rorem salis edita pars est
Remorum, recta'st: & recta supernè guberna,
Quæ demersa liquore obeunt, refracta videntur
Omnia conuerti sursumque supina reuerti,
Et reflexa propè in summo fluitare liquore.
Raraque per cælum cùm venti nubila portant
Tempore nocturno: tum splendida signa videntur
Labier aduersum nimbos, atque ire supernè
Longè aliâ in partem, quàm quò ratione feruntur.
At si fortè oculo manus vni subdita subter
Pressit eum: quodam sensu fit, vti videantur
Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo:
Bina lucernarum florentia lumina flammis,
Binaque per totas ædeis geminare supellex:
Et duplices hominum facies, & corpora bina.
Denique cùm suaui deuinxit membra sopore
Somnus, & in summa corpus iacet omne quiete:
Tum vigilare tamen nobis, & membra mouere
Nostra videmur: & in noctis caligine cæca
Cernere censemus solem, lumenque diurnum:

Conclusio-

Concluſoque loco, cælum, mare, flumina, montes
Mutare, & campos pedibus tranſire videmur,
Et ſonitus audire (ſerena ſilentia noctis
Vndique cùm conſtent) & reddere dicta tacentes.
Cetera de genere hoc mirando multa videmus:
Quæ violare fidem quaſi ſenſibus omnia quærunt:
Nequicquam, quoniam pars horum maxima fallit
Propter opinatus animi, quos addimus ipſi,
Pro viſis vt ſint, quæ non ſunt ſenſibu' viſa.
Nam nihil egregius, quàm res ſecernere apertas
A dubiis, animus quas ab ſe protinus abdit.
Denique nil ſciri ſiquis putat, id quoque neſcit
An ſciri poſſit: quòd ſe nil ſcire fatetur.
Hunc igitur contra mittam contendere cauſam,
Qui capite ipſe ſuo inſtituat veſtigia retro.
Et tamen hoc quoq. vti concedam ſcire: at id ipſum
Quæram, cùm in rebus veri nil viderit antè:
Vnde ſciat, quid ſit ſcire, & neſcire viciſſim:
Notitiam veri quæ res, falſique crearit:
Et dubium certo quæ res differre probarit.
Inuenies primis ab ſenſibus eſſe creatam
Notitiam veri, neque ſenſus poſſe refelli.
Nam maiore fide debet reperiri illud,
Sponte ſua veris quod poſſit vincere falſa.
Quid maiore fide porrò, quàm ſenſus haberi
Debet? an ab ſenſu falſo ratio orta, valebit
Dicere eos contra, quæ tota ab ſenſibus orta'ſt?
Qui niſi ſint veri, ratio quoque falſa fit omnis.
An poterunt oculos aures reprendere? an aureis
Tactus? an hunc porrò tactum ſapor arguet oris?
An confutabunt nares, oculíve reuincent?
Non (vt opinor) ita'ſt. nam ſeorſum cuique poteſtas
Diuiſa'ſt: ſua vis cuique'ſt: ideoque neceſſe'ſt,
Quod molle, aut durum'ſt: gelidum, feruénsve: ſeorſum
Id molle, aut durum, gelidum, feruénsve videri:
Et ſeorſum varios rerum ſentire colores,
Et quacunque coloribu' ſunt coniuncta, neceſſe'ſt.
Seorſus item ſapor oris habet vim, ſeorſus odores,
Naſcuntur ſeorſum ſonitus: ideoque neceſſe'ſt
Non poſſint alios alij conuincere ſenſus.
Nec porrò poterunt ipſi reprendere ſeſe:
Aequa fides quoniam debebit ſemper haberi.
Proinde quod in quoque'ſt his viſū tēpore, verū''ſt

Et si non poterit ratio dissoluere causam,
Cur ea, quæ fuerint iuxtim quadrata, procul sint
Visa rotunda: tamen præstat rationis egentem
Reddere mendosè causas vtriusque figuræ,
Quàm manibus manifesta suis amittere quemquã:
Et violare fidem primam, & conuellere tota
Fundamenta, quibus nixatur vita, salusque,
Non modò enim ratio ruat omnis, vita quoque ipsa
Cóncidat extemplò, nisi credere sensibus ausis:
Præcipiteisque locos vitare, & cetera, quæ sint
In genere hoc fugienda: sequi, contraria quæ sint.
Illa tibi est igitur verborum copia cassa
Omnis, quæ contra sensus instructa, parata'st.
Denique vt in fabrica, si praua'st regula prima,
Normaque si fallax rectis regionibus exit:
Et libella aliqua si ex parti claudicat hilum:
Omnia mendosè fieri, atque obstipa necessum'st,
Praua, cubantia, prona, supina, atque absona tecta,
Iam ruere vt quædam videantur velle, ruantque,
Prodita iudiciis fallacibus omnia primis:
Sic etiam ratio tibi rerum praua necesse'st,
Falsaque sit, falsis quæcunque ab sensibus orta'st.
Nunc alij sensus quo pacto quisque suam rem
Sentiat: haud quaquam ratio fert posita relicta'st.
Principiò auditur sonus, & vox omnis, in aureis
Insinuata suo pepulere vbi corpore sensum.
Corpoream quoq. enim vocẽ constare fatendum'st,
Et sonitum, quoniam possunt impellere sensus.
Præterradit enim vox fauceis sæpe, facitque
Asperiora foras gradiens arteria clamor.
Quippe per angustum turba maiore coorta
Ire foras vbi cœperunt primordia vocum:
Scilicet expletis quoque ianua raditur oris.
Rauca suis: & iter lædit, qua vox it in auras.
Haud igitur dubium'st, quin voces, verbaque consent
Corporeis è principiis, vt lædere possint.
Nec te fallit item, quid corporis auferat, & quid
Detrahat ex hominum neruis, ac viribus ipsis
Perpetuus sermo nigrai noctis ad vmbram,
Auroræ perductus ab exoriente nitore:
Præsertim si cum summo'st clamore profusus.
Ergo corpoream vocem constare necesse'st,
Multa loquens quoniã amittit de corpore partem.

Nec simili penetrant aureis primordia forma,
Cùm tuba depresso grauiter sub murmure mugit,
Aut reboant raucum retro cita cornua bombum:
Vallibus & cycni gelidis orti ex Heliconis,
Cùm liquidam tollunt lugubri voce querelam.
Asperitas autem vocis fit ab asperitate
Principiorum & item læuor læuore creatur.
Hasce igitur penitus voces cùm corpore nostro
Exprimimus, rectoque foras emittimus ore:
Mobilis articulat verborum Dædala lingua:
Formaturaque labrorum pro parte figurat.
Atque vbi non longũ spatium'st, vnde illa profecta
Peruenit vox quæque: necesse'st verba quoq. ipsa
Planè exaudiri, discernique articulatim.
Seruat enim formaturam, seruatque figuram.
At si interpositum spatium sit longius æquo:
Aëra per multum confundi verba necesse'st:
Et conturbari vocem, dum trauolat auras.
Ergo fit, sonitum vt possis sentire, neque hilum
Internoscere, verborum sententia quæ sit:
Vsqueadeò confusa venit vox, inque pedita.
Præterea edictum sæpe vnum perciet aureis
Omnibus in populo missum præconis ab ore.
In multas igitur voces vox vna repentè
Dissugit, in priuas quoniam se diuidit aureis,
Obsignans formam verbis, clarumque sonorem.
At quæ pars vocum non aureis áccidit ipsas,
Præterlata perit frustra dissusa per auras:
Pars solidis adlisa locis reiecta sonorem
Reddit & interdum frustratur imagine verbi.
Quæ bene cùm videas, rationem reddere possis
Tute tibi, atque aliis: quo pacto per loca sola
Saxa pares formas verborum ex ordine reddant,
Palanteis comites cùm monteis inter opacos
Quærimus: & magna dispersos voce ciemus.
Sex etiam, aut septem loca vidi reddere voces,
Vnam cùm iáceres: ita colles collibus ipsis
Verba repulsantes iterabant dicta referre.
Hæc loca capripedes satyros, nymphasque tenere
Finitimi fingunt, & Faunos esse loquuntur:
Quorum noctiuago strepitu, ludoque iocanti
Affirmant volgò taciturna silentia rumpi:
Chordarumque sonos fieri, dulceisque querelas,
Tibia quas fundit digitis pulsata canentum,

Et ge-

Et genus agricolûm latè sentiscere, cùm Pan
Pinea semiferi capitis velamina quassans,
Vnco saepe labro calamos percurrit hianteis,
Fistula siluestrem ne cesset fundere musam.
Cetera de genere hoc mõstra, ac portẽta loquuntur,
Ne loca deserta ab diuis quoque forte putentur
Sola tenere: ideò iactant miracula dictis,
Aut aliqua ratione alia ducuntur: vt omne
Humanum genus est auidum nimis auricularum.
Quod superest, non est mirandum, qua ratione
Quae loca per nequeunt oculi res cernere apertas,
Haec loca per voces veniant, aureisque lacessant,
Cùm loquimur clausis foribº: quod saepe videmus.
Nimirum, quia vox per flexa foramina rerum
Incolumis transire potest: simulacra renutant.
Perscinduntur enim, nisi recta foramina tranant:
Qualia sunt vitri, species quae transuolat omnis.
Praeterea parteis in cunctas diuiditur vox:
Ex aliis aliae quoniam gignuntur, vbi vna
Diss.luit semel in multas exorta, quasi ignis
Saepe solet scintilla suos se spargere in igneis.
Ergo replentur loca vocibus abdita retrò,
Omnia quae circùm fuerint, sonituque cientur.
At simulacra viis directis omnia tendunt,
Vt sunt missa semel. quapropter cernere nemo
Se supra potis est: at voces accipere extrà.
Et tamen ipsa quoq: haec dum transit clausa viarum
Vox, obtunditur, atque aureis confusa penetrat:
Et sonitum potiùs, quàm verba, audire videmur.
Haec, queis sentimus succũ, lingua atq. palatum,
Plusculum habent in se rationis, plusque operaï,
Principiò succum sentimus in ore, cibum cùm
Mandendo exprimimus, ceu plenã spongiam aquaï
Siquis fortè manu premere, exsiccareque coepit.
Inde, quod exprimimus, per caulas omne palati
Diditur, & rarae per plexa foramina linguae.
Haec vbi laeuia sunt manantis corpora succi:
Suauiter attingunt, & suauiter omnia tractant
Humida linguaï circùm sudantia templa.
At contrà pungunt sensum, lacerantque coorta,
Quanto quaeque magis sunt asperitate repleta.
Deinde voluptas est è succo in fine palati.
Cùm verò deorsum per fauces praecipitauit:
Nulla voluptas est, dum diditur omnis in artus.
Nec

Nec refert quicquam, quo victu corpus alatur:
Dummodo quod capias concoctum didere possis
Artubus, & stomachi humectum seruare tenorem.
Nunc aliis alius cur sit cibus, vt videamus,
Expediam: quaréve aliis quod triste, & amarum'st,
Hoc tamen esse aliis possit prædulce videri.
Tantaque in his rebus distantia, differitasque'st:
Vt quod aliis cibus est, aliis fuat acre venenum.
Sæpe etenim serpens hominis contacta saliuis
Disperit, ac sese mandendo conficit ipsa.
Præterea nobis veratrum'st acre venenum:
At capris adipes, & coturnicibus auget.
Vt, quibus id fiat rebus, cognoscere possis,
Principiò meminisse decet, quæ diximus antè,
Semina multi' modis in rebus mista teneri.
Porrò omnes, quæcunque cibum capiunt animantes,
Vt sunt dissimiles extrinsecus, & generatim
Extima membrorum circum cæsura coërcet,
Proinde ex seminibus constant, variantque figura.
Semina cùm porrò distent, differre necesse'st
Interualla, viasque, foramina quæ perhibemus,
Omnibus in membris, & in ore, ipsoque palato.
Esse minora igitur quædam, maioraque debent,
Esse triquetra alijs, aliis quadrata necesse'st:
Multa rotunda, modis multis multangula quædam.
Namque figurarum vt ratio, motusque reposcunt,
Proinde foraminibus debent differre figuræ,
Et variare viæ proinde ac textura coërcet.
Ergo vbi, quod suaue'st aliis, aliis sit amarum:
Illis, queis suaue'st, læuissima corpora debent
Contrectabiliter caulas intrare palati.
At contrà, quibus est eadem res intus acerba,
Aspera nimirum penetrant, hamataque fauceis.
Nunc facile ex his est rebus cognoscere quæque.
Quippe, vbi cui febris bili superante coorta'st,
Aut alia ratione aliqua'st vis excita morbi:
Perturbatur ibi totum iam corpus, & omnes
Commutantur ibi posituræ principiorum:
Fit prius ad sensum vt, quæ corpora conueniebant,
Nunc non conueniant, & cetera sint magis apta,
Quæ penetrata queũt sensum progignere acerbum.
Vtraque enim sunt in mellis commista sapore,
Id quod iam superà tibi sæpe ostendimus antè.

Nunc age, quo pacto nareis adiectus odoris
Tangat, agam. Primùm res multas esse necesse'st,
Vnde fluens volvat varius se fluctus odorum.
Nam fluere, & mitti volgò, spargíque putandum'st.
Verùm aliis alius magis est animantibus aptus,
Dissimileis propter formas: ideoque per auras
Mellis apes quamuis longè ducuntur odore,
Vulturiique cadaueribus: tum fissa ferarum
Vngula quò tulerit gressum, præmissa canum vis.
Ducit: & humanum longè præsentit odorem
Romulidarum areis seruator candidus anser.
Sic altis alius nidor datus, ad sua quemque
Pabula ducit, & à tætro resilire veneno
Cogit, eoque modo se uantur sæcla ferarum.
Hic odor ipse igitur, nareis quicunque lacessit,
Est alio vt possit permitti longius alter.
Sed tamẽ haud quisquam tam longè fertur eorum,
Quàm sonitus, quàm vox, mitto iã dicere, quàm res,
Quæ feriunt oculorum acies, visumque lacessunt.
Errabundus enim tardè venit, ac perit antè
Paullatim facilis distractus in aëris auras:
Ex alto primùm quia vix emittitur ex re.
Nam penitus fluere, ac decedere rebus odorem
Significat, quòd fracta magis redolere videntur
Omnia, quòd contrita, quòd igni cónlabefacta.
Deinde videre licet maioribus esse creatum
Principiis voci, quoniam per saxea septa
Non penetrat, quà vox volgò sonitusque ferantur.
Quare etiam quod olet, non tam facile esse videbis
Inuestigare in qua sit regione locatum.
Refrigescit enim cunctando plaga per auras:
Nec calida ad sensum decurrit nuntia rerum.
Errant sape canes itaque, & vestigia quærunt.
Nec tamen hoc solis in odoribus, atque saporum
In genere'st: sed item species rerum, atque colores.
Non ita conueniunt ad sensus omnibus omnes,
Vt non sint aliis quædam magis acria visa.
Quinetiam gallum noctem explodentibus alis
Auroram clarâ consuetum voce vocare,
Nenu queunt rapidi contrà constare leones,
Inque tueri: ita continuò meminere fugaï.
Nimirum, quia sunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ cùm sunt oculis immissa leonum,
Pupillas insersodiunt, acremque dolorem
Præbent,

Præbent, vt nequeant contrà durare feroces:
Cùm tamen hæc noſtras acies nil lædere poſsint,
Aut quia non penetrant, aut quòd penetrantibus illis,
Exitus ex oculis liber datur, in remeando,
Lædere ne poſsint ex vlla lumina parte.
Nunc age, quæ moueant animum res, accipe, & vnde
Quæ veniunt, veniant in mentem, percipe paucis.
Principiò hoc dico, rerum ſimulacra vagari
Multa modis multis in cunctas vndique parteis
Tenuia, quæ facilè inter ſe iunguntur in auris,
Obuia cùm veniunt, vt aranea, bracteaque auri.
Quippe etenim multo magis hæc ſunt tenuia textu,
Quàm quæ percipiunt oculos, viſumque laceſſunt:
Corporis hæc quoniam penetrant per rara, cientque
Tenuem animi naturam intus, ſenſumq. laceſſunt.
Centauros itaque, & Scyllarum membra videmus
Cerbereasque canum facies, ſimulacraque eorum,
Quorum morte obita tellus amplectitur oſſa:
Omne genus quoniam paſsim ſimulacra feruntur.
Partim ſponte ſua quæ fiunt aëre in ipſo,
Partim quæ variis ab rebus cunque recedunt,
Et quæ conſiſtunt ex horum facta figuris.
Nam certè ex viuo Centauri non fit imago:
Nulla fuit quoniam talis natura animai.
Verùm vbi equi, atq. hominis caſu cõuênit imago:
Hæreſcit facilè extemplò, quod diximus antè,
Propter ſubtilem naturam, & tenuia texta.
Cetera de genere hoc eadem ratione creantur:
Quæ cùm mobiliter ſumma leuitate feruntur,
Vt priùs oſtendi, facilè vno commouet ictu
Quælibet vna animum nobis ſubtilis imago.
Tenuis enim mens eſt, & mirè mobilis ipſa. (ſis,
Hæc fieri (vt memoro) facilè hinc cognoſcere poſ-
Quatinus hoc ſimile'ſt oculis, quod mẽte videmus,
Atque oculis ſimili fieri ratione neceſſe'ſt.
Nunc igitur quoniam docui me fortè leones
Cernere per ſimulacra, oculos quæcunq. laceſſunt:
Scire licet mentem ſimili ratione moueri
Per ſimulacra leonum, & cetera, quæ videt æquè,
Nec minùs atque oculi, niſi quod magè tenuia cernit.
Nec ratione alia, cùm ſomnus membra profudit,

Mens animi vigilat, nisi quòd simulacra lacessunt.
Hæc eadem nostros animos, quæ, cùm vigilamus,
Vsqueadeò, certè vt videamur cernere eum, quem
Reddita vitai iam mors, & terra potita'st.
Hoc ideò fieri cogit natura, quòd omnes
Corporis affecti sensus per membra quiescunt,
Nec possunt falsum veris conuincere rebus.
Præterea meminisse iacet, languetque sopore,
Nec dissentit, eum mortis, letique potitum
Iampridem, quem mens viuum se cernere credit.
Quod supereſt, non est mirum simulacra moueri,
Brachiaq. in numerum iactare, & cetera membra.
Nam fit, vt in somnis facere hoc videatur imago.
Quippe vbi prima perit, alioque est altera nata
Indu statu, prior hæc gestum mutasse videtur.
Scilicet id fieri celeri ratione putandum'st:
Multaque in his rebus quæruntur, multaque nobis
Clarandum'st, planè si res exponere aggemus.
Quæritur in primis, quare quod cuique libido
Venerit, extemplò mens cogiter eius idipsum.
Anne voluntatem nostram simulacra tuentur?
Et simulac volumus, nobis occurrit imago?
Si mare, si terram cordi'st, si denique cælum,
Conuentus hominum, pompam, conuiuia, pugnas:
Omnia sub verbone creat natura, paratque,
Cùm præsertim aliis eadem in regione, locoque
Longè dissimileis animus res cogitet omnis?
Quid porrò, in numerum procedere cùm simulacra
Cernimus in somnis? & mollia membra mouere,
Mollia mobiliter cùm alternis brachia mittunt?
Et repetunt oculis gestum pede conuenienti?
Scilicet arte valent simulacra, & docta vagantur,
Nocturno facere vt possint in tempore ludos?
An magis illud erit verum, quia tempore in vno
Tempora multa latent, ratio quæ comperit esse:
Propterea fit, vti quouis in tempore quæque
Præstò sint simulacra locis in queisque parata?
Tanta'st mobilitas, & eorum copia tanta.
Et quia tenuia sunt, nisi se contendit acutè,
Cernere non potis est animus: proinde omnia, quæ
sunt
Præterea pereunt, nisi sic sese ipse parauit.
Ipse parat sese porrò, speratque futurum,
Vt videat, quod consequitur rem quamq.: fit ergo.

Nónne vides, oculos etiam cùm tenuia quæ sint,
Cernere cœperunt, contendere se, atque parare,
Nec sine eo fieri posse, vt cernamus acutè?
Et tamen in rebus quoque apertis noscere possis,
Si non aduertas animum, proinde esse, quasi omni
Tempore semotæ fuerint, longeque remotæ.
Cur igitur mirum est, animus si cetera perdit,
Præter quàm quibus est in rebus deditus ipse?
Deinde adopinamur de signis maxima paruis:
Ac nos in fraudem induimus, frustramur & ipsi.
Fit quoque, vt interdum non suppeditetur imago
Eiusdem generis: sed fœmina quæ fuit antè,
In manibus vir tum factus videatur adesse,
Aut alia ex alia facies, ætasque sequatur:
Quod ne miremur, sopor, atque obliuia curant.
Illud in his rebus vitium vehementer, & illum
Effugere errorem, vitareque præmeditator,
Lumina ne facias oculorum clara creata,
Prospicere vt possimus. & vt proferre viai
Proceros passus, ideò fastigia posse
Surarum, ac feminum pedibus fundata plicari:
Brachia tum porrò validis ex apta lacertis
Esse, manusque datas vtraque à parte ministras,
Vt facere ad vitam possimus, quæ foret vsus.
Cetera de genere hoc inter quæcunque putantur,
Omnia peruersa præpostera sunt ratione:
Nil ideò quoniam natum'st in corpore, vt vti
Possemus: sed quod natum'st, id procreat vsum.
Nec fuit ante videre oculorum lumina nata,
Nec dictis orare prius, quàm lingua creata'st:
Sed potius longè linguæ præcessit origo
Sermonem: multoque creatæ sunt prius aures,
Quàm sonus est auditus: & omnia deniq. membra
Antè fuere, (vt opinor) eorum quàm foret vsus.
Haud igitur potuere vtendi crescere causa.
At contrà conferre manu certamina pugnæ,
Et lacerare artus, fœdareque membra cruore,
Antè fuit multò, quàm lucida tela volarent.
Et volnus vitare prius natura coëgit,
Quàm daret obiectum parmai laua per artem.
Scilicet & fessum corpus mandare quieti,
Multo antiquius est, quàm lecti mollia strata;
Et sedare sitim prius est, quàm pocula, natum.
Hæc igitur possint vtendi cognita causa

Credier, ex vsu quæ sunt, vitaque reperta.
Illa quidem seorsum sunt omnia, quæ prius ipsa
Nata, dedere suæ pòst notitiam vtilitatis.
Quo genere in primis sensus, & membra videmus.
Quare etiã atq. etiam procul est, vt credere possis
Vtilitatis ob officium potuisse creari.
Illud item non est mirandum, corporis ipsa
Quòd natura cibum quærit cuiusque animantis.
Quippe etenim fluere, atq. recedere corpora rebus
Multa modis multis, docui: sed plurima debent
Ex animalibus iis, quæ sunt exercita motu:
Multaque per sudorem ex alto pressa feruntur:
Multa per os exhalantur, cùm languida anhelant.
His igitur rebus rarescit corpus: & omnis
Subruitur natura, dolor quam consequitur rem.
Propterea capitur cibus, vt suffulciat artus:
Et recreet vireis interdatus, atque patentem
Per membra ac venas vt amorem obturet edendi.
Humor item discedit in omnia, quæ loca cunque
Poscunt humorem: glomerataque multa vaporis
Corpora, quæ stomacho præbent incendia nostro,
Dissipat aduenies liquor, ac restinguit, vt ignem,
Vrere ne possit calor amplius aridus artus.
Sic igitur tibi anhela sitis de corpore nostro
Abluitur, sic expletur ieiuna cupido.
Nunc, quî fiat, vti passus proferre queamus,
Cùm volumus, varieq. datum sit membra mouere:
Et quæ res tantum hoc oneris protrudere nostri
Corporis insuerit, dicam: tu percipe dicta.
Dico animo nostro primùm simulacra meandi
Accidere: atque animum pulsare, vt diximus antè.
Inde voluntas fit. neque enim facere incipit vllam
Rem quisquam, quã mens prouidit, quid velit, antè.
At, quod prouidet, illiu'rei constat imago.
Ergo animus cùm sese ita commouet, vt velit ire,
Inque gredi: ferit extemplò quæ in corpore toto
Per membra, atque artus animai disita vis est:
Et facile'st factu, quoniam coniuncta tenetur.
Inde ea proporrò corpus ferit: atque ita tota
Paullatim moles protruditur atque mouetur.
Præterea tum rarescit quoque corpus: & aër,
Scilicet vt debet, qui semper mobilis extat,
Per patefacta venit, penetratque foramina largus,
Et dispergitur ad parteis ita quasque minutas

Corporis.

Corporis. hinc igitur rebus fit vtrinque duabus,
Corpus vti, vt nauis velis, ventoque, feratur.
Nec tamen illud in his rebus mirabile constat.
Tantula quòd tantum corpus corpuscula possunt
Contorquere: & onus totum conuertere nostrum.
Quippe etenim ventus subtili corpore tennis
Trudit agens magnam magno molimine nauim:
Et manus vna regit quantouis impete euntem:
Atque gubernaclum contorquet quólibet vnum:
Multaq. per trochleas, & tympana pondere magno
Commouet, atque leui sustollit machina nisu.
Nunc quibus ille modis somnus per membra quietem
Inriget; atque animi curas è pectore soluat:
Suauidicis potius, quàm multis versibus edam:
Paruus vt est cycni melior canor ille, gruum quàm
Clamor in ætheriis dispersus nubibus Austri.
Tu mihi da tenueis aureis, animumque sagacem:
Ne fieri negites, quæ dicam, posse: retroque
Vera repulsanti discedas pectore dicta:
Tutemet in culpa cùm sis, ne cernere possis.
Principiò somnus fit, vbi est distracta per artus
Vis animæ, partimque foras eiecta recessit,
Et partim contrusa magis concessit in altum.
Dissoluuntur enim tum demũ membra fluuntque.
Nam dubium non est, animai quin opera sit
Sensus hic in nobis: quem cùm sopor impedit esse,
Tum nobis animam perturbatam esse putandum'st:
Eiectamque foras, non omnem. namque iacêret
Aeterno corpus persusum frigore leti:
Quippe vbi nulla latens animai pars remaneret
In membris, cinere vt multa latet obrutus ignis:
Vnde reconflari sensus per membra repentè
Possit, vt ex igni tecto consurgere flamma.
Sed quibus hæc rebus nouitas confletur: & vnde
Perturbari anima, & corpus langnescere possit,
Expediam: tu fac ne ventis verba profundam.
Principiò externa corpus de parte necessum'st,
Aëriis quoniam vicinum tangitur auris,
Tundier: atque eius crebro pulsarier ictu.
Propterea que ferè res omnes, aut corio sunt,
Aut seta, aut conchis, aut callo, aut cortice tectæ.
Interiorem etiam partem spirantibus aër
Verberat, hic idem cùm ducitur, atque refertur.

Quare vtrinque secus cùm corpus vapulet: & cùm
Perueniant plagæ per parua foramina nobis
Corporis ad primas parteis, elementaque prima:
Fit quasi paullatim nobis per membra ruina.
Conturbantur enim posituræ principiorum
Corporis, atque animi sic, vt pars inde animai
Eiiciatur, & introrsum pars abdita cedat:
Pars etiam distracta per artus, non queat esse
Coniuncta inter se, nec motu mutua fungi.
Inter enim sepit aditus natura, viasque:
Ergo sensus abit mutatis motibus altè.
Et quoniam non est, quasi quod sulfulciat artus:
Debile fit corpus, langueſcunt omnia membra:
Brachia, palpebræque cadunt: poplitesque procumbunt.
Deinde cibum sequitur somnus: quia, quæ facit aër,
Hæc eadem cibus in venas dum diditur omneis,
Efficit: & multo sopor ille grauissimus extat,
Quem satur, aut lassus capias: quia plurima tum se
Corpora conturbant magno contusa labore.
Fit ratione eadem coniectus potrò animai
Altior, atque foras eiectus largior eius,
Et diuisior inter se, ac distractior intus.
Et cui quisque ferè studio deuinctus adhæret,
Aut quibus in rebus multùm sumus antè morati,
Atque in qua ratione fuit contenta magis mens:
In somnis eadem plerunque videmur obire:
Causidici causas agere, & componere leges:
Imperatores pugnare, ac prælia obire:
Nautæ contractum cum ventis cernere bellum:
Nos agere hoc autem, & naturam quærere rerum
Semper, & inuentam patriis exponere chartis.
Cetera sic studia, atque artes plerunque videntur
In somnis animos hominum frustrata tenere.
Et quicunque dies multos ex ordine ludis
Assiduas dederint operas: plerunque videmus,
Cùm iam desiterint ea sensibus vsurpare:
Nec reliquas tamen esse vias in mente patenteis,
Quâ possint eadem rerum simulacra venire.
Per multos itaque illa dies eadem obuersantur
Ante oculos, etiam vigilantes vt videantur
Cernere saltantes, & mollia membra mouenteis,
Et citharæ liquidum carmen, chordasq; loquenteis
Auribus accipere, & consessum cernere eundem,

Scenaique

Sceñaïque ſimul varios ſplendêre decôres:
Vſqueadeò magni refert ſtudium, atque voluntas,
Et quibus in rebus conſuerint eſſe operati
Non homines ſolùm, ſed verò animalia cuncta.
Quippe videbis, equos forteis, cùm membra iacebunt,
In ſomnis ſudare tamen, ſpirareque ſæpè,
Et quaſi de palmis ſummas contendere vireis:
Tunc quaſi carceribus patefactis ſæpè quiete:
Venantumque canes in molli ſæpè quiete
Iactant crura tamen ſubitò, vocesque repentè
Mittunt, & crebras reducunt naribus auras,
Vt veſtigia ſi teneant inuenta ferarum:
Expergefactique ſequuntur inania ſæpe
Ceruorum ſimulacra, fugæ quaſi dedita cernant:
Donec diſcuſsis redeant erroribus ad ſe.
At conſueta domi catulorum blanda propago
Degere, ſæpè leuè ex oculis, volucremq. ſoporem
Diſcutere, & corpus de terra corripere inſtant,
Proinde quaſi ignotas facies, atque ora tuantur.
Et quàm quæque magis ſunt aſpera ſemina eorum,
Tam magis in ſomnis eadem ſæuire neceſſum'ſt.
At variæ fugiunt volucres, pinnisque repentè
Sollicitant diuûm nocturno tempore lucos,
Accipitres ſomno in leni ſi prœlia, pugnasque
Edere ſunt perſectantes, viſæque volantes.
Porrò hominû mentes magnis quæ motibus edunt?
Magna etenim ſæpè in ſomnis, faciuntq. geruntque.
Reges expugnant, capiuntur, prœlia miſcent:
Tollunt clamores, quaſi ſi iugulentur ibidem:
Multi depugnant, gemitusque doloribus edunt:
Et quaſi pantheræ morſu, ſæuíve leonis
Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
Multi de magnis per ſomnum rebu' loquuntur:
Indicioque ſui facti perſæpe fuere.
Multi mortem obeunt, multi de montibus altis
Se quaſi præcipitent ad terram corpore toto,
Exterrentur, & ex ſomno quaſi mentibu' capti,
Vix ad ſe redeunt permoti corporis æſtu.
Flumen item ſitiens, aut fontem propter amœnum
Adſidet: & totum propè faucibus occupat amnem.
Puſi ſæpe lacum propter, ſe, ac dolia curta
Somno deuincti credunt extollere veſtem:
Totius humorem ſaccatum vt corpori' fundant:

Cùm Babylonica magnifico ſplendore rigantur.
Tum quibus ætatis freta primitus inſinuantur,
Semen vbi ipſa dies membris matura creauit,
Conueniunt ſimulacra foris è corpore quoque
Nuntia præclari vultus, pulchriq́ue coloris:
Qui ciet inritans loca turgida ſemine multo:
Vt quaſi tranſactis ſæpe omnibu' rebu' profundant
Seminis ingenteis fluctus, veſtemq́ue cruentent.
Sollicitatur id in nobis, quod diximus antè,
Semen, adulta ætas cùm primùm roborat artus.
Namque alias aliud res commouet, atque laceſsit.
Ex homine humanum ſemẽ ciet vna hominis vis:
Quod ſimulatque ſuis eiectum ſedibus exit:
Per membra, atque artus decedit corpore toto
In loca conueniens neruorum certa, cietq́ue
Continuò parteis genitaleis corporis ipſas.
Inritata tument loca ſemine: fitq́ue voluntas
Eiicere id, quò ſe contendit dira libido:
Idq́ue petit corpus mens, vnde'ſt ſaucia amore.
Namque omnes plerunq. cadunt in volnus & illam
Emicat in partem ſanguis, vnde icimur ictu,
Et ſi comminus eſt, hoſtem ruber occupat humor.
Sic igitur Veneris qui teIis accipit ictum,
Siue puer membris muliebribus hunc iaculatur:
Seu mulier toto iactans è corpore amorem,
Vnde feritur, eò tendit, geſtitq́ue coïre,
Et iacere humorem in corpus de corpore ductum.
Namque voluptatem præſagit multa cupido.
Hæc Venus eſt nobis: hinc autem'ſt nomẽ amoris:
Hinc illæ primùm Veneris dulcedinis in cor
Stillauit gutta, & ſucceſsit frigida cura.
Nam ſi abeſt quod ames: præſtò ſimulacra tamen ſunt
Illius, & nomen dulce obuerſatur ad aureis.
Sed fugitare decet ſimulacra, & pabula amoris
Abſterrere ſibi, atque aliò conuertere mentem.
Et iacere humorem conlectum in corpora quæque:
Nec retinere ſemel conceptum vnius amore,
Et ſeruare ſibi curam, certumq́ue dolorem.
Vlcus enim viueſcit, & inueteraſcit alendo,
Inq́ue dies gliſcit furor, atque ærumna graueſcit,
Si non prima nouis conturbes volnera plagis.
Volgiuagaq́ue vagus Venere antè recentia cures,
Aut aliò poſsis animi traducere motus.

Nec Veneris fructu caret is, qui vitat amorem:
Sed potius, quæ sunt sine pœna, commoda sumit.
Nam certa, & pura'st sanis magis inde voluptas,
Quàm miseris. etenim potiundi tempore in ipso
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum,
Nec constat quid primũ oculis manibusq. fruantur.
Quod petiere, premunt arctè, faciuntque dolorem
Corporis, & denteis inlidunt sæpe labellis,
Oscula que adfigunt, quia non est pura voluptas:
Et stimuli subsunt, qui instigant lædere id ipsum,
Quodcunque'st, rabies vnde illæ germina surgunt.
Sed leuiter pœnas frangit Venus inter amorem,
Blandaque refrenat morsus admista voluptas.
Namque in eo spes est, vnde'st ardoris origo,
Restingui quoq. posse ab eodem corpore flammam,
Quod fieri contrà coràm natura repugnat:
Vnaque res hæc est, cuius quàm pluria habemus,
Tam magis ardescit dira cuppedine pectus.
Nam cibus, atq. humor membris adsumitur intus:
Quæ quoniam certas possunt obsidere parteis,
Hoc facilè expletur laticum frugumque cupido.
Ex hominis verò facie, pulchroque colore,
Nil datur in corpus præter simulacra fruendum:
Tenuia, quæ vento spes raptat sæpe misella.
Vt bibere in somnis sitiens cùm quærit, & humor
Non datur, ardorẽ in membris qui stinguere possit:
Sed laticum simulacra petit, frustraque laborat:
In medioque sitit torrenti flumine potans.
Sic in amore Venus simulacris ludit amanteis:
Nec satiare queunt spectando corpora coràm:
Nec manibus quicquam teneris abradere membris
Possunt, errantes incerti corpore toto.
Denique cùm membris conlatis flore fruuntur
Aetatis: cùm iam præsagit gaudia corpus,
Atque in eo'st Venus, vt muliebria conserat arua:
Adfigunt auidè corpus, iunguntque saliuas
Oris: & inspirant pressantes dentibus ora:
Nequicquam, quoniã nihil inde abradere possunt,
Nec penetrare, & abire in corpus corpore toto.
Nam facere interdum hoc velle, & certare videntur:
Vsqueadeò cupidè Veneris compagibus hærent,
Membra voluptatis dum vi labefacta liqueſcunt,
Tandem vbi se erupit neruis conlecta cupido:

Parua

Parua sit ardoris violenti pausa parumper:
Inde redit rabies eadem, & furor ille reuisit,
Cùm sibi, quod cupiant ipsi, contingere quærunt,
Nec reperire, malù id possunt quæ machina vincat:
Vsqueadeò incerti tabescunt volnere cæco.
Adde quòd absumunt vireis, pereuntque labore:
Adde quòd alterius sub nutu degitur ætas.
Labitur interea res, & vadimonia fiunt:
Languent officia, atque ægrotat fama vacillans:
Vnguenta, & pulchra in pedibus Sicyonia rident:
Scilicet & grandes viridi cum luce smaragdi
Auro includuntur, teriturque Thalassina vestis
Adsiduè: & Veneris sudorem exercita potat:
Et bene parta patrum, fiunt anademata, mitræ:
Interdum in pallam, & Melitensia Ceaque vertunt.
Eximia veste, & victu, conuiuia, ludi,
Pocula crebra, vnguenta, coronæ, serta parantur,
Nequicquam: quoniam medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat:
Aut quòd conscius ipse animus se fortè remordet,
Desidiosè agere ætatem, lustrisque perire:
Aut quòd in ambiguo verbum iaculata reliquit,
Quod cupido adfixum cordi vinescit, vt ignis:
Aut nimium iactare oculos, aliúmve tueri
Quòd putat, in voltuque videt vestigia risus.
Atque in amore mala hæc proprio, summeque secundo
Inueniuntur: in aduerso verò, atque inopi sunt,
Prendere quæ possis oculorum lumine aperto
Innumerabilia: vt melius vigilare sit antè,
Qua docui ratione, cauereque ne inliciaris.
Nam vitare, plagas in amoris ne laciamur,
Non ita difficile'st, quàm captum ret bus ipsis
Exire, & validos Veneris perrumpere nodos.
Et tamen implicitus quoque possis, inque peditus
Effugere infestum: nisi tute tibi obuius obstes,
Vt prætermittas animi vitia omnia primùm,
Tum quæ corpori' sunt eius, quam percupis ac vis.
Nam hoc faciunt homines plerunq. cupidine cæci,
Et tribuunt ea, quæ non sunt his commoda verè.
Multi' modis igitur prauas, turpeisque videmus
Esse in deliciis, summoque in honore vigere.
Atque alios alij inrident, Veneremque suadent,
Vt plâceant, quoniam fœdo adflictantur amore:

Nec

Nec sua respiciunt miseri mala maxima sæpe.
Nigra μελίχρως est: immunda, & fœtida, ἄκοσμος:
Cæsia, παλλάδιον: nervosa, & lignea, δορκὰς:
Paruola, pumilio, χαρίτων ἴα tota, merum sal:
Magna, atque immanis, κατάπληξις, plenaque honoris:
Balba, loqui non quit, τραυλίζει: muta, pudens est.
At flagrans, odiosa, loquacula, λαμπάδιον fit:
Ἰσχνὸν ῥαμένιον tum fit, cùm viuere non quit
Præ macie: ῥαδινὴ verò est, iam mortua tussi.
At gemina & mammosa, Ceres est ipsa ab Iaccho:
Simula, σιλωὴ ac satyra'st: labiosa, φίλημα.
Cetera de genere hoc longum'st, si dicere coner.
Sed tamen esto iam quantouis oris honore,
Cui Veneris membris vis omnibus exoriatur:
Nempe aliæ quoque sunt, nempe hac sine vximus antè:
Nempe eadem facit, & scimus facere omnia turpi,
Et miseram tætris se suffit odoribus ipsa:
Quam famulæ longè fugitant, furtimque cachinnant.
At lacrymans excluſus amator limina sæpe
Floribus & sertis operit, postesque superbos
Vnguit amaracino, & foribus miser oscula figit.
Quem si iam admissum, venientem offenderit aura,
Vna modò, causas abeundi quærat honestas:
Et meditata diu cadat altè sumta querela:
Stultitixque ibi se damnet: tribuisse quòd illi
Plus videat, quàm mortali concedere par est.
Nec Veneres nostras hoc fallit: quo magis ipse
Omnia summopere hos vitæ postscenia celant,
Quos retinere volunt, adstrictosque esse in amore,
Nequicquã quoniam tu animo tamen omnia possis
Protrahere in lucem, atque omneis anquirere in vsus.
Et si bello animo'st, & non odiosa vicissim,
Prætermittet te humanis concedere rebus.
Nec mulier semper facto suspirat amore,

Quæ

Quæ complexa viri corpus cum corpore iungit:
Et tenet adſtictis humectans oſcula labris.
Nam facit ex animo ſæpe: & communia quærens
Gaudia, ſollicitat ſpatium decurrere amoris.
Nec ratione alia volucres, armenta, feræque,
Et pecudes, & equæ maribus ſubſidere poſſent,
Si non ipſa quòd illorum ſubat, ardet abundans
Natura, & Venerem ſalientum læta retractat.
Nónne vides, etiam quos mutua ſæpe voluptas
Vinxit, vt in vinclis communibus excrucientur?
In triuiis quia ſæpe canes diſcedere auentes,
Diuerſi cupidè ſummis ex viribu' tendunt:
Cùm interea validis Veneris compagibus hærent:
Quod facerent nũquàm, niſi mutua gaudia noſſent,
Quæ lacere in fraudem poſſent, vinctosque tenere.
Quare etiam atque etiam (vt dico) eſt communi[b]
voluptas.
Et commiſcendo cùm ſemen fortè virile
Fœmina commulxit ſubita vi, conripuitque:
Tum ſimiles matrum materno ſemine fiunt,
Vt patribus patrio: ſed quos vtriuſque figura
Eſſe vides iuxtim, miſcenteis volta parentum:
Corpore de patrio, & materno ſanguine creſcunt.
Semina cùm Veneris ſtimulis excita per artus
Obuia conflixit conſpirans mutuus ardor,
Et neque vtrum ſuperauit eorum, nec ſuperatum'ſt.
Fit quoque, vt interdum ſimiles exiſtere auorum
Poſſint, & referant proauorum ſæpe figuras,
Propterea, quia multa modis primordia multis
Miſta ſuo celant in corpore ſæpe parentes,
Quæ patribus patres tradunt à ſtirpe profecta.
Inde Venus varia producit ſorte figuras:
Maiorumque refert voltus, vocesque comasque:
Quandoquidem nihilo minus hæc de ſemine certo
Fiunt, quam facies, & corpora, membraque nobis.
Et muliebre oritur patrio de ſemine ſæclum:
Maternoque mares exiſtunt corpore creti.
Semper enim partus duplici de ſemine conſtat:
Atque vtri ſimile'ſt magis id, quodcunque creatur,
Eius habet plus parte æqua, quod cernere poſſis:
Siue virûm ſuboles, ſiue'ſt muliebris origo.
Nec diuina ſatum genitalem numina cuiquam
Abſterrent, pater à natis ne dulcibus vnquam
Appelletur, & vt ſterili Venere exigat æuum:

Quod

Quod plerique putant, & multo sanguine mœsti
Conspergunt aras, adolentque altaria donis,
Vt grauidas reddant vxores semine largo.
Nequicquam diuum numen, sorteisque fatigant.
Nam steriles nimiùm crasso sunt semine partim:
Et liquido præter iustum, tenuique vicissim.
Tenue, locis quia non potis est adfigere adhæsum,
Liquitur extemplò, & reuocatum cedit ab ortu,
Crassius hoc porrò, quoniam concretius æquo
Mittitur, aut non tam prolixo prouolat icta:
Aut penetrare locos æquè nequit: aut penetratum
Aegrè admiscetur muliebri semine semen.
Nam multùm harmoniæ Veneris differre videntur:
Atque alias alij complent magis: ex aliisque
Suscipiunt aliæ pondus magis, inque grauescunt.
Et multæ steriles Hymenæis antè fuerunt
Pluribus, & nactæ pòst sunt tamen, vnde puellos
Suscipere, & partu possent ditescere dulci.
Et quibus antè domi fœcundæ sæpe nequissent
Vxores párere: inuenta'st illis quoque compta
Natura, vt possent natis munire senectam:
Vsqueadeò magni réfert, vt semina possint
Seminibus commiscerí genitaliter apta;
Crassaque conueniant liquidis, & liquida crassis
Quæ cui iuncta viro sit fœmina per Veneris res.
Atque adeò refert, quo victu vita colatur;
Namque aliis rebus concrescunt semina membris:
Atque aliis extenuantur, tabentque vicissim:
Et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas,
Id quoque permagni réfert. nam more ferarum,
Quadrupedumque magis ritu, plerunque putantur
Concipere vxores: quia sic loca sumere possunt
Pectoribus positis, sublatis semina lumbis.
Nec molles opu' sunt motus vxoribus hilum.
Nam mulier prohibet se concipere, atq. repugnat,
Clunibus ipsa viri Venerem si læta retractet:
Atque exossato ciet omni pectore fluctus.
Eicit enim sulci recta regione, viaque
Vomerem, atque locis auertit seminis ictum:
Idque sua causa consuerunt scorta moueri:
Ne complerentur crebrò, grauidæque iacêrent,
Et simul ipsa viris Venus vt concinnior esset:
Coniugibus quod nil nostris opus esse videtur.

Nec

Nec diuinitus interdum, Venerisque sagittis,
Deteriore fit vt forma muliercula ametur.
Nam facit ipsa suis interdum fœmina fastis,
Morigerisque modis, & mundo corpori' cultu,
Vt facilè insuescat secum vir degere vitam.
Quod supereſt, consuetudo concinnat amorem.
Nam leuiter quamuis, quod crebro tunditur ictu,
Vincitur in longo spatio tamen, atque labascit.
Nónne vides etiam guttas in saxa cadentes
Humoris longo in spatio pertundere saxa?

T. LVCRETII
CARI
DE
RERVM NATVRA,
LIBER QVINTVS.

QVIS potis est dignum pollenti pectore carmen
Condere pro rerum maiestate, hisque repertis?
Quisve valet tantum verbis vt fingere laudes
Pro meritis eius possit, qui talia nobis
Pectore parta suo, quæsitaque præmia liquit?
Nemo (vt opinor) erit mortali corpore cretus.
Nam si vt ipsa petit maiestas cognita rerum,
Dicendum'st: deus ille fuit, deus, inclute Memmi,
Qui princeps vitæ rationem inuênit eam, quæ
Nunc appellatur sapientia, quique per artem
Fluctibus è tantis vitam, tantisque tenebris,
In tam tranquillo, & tam clara luce locauit.
Confer enim diuina aliorum antiqua reperta,
Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris
Vitigeni laticem mortalibus instituisse:
Cùm tamen his posset sine rebus vita manere,
Vt fama'st, aliquas etiam nunc viuere gentes,

At bene

At bene non poterat sine puro pectore viui,
Quo magis hic meritò nobis deus esse videtur:
Ex quo nunc etiam per magnas dicta genteis
Dulcia permulcent animos solatia vitæ.
Herculis antistare autem si facta putabis:
Longius à vera multo ratione ferêre.
Quid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obesset, & horrens Arcadius sus?
Denique quid Cretæ taurus, Lernæaque pestis
Hydra venenatis posset vallata colubris?
Quidve tripectora tergemini vis Geryonaï?
Et Diomedis equi spirantes naribus ignem,
Thracen, Bistoniasque plagas, atque Ismara propter,
Tantopere officerent nobis? vncisque timendæ
Vnguibus Arcadiæ volucres Stymphâla colentes?
Aureaque Hesperidum seruans fulgentia mâla,
Asper, acerba tuens, immani corpore serpens,
Arboris amplexus stirpem? quid denique obesset,
Oceani propter littus, pelageque seuera,
Quò neque noster adit quisquam, neque Barbarus audet?
Cetera de genere hoc quæ sunt portenta peremta,
Si non victa forent, quid tandem viua nocerent?
Nil, vt opinor: ita ad satiatem terra ferarum
Nunc etiam scatit, & trepido terrore repleta'st
Per nemora ac monteis magnos, siluasque profundas:
Quæ loca vitandi plerunque'st nostra potestas.
At nisi purgatum'st pectus, quæ prœlia nobis
Atque pericula tunc ingratis insinuandum?
Quantæ conscindunt hominem cuppedinis acres
Sollicitum curæ? quantique perinde timores?
Quidve superbia, spurcities, petulantia, quantas
Efficiunt cladeis? quid luxus, desidiesque?
Hæc igitur qui cuncta subegerit, exanimoque
Expulerit dictis, non armis: nónne decebit
Hunc hominem numero diuûm dignarier esse?
Cùm bene præsertim multa, ac diuinitus ipsis
Immortalibu' de diuis dare dicta suërit:
Atque omnem rerum naturam pandere dictis.
Cuius ego ingressus vestigia dum rationes
Persequor, ac doceo dictis, quo quæque creata
Fœdere sint, in eo quàm sit durare necessum,

Nec validas æui valeant rescindere leges:
Quo genere in primis animi natura reperta'st,
Natiuo primùm consistere corpore creta:
Nec posse incolumis magnum durare per æuum,
Sed simulacra solere in somnis fallere mentem,
Cernere cùm videamur eum, quem vita reliquit:
Quod superest, nunc me huc rationis detulit ordo,
Vt mihi mortali consistere corpore mundum,
Natiumque simul ratio reddunda sit, esse:
Et quibus ille modis congressus materiai
Fundarit terram, cælum, mare, sidera, solem,
Lunaique globum: tum quæ tellure animantes
Extiterint: & quæ nullo sint tempore natæ:
Quóve modo genus humanum variante loquela
Cœperit inter se vesci per nomina rerum,
Et quibus ille modis diuûm metus insinuârit
Pectora, terrarum qui in orbi sancta tuetur
Fana, lacus, lucos, aras simulacraque diuûm.
Præterea solis cursus lunæque meatus
Expediam, qua vi flectat natura gubernans:
Ne fortè hîc inter cælum terramque reamur
Libera sponte sua cursus lustrare perennes
Morigera ad fruges augendas, atque animantes:
Néve aliqua diuûm volui ratione putemus.
Nam bene qui didicere deos securum agere æuum,
Si tamen interea mirantur, qua ratione
Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,
Quæ supera caput ætheriis cernuntur in oris,
Rursus in antiquas referuntur relligiones,
Et dominos acreis adsciscunt, omnia posse
Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
Quid nequeat: finita potestas denique cuique
Quánam sit ratione, atque altè terminus hærens.
Quod superest, ne te præmissis plura moremur:
Principiò, maria ac terras, cælumque tuêre,
Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Treis species tam dissimileis, tria talia texta,
Vna dies dabit exitio: multosque per annos
Sustentata ruet moles, & machina mundi.
Nec me animi fallit, quàm res noua, miraq; menti
Accidat, exitium cæli terræque futurum:
Et quàm difficile id mihi sit perfincere dictis,
Vt fit, vbi insolitam rem adportes auribus antè,
Nec tamen hanc possis oculorum subdere visis,

Nec iacere indu manus, via quà munita fidei
Proxima fert humanum in pectus, templaque mentis.
Sed tamen effabor, dictis dabit ipsa fidem res
Forsitan, & grauiter terrarum motibus ortis
Omnia conquassari in paruo tempore cernes:
Quod procul à nobis flectat fortuna gubernans:
Et ratio potiùs, quàm res persuadeat ipsa,
Succidere horrisono posse omnia victa fragore.
Qua prius aggrediar quàm de re fundere fata
Sanctius, & multo certa ratione magis, quàm,
Pythia quæ tripode è Phœbi, lauroque profatur
Multa tibi expediam doctis solatia dictis,
Religione refrænatus ne fortè rearis
Terras, & solem, & cælum, mare, sidera, lunam
Corpore diuino debere æterna meare:
Propterea quæque putes ritu par esse gigantum,
Péndere eos pœnas immani pro scelere omneis,
Qui ratione sua disturbent mœnia mundi,
Præclarumque velint cæli restinguere solem,
Immortalia mortali sermone notantes:
Quæ procul vsque adeò diuino ab numine distent,
Inque deûm numero sic sint indigna videri,
Notitiam potius præbere vt posse putentur,
Quid sit vitali motu, sensuque remotum.
Quippe etenim non est cum quouis corpore vt esse
Posse animi natura putetur, consiliumque:
Sicut in æthere non arbor, non æquore salso
Nubes esse queunt, neque pisces viuere in aruis:
Nec cruor in lignis, nec saxis succus inesse.
Certũ, ac dispositũ'st, vbi quicquid crescat, & insit:
Sic animi natura nequit sine corpore oriri
Sola, neque à neruis, & sanguine longiter esse.
Hoc si posset enim, multo prius ipsa animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
Posset, & innasci quauis in parte soleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodem vase maneret.
Quod quoniã nostro quoq. constat corpore certum,
Dispositumque videtur, vbi esse & crescere possit
Seorsum anima, atque animus: tanto magis infitiandum,
Totum posse extra corpus, formamque animalem
Putribus in glebis terrarum, aut solis in igni,

Aut in aqua durare, aut altis ætheris oris.
Haud igitur constant diuino prædita sensu,
Quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata.
Illud item non est, vt possis credere, sedes
Esse Deûm sanctas in mundi partibus vllis.
Tenuis enim natura Deûm, longeque remota
Sensibus à nostris, animi vix mente videtur.
Quæ quoniam manuûm tactum suffûgit & ictum,
Tactile nil nobis quod sit, contingere debet.
Tangere enim nõ quit, quod tangi nõ licet ipsum.
Quare horum sedes quoque nostris sedibus esse
Dissimiles debent tenues de corpore eorum:
Quæ tibi posterius largo sermone probabo.
Ducere porrò hominum causâ voluisse parare
Præclaram mundi naturam, propterea que
Id laudabile opus diuûm laudare decere,
Aeternumque putare, atque immortale futurum:
Nec fas esse, Deûm quod sit ratione vetusta
Gentibus humanis fundatum perpetuo æuo,
Sollicitare suis vllum de sedibus vnquam,
Nec verbis vexare, & ab imo euertere summam:
Cetera de genere hoc adfingere, & addere, Memmi,
Desipere'st. quid enim immortalibus, atque beatis
Gratia nostra queat largirier emolumenti,
Vt nostra quicquam causa gerere adgrediantur?
Quidve noui potuit tanto pòst antè quietos
Inlicere, vt cuperent vitam mutare priorem?
Nam gaudere nouis rebus debere videtur,
Cui veteres obsunt: sed, cui nil áccidit ægri
Tempore in anteacto, cùm pulchrè degeret æuum,
Quid potuit nouitatis amorem accendere tali?
An credo in tenebris vita, ac mærore iacebat,
Donec diluxit rerum genitalis origo?
Quidve mali fuerat nobis non esse creatis?
Natus enim debet quicunque'st, velle manere.
In vita, donec retinebit blanda voluptas.
Qui nunquam verò vitæ gustauit amorem,
Nec fuit in numero, quid obest non esse creatum?
Exemplum porrò gignundis rebus, & ipsa
Notities hominum, diuis, vnde insita primùm?
Quid vellent facere, vt scirent, animoque viderent?
Quóve modo'st vmquã vis cognita principiorum,
Quid inam inter sese permutato ordine possent,
Si non ipsa dedit specimen natura creando?

Namque

Namque ita multa modis multis primordia rerum
Ex infinito iam tempore percita plagis,
Ponderibusque suis consuerunt concita ferri,
Omni' modisque coire, atque omnia pertemptare,
Quæcunque inter se possint congressa creare,
Vt non sit mirum si in taleis disposituras
Deciderunt quoque, & in taleis venêre meatus,
Qualibus hæc rerũ genitur nunc summa novando.
Quod si iam rerũ ignorera primordia quæ sint,
Hoc tamen ex ipsis cæli rationibus ausim
Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis diuinitus esse paratam
Naturam rerum, tanta stat prædita culpa.
Principiò, quantum cæli tegit impetus ingens,
Inde alterius partem montes siluæque ferarum
Possedere, tenent rupes, vastæque paludes,
Et mare, quod latè terrarum distinet oras.
Inde duas porrò propè parteis feruidus ardor,
Assiduusque geli casus mortalibus aufert.
Quod superest arui, tamen id natura sua vi
Sentibus obducat, ni vis humana resistat,
Vitai causa valido consueta bidenti
Ingemere, & terram pressis proscindere aratris.
Si non fœcundas vertentes vomere glebas,
Terraïque solum subigentes cimus ad ortus:
Sponte sua nequeant liquidas existere in auras.
Et tamen interdum magno quæsita labore,
Cùm iam per terras frondent, atque omnia florent:
Aut nimiis torret feruoribus ætherius sol,
Aut subiti perimunt imbres, gelidæque pruinæ:
Flabraque ventorum violento turbine vexant.
Præterea genus horriferũm natura ferarum,
Humanæ genti infestum, terraque marique,
Cur alit? atque auget? cur anni tempora morbos
Important? quare mors immatura vagatur?
Tum porrò puer, vt sæuis proiectus ab vndis
Nauita, nudus humi iacet, infans, indigus omni
Vitali auxilio: cùm primùm in luminis oras
Nixibus ex aluo matris natura profudit:
Vagituque locum lugubri complet, vt æquum'st,
Cui tantum in vita restet transire malorum.
At variæ crescunt pecudes, armenta, feræque:
Nec crepitacula eis opu' sunt, nec cuiquam adhibenda'st

Almæ nutricis blanda, atque infracta loquela:
Nec varias quærunt vesteis pro tempore cæli.
Denique non armis opus est, non mœnibus altis,
Queis sua tutentur, quando omnibus omnia largè
Tellus ipsa parit, naturaque dædala rerum.
Principiò quoniam terrai corpus, & humor,
Aurarumque leues animæ, calidique vapores,
E quibus hæc rerum consistere summa videtur,
Omnia natiuo ac mortali corpore constant:
Debet tota eadem mundi natura putari.
Quippe etenim quorũ parteis, & membra videmus
Corpore natiuo & mortalibus esse figuris:
Hæc eadem fermè mortalia cernimus esse,
Et natiua simul. quapropter maxima mundi
Cùm videam mẽbra, ac parteis consumta regigni:
Scire licet, cæli quoque idem terræque fuisse
Principiale aliquod tempus, clademque futuram.
Illud in his rebus ne me arripuisse rearis
Memini, quòd terram, atq. ignem mortalia sumsi
Esse: neque humorem dubitaui, aurasque perire:
Atque eadem gigni, rursusque augescere dixi:
Principiò pars terrai nonnulla peruſta
Solibus adsiduis, multa pulsata pedum vi
Pulueris exhalat nebulam, nubeisque volanteis,
Quas validi toto dispergunt aëre venti:
Pars etiam glebarum ad diluuiem reuocatur
Imbribus, & ripas radentia flumina rodunt.
Præterea, pro parte suo quodcunque alid auget,
Roditur: & quoniam dubio procul esse videtur
Omniparens, eadem rerum commune sepulcrum,
Ergo terra tibi limatur, & aucta recrescit.
Quod supereſt, humore nouo mare, flumina, fonteis
Semper abundare, & latices manare perenneis,
Nil opus est verbis, magnus decursus aquarum
Vndique declarat: sed primùm quicquid aquai
Tollitur, in summamq. fit, vt nihil humor abundet,
Partim quòd validi verrentes æquora vento
Deminuunt, radiisque retexens ætherius sol:
Partim quòd subter per terras diditur omneis.
Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
Cõuenit: inde super terras fluit agmine dulci,
Quà via secta semel liquido pede detulit vndas.
Aëra nunc igitur dicam, qui corpore toto

Innumera

Innumerabiliter primas mutatur in oras.
Semper enim quodcunque fluit de rebus, id omne
Aëris in magnum fertur mare: qui nisi contrà
Corpora retribuat rebus, recreetque fluenteis,
Omnia iam resoluta forent, & in aëra versa.
Haud igitur cessat gigni de rebus, & in res
Recidere assiduè, quoniam fluere omnia constat.
Largus item liquidi fons luminis, ætherius sol
Irrigat assiduè cælum candore recenti,
Suppeditatque nouo confestim lumine lumen.
Nam primùm quicquid fulgoris disperit eij,
Quocunq. áecidit. id licet hinc cognoscere possis,
Quòd simul ac primùm nubes succedere soli
Cœpere, & radios inter quasi rumpere lucis,
Extemplò inferior pars horum disperit omnis,
Terraque inumbratur, quà nimbi cunque feruntur,
Vt noscas splendore nouo res semper egere,
Et primùm iactum fulgoris quemque perire,
Nec ratione alia res posse in sole videri,
Perpetuò ni suppediter lucis caput ipsum.
Quin etiam nocturna tibi, terrestria quæ sunt,
Lumina, pendentes lychni, claraque coruscis
Fulguribus pingues multa caligine tedæ,
Consimili properant ratione, ardore ministro,
Suppeditare nouum lumen, tremere ignibus instant:
Instant, nec loca lux inter quasi rupta relinquit:
Vsque adeò properanter ab omnibus ignibus eius
Exitium celeri toleratur origine flammæ.
Sic igitur, solem, lunam, stellasque putandum
Ex alio, atque alio lucem iactare subortu,
Et primùm quicquid flammai perdere semper:
Inuiolabilia hæc ne credas fortè vigere.
Denique non lapides quoq. vinci cernis ab æuo?
Non altas turreis ruere, & putrescere saxa?
Non delubra deûm, simulacraque fessa fatisci?
Nec sanctum numen fati procellere fineis
Posse? neque aduersus naturæ fœdera niti?
Denique non monumenta virûm dilapsa videmus,
Cedere proporrò, subitoque senescere casu?
Non ruere auolsos silices à montibus altis,
Nec validas æui vireis perferre patique
Finiti? neque enim caderent auolsa repentè,
Ex infinito quæ tempore pertoleraſſent

Omnia tormenta ætatis priuata fragore.
Denique iam tuere hoc circùm, suprâque : quod omnem
Continet amplexu terram : quod procreat ex se
Omnia (quod quidam memorant) recipitque peremta:
Totum natiuum mortali corpore constat.
Nam quodcunque alias ex se res auget, alitque,
Deminui debet,recreari cùm recipit res.
Præterea si nulla fuit genitalis origo
Terrarum & cæli, semperque æterna fuere:
Cur supera bellum Thebanum, & funera Troiæ,
Non alias alij quoque res cecinere poëtæ?
Quò tot facta virûm toties cecidere? nec vsquam
Aeternis famæ monumentis insita florent?
Verùm (vt opinor) habet nouitatem summa , recensque
Natura'st mundi,neque pridem exordia cepit.
Quare etiam quædam nunc artes expoliuntur:
Nunc etiam augescunt, nunc addita nauigiis sunt
Multa : modò organici melicos peperere sonores.
Denique natura hæc rerum, ratioque reperta'st
Nuper, & hanc primus cum primis ipse repertus
Nunc ego sum, in patrias qui possim vertere voces.
Quòd si fortè fuisse antehac eadem omnia credis:
Sed periisse hominum torrenti sæcla vapore,
Aut cecidisse vrbeis magno vexamine mundi,
Aut ex imbribus assiduis exisse rapaceis
Per terras, amneis, atque oppida cooperuisse:
Tanto quippe magis victus fateare necesse'st,
Exitium quoque terrarum, cælique futurum.
Nam cùm res tantis morbis, tantisque periclis
Tentarentur : ibi si tristior incubuisset
Causa,darent latè cladem, magnasque ruinas:
Nec ratione alia mortales esse videmur
Inter nos : nisi quòd morbis ægrescimus isdem,
Atque illi,quos à vita natura remouit.
Præterea quæcunque manent æterna,necesse'st,
Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quicquam , quod queat arctas
Dissociare intus parteis, vt materiaï
Corpora sunt,quorum naturam ostendimus antè:
Aut ideò durare ætatem posse per omnem,

Plagarum

Plagarum quia sunt expertia, sicut inane'st,
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut etiam, quia nulla loci sit copia circùm,
Quò quasi res possint discedere, dissoluique,
Sicut summarum summa'st æterna, neque extrà
Quis locus est, quò dissiliant: neque corpora sunt, quæ
Possint incidere, & valida dissoluere plaga.
At neque (vti docui) solido cum corpore mundi
Natura'st, quoniam admistum'st in rebus inane:
Nec tamen est vt inane, neque autem corpora desunt,
Ex infinito quæ possint fortè coorta
Proruere hanc rerum violento turbine summam,
Aut aliam quamuis cladem importare pericli.
Nec porrò natura loci, spatiumque profundi
Deficit, exspergi quò possint mœnia mundi,
Aut alia quauis possint vi pulsa perire.
Haud igitur leti præcluſa'st ianua cælo,
Nec soli, terræque, nec altis æquoris vndis:
Sed patet immani, & vasto respectat hiatu.
Quare etiam natiua necessum'st confiteare
Hæc eadem. neque enim mortali corpore quæ sunt,
Ex infinito iam tempore adhuc potuissent
Immensi validas æui contemnere vireis.
Denique tantopere inter se cùm maxima mundi
Pugnent membra, pio nequaquam concita bello:
Nónne vides aliquam longi certaminis ollis
Posse dari finem? vel cùm sol, & vapor omnis
Omnibus epotis humoribus exsuperarint,
Quod facere intendunt, neque adhuc conata patrantur:
Tantum suppeditant amnes, vltroque minantur
Omnia diluuiare ex alto gurgite ponti,
Nequicquam, quoniam verrentes æquora venti
Deminuunt, radiisque retexens ætherius sol.
Et siccare prius confidunt omnia posse,
Quàm liquor incepti possit contingere finem:
Tantum spirantes æquo certamine bellum
Magnis de rebus inter se cernere certant:
Cùm semel in terra fuerit superantior ignis,
Et semel (vt fama'st) humor regnarit in armis.
Ignis enim superauit, & ambens multa peruſsit,

Auia cùm Phaëthonta rapax vis solis equorum
Aethere raptauit toto, terrasque per omneis.
At pater omnipotens ira tum percitus acri
Magnanimum Phaëthonta repenti fulminis ictu
Deturbauit equis in terram: soléque cadenti
Obuius æternam susceptt lampada mundi:
Dissectosque redegit equos, iunxitque trementeis
Inde suum per iter recreauit cuncta gubernans,
Scilicet vt veteres Graiûm cecinere poëtæ:
Quod procul à vera'st animi ratione repulsum.
Ignis enim superare potest, vbi materiai
Ex infinito sunt corpora plura coorta:
Inde cadunt vires aliqua ratione reuictæ
Aut pereunt res exustæ torrentibus auris.
Humor item quondam cœpit superare coortus,
Vt fama'st hominum, multas quando obruit vrbeis.
Inde vbi vis aliqua ratione auersa recessit,
Ex infinito fuerat quæcunque coorta,
Constiterunt imbres, & flumina vim minuerunt.
Sed quibus ille modis coniectus materiai
Fundârit cælum ac terram, pontique profunda,
Solisque & lunæ cursus, ex ordine ponam.
Nam certè neque consilio primordia rerum
Ordine se quæque, atque sagaci mente locarunt:
Nec quos quæque darent motus pepigere profectò:
Sed quia multa modis multis primordia rerum
Ex infinito iam tempore percita plagis,
Ponderibusque suis consuerunt concita ferri,
Omni'modisque coïre, atque omnia pertentare,
Quæcunque inter se possent congressa creare:
Propterea fit, vti magnum volgatâ per æuum
Omnigenos cœtus, & motus experiundo,
Tandem ea conueniant, quæ vt conuenêre, repentè
Magnarum rerum fiant exordia sæpe,
Terraï, maris, & cæli, generisque animantum.
Hîc neque tum solis rota cerni lumine largo
Altiuolans poterat, neque magni sidera mundi,
Nec mare, nec cælum, nec denique terra, neque aër,
Nec similis nostris rebus res vlla videri:
Sed noua tempestas quædam, molesque coorta.
Diffúgere inde loci partes cœpere, paresque
Cum paribus iungi res, & discludere mundum,
Membraque diuidere, & magnas disponere parteis
Omnigenis è principiis: discordia quorum,

Inter-

Interualla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concursus, motus turbabat, prœlia miscens,
Propter dissimileis formas variasque figuras,
Quod non omnia sic poterant coniuncta manere,
Nec motus inter sese dare conuenienteis:
Hoc est à terris altum secernere cælum,
Et seorsum mare, vti secreto humore pateret,
Seorsus item puri, secretique ætheris ignes.
Quippe etenim primùm terrai corpora quæque,
Propterea, quòd erant grauia, & perplexa, coibant,
In medio atque imas capiebant omnia sedes.
Quæ quanto magis inter se perplexa coibant,
Tam magis expressere ea, quæ mare, sidera, solem,
Lunamque efficerent & magni mœnia mundi.
Omnia enim magis hæc è læuibus atque rotundis
Seminibus, multoque minoribu' sunt elementis,
Quàm tellus: ideò per rara foramina terræ
Partibus erumpens primus se sustulit æther
Signifer, & multos secum leuis abstulit igneis:
Non alia longè ratione, ac sæpe videmus,
Aurea cùm primùm gemmanteis rore per herbas
Matutina rubent radiati lumina solis,
Exhalantque lacus nebulam, fluuiique perennes:
Ipsa quoque interdum tellus fumare videtur:
Omnia quæ sursum cùm conciliantur in alto,
Corpore concreto subtexunt nubila cælum:
Sic igitur tum se leuis, ac diffusilis æther
Corpore concreto circumdatus vndique sepsit,
Et latè diffusus in omneis vndique parteis:
Omnia sic auido complexu cetera sepsit.
Hunc exordia sunt solis lunæque secuta:
Inter vtrosque globi quorum vertuntur in auris:
Quæ neq. terra sibi adsciuit, neque maximus æther:
Quòd neque tam fuerint grauia, vt depressa sederent:
Nec leuia, vt possent per summas labier oras:
Et tamen inter vtrosque ita sunt, vt corpora bina
Versent, & partes vt mundi totius extent.
Quod genus in nobis quædam licet in statione
Membra manere, tamen cùm sint ea, quæ moueantur.
His igitur rebus retractis, terra repentè,
Maxima quæ nunc se ponti plaga cærula tendit,

Succidit,

Súccidit, & salso suffodit gurgite fossas:
Inque dies quanto circùm magis ætheris æstus,
Et radij solis cogebant vndique terram
Verberibus crebris extrema ad limina apertàm,
In medio vt propulsa suo condensa coiret:
Tam magis expressus salsus de corpore sudor
Augebat mare manando, camposque natanteis:
Et tanto magis illa foras elapsa volabant
Corpora multa vaporis, & aëris, altaque cæli,
Densebant procul à terris fulgentia templa:
Sidebant campi, crescebant montibus altis
Ascensus. neque enim poterant subsidere saxa,
Nec pariter tantundem omnes succumbere partes.
Sic igitur terræ concreto corpore pondus
Constitit, atque omnis mundi quasi limus in imum
Confluxit grauis, & subsedit funditus, vt fæx.
Inde mare, inde aër, inde æther ignifer ipse,
Corporibus liquidis sunt omnia pura relicta:
Et leuiora aliis alia, & liquidissimus æther,
Atque leuissimus aërias super influit auras.
Nec liquidum corpus turbantibus aëris auris
Commiscet: sinit hæc violentis omnia verti
Turbinibus, sinit incertis turbare procellis:
Ipse suos igneis certo fert impete labens.
Nam modicè fluere, atque vno posse æthera nisu.
Significat tantum mare, certo quod fluit æstu,
Vnum labendi conseruans vsque tenorem.
Motibus astrorum nunc quæ sit causa canamus.
Principiò magnus cæli si vertitur orbis:
Ex vtraque polum parti premere aëra nobis.
Dicendum'st: & vtrinque tenere, & claudere vtrinque:
Inde alium superà fluere, atque intendere eôdem,
Quò voluenda micant æterni sidera mundi:
Ast alium subter, contrà qui subuehat orbem:
Vt fluuios versare rotas, atque haustra videmus.
Est etiam quoque, vti possit cælum omne manere
In statione, tamen cùm lucida signa ferantur:
Siue quòd inclusi rapidi sunt ætheris æstus,
Quærentesque viam circumuersantur, & ignes
Passim per cæli volunnt se immania templa:
Siue aliunde fluens alicunde extrinsecus aër
Versat agens igneis: siue ipsi serpere possunt,
Quò cuiusque cibus vocat atque inuitat eunteis,

Flammea

Flammeã per cælum pascentes corpora passim.
Nam quid in hoc mundo sit eorum, ponere certum
Difficile'st: sed quid possit, fiatque per omne
In variis mundis varia ratione creatis,
Id doceo: plureisque sequor disponere causas
Motibus astrorum: quæ possint esse per omne.
E quibus vna tamen sit & hæc quoque causa necesse'st,
Quæ vegeat motum signis: sed quæ sit earum
Præcipere, haudquaquam'st pedetentim progredientis.
Terraque vt in media mundi regione quiescat,
Euanescere paullatim & decrescere pondus
Conuenit: atque aliam naturam subter habere
Ex ineunte æuo coniunctam, atque vniter aptam
Partibus aëriis mundi, quibus insita fidit.
Propterea non est oneri, neque deprimit auras:
Vt sua cuiq. homini nullo sunt pondere membra:
Nec caput est oneri collo, nec denique totum
Corporis in pedibus pondus sentimus inesse.
At quæcunque foris veniunt, impostaque nobis
Pondera sunt, lædunt permulto sæpe minora:
Vsqueadeò magni refert, cui quæ adiaceat res.
Sic igitur tellus non est aliena repentè
Adlata, atque auris aliunde obiecta alienis:
Sed pariter prima concepta ab origine mundi:
Certaque pars eius, quasi nobis membra, videtur.
Præterea grauem [illegible]u concussa repentè
Terra, supra se quæ sunt, concutit omnia motu:
Quod facere haud vlla posset ratione, nisi esset
Partibus aëriis mundi, cæloque reuincta.
Nam communibus inter se radicibus hærent
Ex ineunte æuo coniuncta, atque vniter apta.
Nónne vides etiam, quàm magno pondere nobis
Sustineat corpus tenuissima vis animaï,
Propterea quia tam coniuncta, atque vniter apta'st?
Denique iam fulta pernici tollere corpus
Quis potis est, nisi vis animæ, quæ membra gubernat?
Iámne vides quantum tenuis natura valere
Possit, vbi est coniuncta graui cum corpore, vt aër
Coniunctus terris, & nobis est animi vis?
Nec nimio solis maior rota, nec minor ardor
Esse potest, nostris quàm sensibus esse videtur.

Nam

Nam quibus è ſpatiis cunque ignes lumina poſſunt
Adiicere, & calidum membris adflare vaporem,
Illa ipſa interualla nihil de corpore limant
Flammarum, nihilo ad ſpeciem'ſt contractior ignis.
Proinde calor quoniam ſolis, lumenque profuſum
Perueniunt noſtros ad ſenſus, & loca tingunt:
Forma quoque hinc ſolis debet ſublime videri,
Nil adeò vt poſsis plus, aut minus addere verè.
Lunaque ſiue notho fertur loca lumine luſtrans,
Siue ſuam proprio iactat de corpore lucem,
Quicquid id eſt, nihilo fertur maiore figura,
Quàm, noſtris oculis quam cernimus, eſſe videtur.
Nam prius omnia, quæ longè remmota tuemur
Aëra per multum ſpecie confuſa videntur,
Quàm minimum ſilum. quapropter luna neceſſe'ſt,
Quandoquidem clarâ ſpeciem, certamq. figuram
Præbet, vt eſt oris extremis cunque notata,
Quanta hæc cumque ſuat, tanta hinc videatur in alto.
Poſtremò quoſcunque vides hinc ætheris igneis,
Dum tremor eſt clarus, dum cernitur ardor eorum:
Scire licet, perquàm pauxillo poſſe minores
Eſſe, vel exigua maiores parte, breuique:
Quandoquidē. quoſcunq. in terris cernimus igneis,
Perparuum quiddam interdum mutare videntur
Alterutram in partem ſilum, cùm longius abſint.
Illud item non eſt mirandum, qua ratione
Tantulus ille queat tantum [illegible]ittere lumen,
Quod maria, ac terras omneis cælumque rigando
Compleat, & calido perfundat cuncta vapore.
Nam licet hinc mundi patefactum totius vnum
Largiſluum fontem ſcátere, atque erumpere flumen
Ex omni mundo, quò ſic elementa vaporis
Vndique conueniunt, & ſic coniectus eorum
Confluit, ex vno capite hic vt profluat ardor.
Nónne vides etiam, quàm latè paruus aquaï
Prata riget fons interdum, campisque redundet?
Eſt etiam quoque, vti non magno ſolis ab igni
Aëra percipiat calidis feruoribus ardor,
Opportunus ita'ſt ſi fortè, & idoneus aër,
Vt queat accendi paruis ardoribus ictus:
Quod genus interdum ſegetes ſtipulamq. videmus
Accipere ex vna ſcintilla incendia paſsim,
Forſitan & roſea ſol altè lampade lucens

Poſsideat

Possideat multum cæcis feruoribus ignem
Circum se, nullo qui sit fulgore notatus,
Aestiferum vt tantum radiorum exaugeat ictum.
Nec ratio solis simplex, nec certa patescit,
Quo pacto æstiuis è partibus Aegocerotis
Brumales adeat flexus, atque inde reuertens
Canceris vt vertat metas se ad solstitialeis:
Lunaque mensibus id spatium videatur obire,
Annua sol in quo consumit tempora cursu:
Non, inquam, simplex his rebus reddita causa'st.
Nam fieri vel cum primis id posse videtur,
Democriti quod sancta viri sententia ponit:
Quanto quæque magis sint terram sidera propter,
Tanto posse minus cum cæli turbine ferri.
Euanescere enim rapidas illius, & acreis
Imminui subter vireis, ideoque relinqui
Paullatim solem cum posterioribu' signis,
Inferior multo quòd sit, quàm feruida signa:
Et magis hoc lunam: & quanto demissior eius
Cursus abest procul à cælo, terrisque propinquat,
Tanto posse minus cum signis tendere cursum.
Placcidiore etiam quanto iam turbine fertur
Inferior quàm sol, tanto magis omnia signa
Hanc adipiscuntur, circùm præterque feruntur.
Propterea fit, vt hæc ad signum quodque reuerti
Mobilius videatur, ad hanc quia signa reuisunt.
Fit quoque vt è mundi transuersis partibus aër
Alternis certo fluere alter tempore possit,
Qui queat æstiuis solem detrudere signis
Brumales vsque ad flexus, gelidumque rigorem:
Et qui reiiciat gelidis à frigoris vmbris
Aestiferas vsque in parteis, & feruida signa.
Et ratione pari lunam, stellasque putandum'st,
Quæ voluunt magnos in magnis orbibus annos,
Aëribus posse alternis à partibus ire.
Nónne vides etiam diuersis nubila ventis
Diuersas ire in parteis, inferna supernis?
Quî minus illa queant per magnos ætheris orbeis
Aestibus inter se diuersis sidera ferri?
At nox obruit ingenti caligine terras,
Aut vbi de longo cursu sol extima cæli
Impulit, atque suos efflauit languidus igneis
Concussos itere, & labefactos aëre multo:
Aut quia sub terras cursum conuertere cogit

Vis eadem, supera terras quæ pertulit orbem.
Tempore item certo roseam Matuta per oras
Aetheris auroram defert, & lumina pandit,
Aut quia sol idem sub terras ille reuertens
Anticipat cælum radiis accendere tentans:
Aut quia conueniunt ignes, & semina multa
Confluere ardoris consuerunt tempore certo,
Quæ faciunt solis noua semper lumina gigni:
Quod genus Idæis fama'st è montibus altis
Dispersos igneis orienti lumine cerni:
Inde coire globum quasi in vnum, & conficere orbem.
Nec tamen illud in his rebus mirabile debet
Esse, quòd hæc ignis tam certo tempore possint
Semina confluere, & solis reparare nitorem.
Multa videmus enim, certo quæ tempore fiunt
Omnibus in rebus, floreſcunt tempore certo
Arbusta, & certo dimittunt tempore florem.
Nec minus in certo denteis cadere imperat ætas
Tempore, & impubem molli pubescere veste,
Et pariter mollem mâlis demittere barbam.
Fulmina postremò, nix, imbres, nubila, venti,
Non nimis incertis fiunt in partibus anni.
Namque vbi sic fuerunt causarum exordia prima,
Atque vti res mundi cecidere ab origine prima,
Consequa natura'st iam rerum exordine certo.
Crescere itemque dies licet, & tabescere noctes:
Et minui luces, cùm sumant augmina nocteis:
Aut quia sol idem sub terras, atque supernè,
Imparibus currens anfractibus ætheris oras
Partit: & in parteis non æquas diuidit orbem:
Et quod ab alterutra detraxit parte, reponit
Eius in aduersa tantoplus parte relatus,
Donicum ad id signum cæli peruênit, vbi anni
Nodus nocturnas exæquat lucibus vmbras.
Nam medio cursu flatus Aquilonis, & Austri,
Distinet æquato cælum discrimine metas,
Propter signiferi posituram totius orbis:
Annua, sol in quo contundit tempora serpens,
Obliquo terras, & cælum lumine lustrans:
Vt ratio declarat eorum, qui loca cæli
Omnia dispositis signis ornata notarunt:
Propterea fit vti videantur dicere verum:
Aut quia crassior est certis in partibus aër,

Sub

Sub terris ideò tremulum iubar hæsitat ignis,
Nec penetrare potest facilè, atq. emergere ad ortus:
Propterea noctes hiberno tempore longæ
Cessant, dum veniat radiatum insigne diei:
Aut etiam, quia sic alternis partibus anni
Tardius & citius consuerunt confluere ignes,
Qui faciant solem certa de surgere parte.
Luna potest solis radiis percussa nitere,
Inque dies magis lumen conuertere nobis
Ad speciem, quantum solis secedit ab orbe,
Donicum eum contra pleno bene lumine fulsit,
Atque oriens obitus eius super edita vidit:
Inde minutatim retrò quasi condere lumen
Debet item, quanto propius iam solis ad ignem
Labitur ex alta signorum parte per orbem:
Vt faciunt lunam qui fingunt esse pilaï
Consimilem, cursusque viam sub sole tenere:
Propterea fit, vti videantur dicere verum.
Est etiam quare proprio cùm lumine possit
Voluier, & varias splendoris reddere formas.
Corpus enim licet esse aliud, quod fertur, & vnà
Labitur omni' modis occursans, officiensque,
Nec potis est cerni, quia cassum lumine fertur.
Versarique potest, globus vt, si fortè, pilai
Dimidia ex parti candenti lumine tinctus:
Versandoque globum varianteis edere formas,
Donicum eam partem, quæcumq. est ignibus aucta,
Ad speciem vertit nobis, oculosque patenteis:
Inde minutatim retrò contorquet, & aufert
Luciferam partem glomeraminis, atque pilaï:
Vt Babylonica Chaldæam doctrina refutans
Astrologorum artem contrà conuincere tendit:
Proinde quasi fieri nequeat, quod pugnat vterque,
Aut minus hoc illo sit cur amplectier ausis.
Denique, cur nequeat semper nona luna creari
Ordine formarum certo, certisque figuris:
Inque dies priuos adolescere quæque creata,
Atque alia illius reparari in parte, locoque,
Difficile'st ratione docere, & vincere verbis:
Ordine cùm videas tam certo multa creari.
It ver, & Venus, & Veneris præmuntius antè
Pennatus graditur Zephyrus vestigia propter:
Flora quibus mater præspergens antè viaï
Cuncta coloribus egregiis, & odoribus oppler.

Inde loci sequitur calor aridus, & comes vnà
Puluerulenta Ceres, & Etesia flabra aquilonum.
Inde autumnus adit: graditur simul Euius Euan:
Inde aliæ tempestates, ventique sequuntur,
Altitonans vulturnus, & auster fulmine pollens:
Tandem bruma niueis adfert, pigrumque rigorem
Reddit, hiems sequitur crepitans accentibus algi.
Quo minùs est mirum, si certo tempore luna
Gignitur, & certo deletur tempore rursus:
Cùm fieri possint tam certo tempore multa.
Solis item quoque defectus, lunæque latebras,
Pluribus è causis fieri tibi posse putandum'st.
Nam cur luna queat terram secludere solis
Lumine, & à terris altum caput obstruere eij,
Obiiciens cæcum radiis ardentibus orbem:
Tempore eodem aliud facere id non posse putetur
Corpus, quod cassum labatur lumine semper?
Solque suos etiam dimittere languidus igneis
Tempore cur certo nequeat, recreareque lumen,
Cùm loca præteriit flammis infesta per auras:
Quæ faciunt igneis interstingui atque perire?
Et cur terra queat lunam spoliare vicissim
Lumine, & oppressum solem super ipsa tenere,
Menstrua dum rigidas coni perlabitur vmbras:
Tempore eodem aliud nequeat succurrere lunæ
Corpus, vel supera solis perlabier orbem,
Quod radios interrumpat, lumenque profusum?
Et tandem ipsa suo si fulgit luna nitore,
Cur nequeat certa mundi langueſcere parte,
Dum loca luminibus propriis inimica perexit?
Menstrua dum rigidas coni perlabitur vmbras?
Quod supereſt, quoniam magni per cærula mũdi
Qua fieri quicquid posset ratione, resolui:
Solis vti varios cursus, lunæque meatus
Noscere possemus, quæ vis, & causa cieret:
Quóve modo soleant offecto lumine obire,
Et nec opinanteis tenebris obducere terras:
Cùm quasi conniuent, & aperto lumine rursum
Omnis conuisunt clara loca candida luce.
Nunc redeo ad mũdi nouitatem, & mollia terræ
Arua, nouo fœtu quid primum in luminis oras
Tollere, & incertis tentarit credere ventis.
Principiò genus herbarum, viridemque nitorem
Terra dedit circum colleis: camposque per omneis
Florida

Florida fulserunt viridanti prata colore:
Arboribusque datum'st variis exinde per auras
Crescendi magnum immissis certamen habenis.
Vt pluma atque pili primùm, setæque creantur
Quadrupedum in membris, & corpore pennipotentum:
Sic noua tum tellus herbas virgultaque primùm
Sustulit: inde loci mortalia sæcla creauit
Multa modis multis varia ratione coorta.
Nam neque de cælo cecidisse animalia possunt,
Nec terrestria de salsis exisse lacunis.
Linquitur vt meritò maternum nomen adepta
Terra fit, è terra quoniam sunt cuncta creata.
Multaque nunc etiam existunt animalia terris,
Imbribus, & calido solis concreta vapore.
Quo minus est mirum, si tum sunt plura coorta,
Et maiora noua tellure, atque æthere adulto.
Principiò genus alituum, variæque volucres
Ouа relinquebant exclusæ tempore vernot
Folliculos vt nunc teretes æstate cicadæ
Linquunt, sponte sua victum, vitamq; petentes.
Tum tibi terra dedit primùm mortalia sæcla.
Multus enim calor, atq. humor superabat in aruis.
Hinc vbi quæque loci regio opportuna dabatur,
Crescebant vteri terræ radicibus apti:
Quos vbi tempore maturo patefecerat ætas
Infantum fugiens humorem, aurasque petissens,
Conuertebat ibi natura foramina terræ,
Et succum venis cogebat fundere apertis
Consimilem lactis: sicut nunc fœmina quæque
Cùm peperit, dulci repletur lacte, quòd omnis
Impetus in mammas conuertitur ille alimenti.
Terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile
Præbebat multa & molli lanugine abundans.
At nouitas mundi nec frigora dura ciebat,
Nec nimios æstus, nec magnis viribus auras.
Omnia enim pariter crescunt, & robora sumunt.
Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta
Terra tenet meritò, quoniam genus ipsa creauit
Humanum, atq. animal propè certo tempore fudit
Omne, quod in magnis bacchatur mõtibu' passim,
Aëriasque simul volucreis variantibu' formis.
Sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
Defit, vt mulier spatio defessa vetusto.

Mutat enim mundi naturam totius ætas,
Ex alioque alius status excipere omnia debet,
Nec manet vlla sui similis res: omnia migrant,
Omnia commutat natura, & vertere cogit.
Namque aliud putrescit, & æuo debile languet:
Porrò aliud concrescit, & è contemptibus exit.
Sic igitur mundi naturam totius ætas
Mutat, & ex alio terram status excipit alter.
Quod potuit, nequeat: possit quod non tulit antè.
Multaque tum tellus etiam portenta creare
Conata'st, mira facie, membrisque coorta.
Androgynum inter vtrum, nec vtrunque & vtrinque remotum,
Orba pedum partim, manuum viduata vicissim:
Multa sine ore etiam, sine voltu cæca reperta,
Vinctaque membrorum per totum corpus adhæsu,
Nec facere vt possent quicquam, nec cedere quoquam,
Nec vitare malum, nec sumere quod foret vsus.
Cetera de genere hoc monstra, ac portenta creabat:
Nequicquam, quoniam natura absterruit auctum:
Nec potuere capitum ætatis tangere florem,
Nec reperire cibum, nec iungi per Veneris res,
Multa videmus enim rebus concurrere debere,
Vt propagando possint procudere sæcla.
Pabula primùm vt sint: genitalia deinde per artus
Semina quà possint membris manare remissis:
Fœminaque vt maribus coniungi possit, habendum
Mutua queis nectant inter se gaudia, vtrisque.
Multaque tum interiisse animam tum sæcla necesse'st,
Nec potuisse propagando procudere prolem.
Nam quæcunque vides vesci vitalibus auris,
Aut dolus, aut virtus, aut denique mobilitas est
Ex ineunte æuo genus id tutata reseruans.
Multaque sunt, nobis ex vtilitate sua quæ
Commendata manent tutelæ tradita nostræ.
Principiò genus acre leonum, sæuaque sæcla
Tutata'st virtus, vulpeis dolus, & fuga ceruos.
At leuisomna canum fidò cum pectore corda,
Et genus omne, quod est veterino semine partum,
Lanigeræque simul pecudes, & bucera sæcla,
Omnia sunt hominum tutelæ tradita. Memmi.
Nam cupidè fugêre feras, pacemque secutæ

Sunt, & larga suo sine pabula parta labore:
Quæ damus vtilitatis eorum præmia causa.
At, queis nil horum tribuit natura, nec ipsa
Sponte sua possent vt viuere, nec dare nobis
Vtilitatem aliquam: quare pateremur eorum
Præsidio nostro pasci genus, esseque tutum?
Scilicet hæc aliis prædæ, lucroque iacebant
Indupedita suis fatalibus omnia vinclis,
Donicum ad interitum genus id natura redegit.
Sed neq. Centauri fuerunt, neq. tempore in vllo
Esse queat duplici natura, & corpore bino
Ex alienigenis membris compacta potestas,
Hinc illinc pervis vt non pari esse potis sit.
Id licet hinc quamuis hebeti cognoscere corde.
Principiò circùm tribus actis impiger annis
Floret equus, puer haudquaquam: quin sæpe etiam nunc
Vbera mammarum in somnis lactantia quærit.
Pòst vbi equum validæ vires ætate senecta,
Membraque deficiunt fugienti languida vita:
Tum demum pueris æuo florente, iuuentas
Occipit, & molli vestit lanugine malas:
Ne fortè ex homine, & veterino semine equorum
Confieri credas Centauros posse, nec esse:
Aut rapidis canibus succinctas semimarinis
Corporibus Scyllas, & cetera de genere horum,
Inter se quorum discordia membra videmus:
Quæ neque floreſcunt pariter, neq. robora sumunt
Corporibus, neque proficiunt ætate senecta:
Nec simili Venere ardescunt, nec moribus vnis
Conueniunt, nec sunt eadem iucunda per artus.
Quippe videre licet, pingueſcere sæpe cicuta
Barbigeras pecudes, homini quæ'st acre venenum.
Flamma quidem verò cùm corpora fulua leonum
Tam soleat torrere, atque vrere, quàm genus omne
Viſceris, in terris quodcunque & sanguinis extet:
Quî fieri potuit, triplici cum corpore vt vna
Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra
Ore foras acrem efflaret de corpore flammam?
Quare etiam tellure noua, cæloque recenti
Talia qui fingit potuisse animalia gigni,
Nixus in hoc vno nouitatis nomine inani,
Multa licet simili ratione effutiat ore:
Aurea tum dicat per terras flumina volgò

Fluxisse, & gemmis florere arbusta fuesse:
Aut homine tanto membrorũ esse impete natum,
Trans maria alta pedum nisus vt ponere posset:
Et manibus totum circum se vertere cælum.
Nam quòd multa fuere in terris semina rerum,
Tempore quo primùm tellus animalia fudit:
Nil tamen est signi, mistas potuisse creari
Inter se pecudes, compactaque membra animantum,
Propterea quia quæ de terris nunc quoq. abundant
Herbarum genera, ac fruges, arbustaque læta,
Non tamen inter se possunt complexa creari.
Res sic quæque suo ritu procedit, & omnes
Fœdere naturæ certo discrimina seruant.
Et genus humanum multo fuit illud in aruis
Durius, vt decuit, tellus quod dura creasset:
Et maioribus, & solidis magis ossibus intus
Fundatum, & validis aptum per viscera neruis:
Nec facilè ex æstu, nec frigore quod caperetur:
Nec nouitate cibi, nec labi corporis vlla.
Multaque per cælum solis voluentia lustra
Volgiuago vitam tractabant more ferarum.
Nec robustus erat curui moderator aratri
Quisquam: nec scibat ferro molirier arua,
Nec noua defodere in terram virgulta, nec altis
Arboribus veteres decidere falcibu' ramos.
Quod sol, atque imbres dederant, quod terra crearat
Sponte sua, satis id placabat pectora donum:
Glandiferas inter curabant corpora quercus
Plerunque, & quæ nunc hiberno tempore cernis
Arbuta Pœniceo fieri matura colore,
Plurima tum tellus etiam maiora ferebat.
Multaque præterea nouiras tum florida mundi
Pabula dia tulit, miseris mortalibus ampla.
At sedare sitim fluuij fontesque vocabant:
Vt nunc montibus è magnis decursus aquãi
Claricitat latè sitientia sæcla ferarum,
Denique noctiuagi siluestria templa tenebant
Nympharum, quibus exibant humore fluenta
Lubrica, proluuie larga láuere humida saxa,
Humida saxa super viridi stillantia musco:
Et partim plano scátere atque erumpere campo.
Nec dum res igni scibant tractare: nec vti
Pellibus,

Pellibus, & spoliis corpus vestire ferarum:
Sed nemora, atque cauos monteis, siluasque colebant,
Et frutices inter condebant squallida membra,
Verbera ventorum vitare imbreisque coacti.
Nec commune bonum poterant spectare, nec vllis
Moribus inter se scibant, nec legibus vti.
Quod cuique obtulerat prædæ fortuna, ferebat,
Sponte sua, sibi quisque valere & vivere doctus.
Et Venus in siluis iungebat corpora amantum.
Conciliabat enim vel mutua quamque cupido,
Vel violenta viri vis, atque impensa libido:
Vel pretium, glandes, atque arbuta, vel pira lecta.
Et manuum mira freti virtute, pedumque,
Consectabantur siluestria sæcla ferarum
Missilibus saxis, & magno pondere clauæ.
Multaque vincebant, vitabant pauca latebris,
Setigerisque pares subus siluestria membra
Nudabant terræ nocturno tempore capti,
Circùm se foliis ac frondibus inuoluentes.
Nec plangore diem magno, solemque per agros
Quærebant pauidi, palantes noctis in vmbris:
Sed taciti respectabant, somnoque sepulti,
Dum rosea face sol inferret lumina cælo.
A paruis quòd enim consuerant cernere semper
Alterno tenebras, & lucem tempore gigni,
Non erat, vt fieri posset, mirarier vnquàm,
Nec diffidere, ne terras æterna teneret
Nox, in perpetuum detracto lumine solis:
Sed magis illud erat curæ, quòd sæcla ferarum
Infestam miseris faciebant sæpe quietem:
Eiectique domo fugiebant saxea tecta
Spumigeri suis aduentu, validique leonis,
Atque intempesta cedebant nocte pauentes
Hospitibus sæuis instrata cubilia fronde.
Nec nimio tum plus, quàm nunc, mortalia sæcla
Dulcia linquebant labentis lumina vitæ.
Vnus enim tum quisque magis deprensus eorum
Pabula viua feris præbebat dentibus haustus:
Et nemora ac monteis gemitu, siluasque replebat,
Viua videns viuo sepeliri viscera busto.
At quos effugium seruarat, corpore adeso,
Posterius tremulas super vlcera tætra tenentes
Palmas, horriferis accibant vocibus Orcum,

Donicum eos vita priuarent vermina sæua,
Experteis opis, ignaros quid volnera vellent.
At non multa virûm sub signis millia ducta
Vna dies dabat exitio: nec turbida ponti
Aequora lædebant naueis ad saxa, virosque.
Sed temerè in cassum mare fluctibu' sæpe coortis
Sæuibat, leuiterque minas ponebat inaneis.
Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
Subdola pellicere in fraudem ridentibus vndis.
Improba naui gij ratio tum cæca iacebat.
Tum pænuria deinde cibi, languentia leto
Membra dabat: contrà nunc rerum copia mersat.
Illi imprudentes ipsi sibi sæpe venenum
Vergebant: nunc dant aliis sollertius ipsi.
Inde casas postquàm, ac pelleis, ignemque pararunt,
Et mulier coniuncta viro concesit in vnum:
Castaque priuatæ Veneris connubia læta
Cognita sunt, prolemque ex se videre creatam:
Tum genus humanum primùm mollescere cœpit.
Ignis enim curauit, vt alsia corpora frigus
Non ita iam possent cæli sub tegmine ferre:
Et Venus imminuit vireis, puerique parentum
Blanditiis facilè ingenium fregêre superbum.
Tunc & amicitiam cœperunt iungere habentes
Finitimi inter se, nec lædere, nec violare:
Et pueros commendarunt, muliebreque sæclum
Vocibus, & gestu, cùm balbè significarent,
Imbecillorum esse æquum misererier omnium.
Non tamen omni' modis poterat concordia gigni:
Sed bona magnaque pars seruabant fœdera casti:
Aut genus humanum iam tum foret omne peremtum,
Nec potuisset adhuc perducere sæcla propago.
At varios linguæ sonitus natura subegit
Mittere, & vtilitas expressit nomina rerum:
Non alia longè ratione, atque ipsa videtur
Protrahere ad gestum pueros infantia linguæ,
Cùm facit, vt digito, quæ sint præsentia monstrent.
Sentit enim vim quisque suam, quam possit abuti,
Cornua nata prius vitulo quàm frontibus extent,
Illis iratus petit, atque infensus inurget.
At catuli pantherarum, scymnique leonum
Vnguibus, ac pedibus iam tum, morsuq. repugnant,
Vixdum

Vixdum cùm ipsis sunt recentes, vnguesque creati,
Alitum porrò genus alis omne videmus
Fidere, & à pennis tremulum petere auxiliatum.
Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse
Rebus, & inde homines didicisse vocabula prima,
Desipere'st. nam cur hic posset cuncta notare
Vocibus, & varios sonitus emittere linguæ,
Tempore eodem alij facere id non quisse putentur?
Præterea, si non alij quoque vocibus vsi
Inter se fuerant: vnde insita notities est
Vtilitatis, & vnde data'st huic prima potestas,
Quid vellet, facere, vt scirent, animoque viderent?
Cogere item plureis vnus, victosque domare
Non poterat, rerum vt perdiscere nomina vellent:
Nec ratione docere vlla, suadereque surdis,
Quid sit opus facto. faciles neque enim paterentur,
Nec ratione vlla sibi ferrent amplius aureis
Vocis inauditos sonitus obtundere frustra.
Postremò quid in hac mirabile tantopere est re,
Si genus humanum, cui vox, & lingua vigeret,
Pro vario sensu varias res voce notaret,
Cùm pecudes mutæ, cùm denique sæcla ferarum
Dissimileis soleant voces, variasque ciere,
Cùm metus, aut dolor est, & cùm iam gaudia gliscunt?
Quippe etenim id licet è rebus cognoscere apertis.
Irritata canum cùm primùm magna Molossûm
Mollia ricta fremunt duros nudantia denteis:
Longè alio sonitu rabie districta minantur:
Et cùm iam latrant, & vocibus omnia complent.
At catulos blandè cùm lingua lambere tentant,
Aut vbi eos iactant pedibus, morsuque petentes,
Suspensis teneros imitantur dentibus haustus:
Longè alio pacto gannitu vocis adulant:
Et cùm deserti baubantur in ædibus, aut cùm
Plorantes fugiunt summisso corpore plagas.
Denique non hinnitus item differre videtur,
Inter equas, vbi equus florenti ætate iuuencus
Pinnigeri sæuit calcaribus ictus amoris,
Et fremitum patulis sub naribus edit ad arma:
Et cùm sis aliàs concussis artubus hinnit?
Postremò genus alitum, variæque volucres,
Accipitres, atque ossifragæ, mergique marinis
Fluctibus in salso victum, viramque petentes,

Longè alias alio iaciunt in tempore voces:
Et cùm de victu certant, prædaque repugnant:
Et partim mutant cum tempestatibus vnà
Raucisonos cantus, cornicum vt sæcla vetusta,
Cornorumque greges, vbi aquam dicuntur & imbreis
Poscere, & interdum ventos auraisque vocare.
Ergo si varij sensus animalia cogunt,
Muta tamen cùm sint, varias emittere voces:
Quanto mortaleis magis æquum'st tum potuisse
Dissimileis alia, atque alia res voce notare?
Illud in his rebus tacitus ne fortè requiras:
Fulmen detulit in terras mortalibus ignem
Primitus: inde omnis flammarum diditur ardor.
Multa videmus enim cælestibus incita flammis
Fulgere, cùm cæli donauit plâga vapores.
Et ramosa tamen cùm ventis pulsa vacillans
Aestuat in ramos incumbens arboris arbor,
Exprimitur validis extritus viribus ignis:
Et micat interdum flammai feruidus ardor,
Mutua dum inter se rami stirpesque teruntur:
Quorum vtrunq. dedisse potest mortalibus ignem.
Inde cibum coquere, ac flammæ mollire vapore
Sol docuit, quoniam mitescere multa videbant
Verberibus radiorum, atque æstu victa per agros.
Inque dies magis hi victum vitamque priorem
Commutare nouis monstrabant rebus, & igni,
Ingenio qui præstabant, & corde vigebant.
Condere cœperunt vrbeis, arcemque locare
Præsidium reges ipsi sibi, perfugiumque:
Et pecudes, & agros diuisere, atque dedere
Pro facie cuiusque, & viribus ingenioque.
Nam facies multùm valuit, viresque vigebant:
Posterius res inuenta'st, aurum que repertum:
Quod facilè & validis, & pulchris demsit honorem.
Diuitieris enim sectam plerunque sequuntur
Quàm libet & fortes, & pulchro corpore creti.
Quòd siquis vera vitam ratione gubernet:
Diuitiæ grandes homini sunt, viuere parcè
Aequo animo. neque enim'st vnquã pœnuria parui.
At claros se homines voluere esse, atque potenteis,
Vt fundamento stabili fortuna maneret,
Et placidam possent opulenti degere vitam;

Nequic-

Nequicquam, quoniam ad summum succedere honorem
Certantes, iter infestum fecêre viaï.
Et tamen è summo quasi fulmen deiicit ictos
Inuidia interdum contemtim in tartara tætra:
Vt satius multo iam sit parêre quietum,
Quàm regere imperio res velle, & regna tenere.
Proinde sine in cassum defessi sanguine sudent
Angustum per iter luctantes ambitionis:
Inuidia quoniam ceu fulmine summa vaporant
Plerunque, & quæ sunt aliis magis edita cunque:
Quandoquidem sapiunt alieno ex ore: petuntque
Res ex auditis potiùs, quàm sensibus ipsis:
Nec magis id nunc est, nec erit mox, quàm fuit antè.
Ergo regibus occisis subuersa iacebat
Pristina maiestas soliorum & sceptra superba:
Et capitis summi præclarum insigne cruentum
Sub pedibus volgi magnum lugebat honorem.
Nam cupidè conculcatur nimis antè metutum.
Res itaque ad summam fæcem turbasque redibat,
Imperium sibi cùm, ac summatum quisq. petebat.
Inde magistratum partim docuere creare:
Iuraque constituêre, vt vellent legibus vti.
Nam genus humanum defessum vi colere æuum,
Ex inimicitiis languebat: quo magis ipsum
Sponte sua cécidit sub leges arctaque iura.
Acrius ex ira quòd enim se quisque parabat
Vlciscì, quàm nunc concessum'st legibus æquis:
Hanc ob rem'st homines pertæsum vi colere æuum;
Vnde metus maculat pœnarum præmia vitæ:
Circumretit enim vis atque iniuria quemque:
Atque, vnde exorta'st, ad eum plerunque reuertit:
Nec facile'st placidam ac pacatam degere vitam,
Qui violat factis communia fœdera pacis.
Etsi fallit enim diuûm genus humanumque,
Perpetuò tamen id fore clàm diffidere debet:
Quippe vbi se multi per somnia sæpe loquentes,
Aut morbo delirantes procraxe ferantur,
Et celata diu in medium peccata dedisse.
Nunc quæ causa Deûm per magnas numina genteis
Peruolgarit, & ararum complenerit vrbeis,
Suscipiendaque curarit sollennia sacra,

Quæ

Quæ nunc in magnis florent sacra rebu', lociſque,
Vnde etiam nunc eſt mortalibus inſitus horror,
Qui delubra Deûm noua toto ſuſcitat orbi
Terrarum, & feſtis cogit celebrare diebus:
Non ita difficile'ſt rationem reddere verbis.
Quippe etenim iam tum diuûm mortalia ſæcla
Egregias animo facies vigilante videbant,
Et magis in ſomnis mirando corporis auctu.
His igitur ſenſum tribuebant propterea, quòd
Membra mouere videbantur, voceſque ſuperbas
Mittere pro facie præclara, & viribus amplis:
Aeternamque dabant vitam, quia ſemper eorum
Suppeditabatur facies, & forma manebat,
(Et manet omnino) quos tantis viribus auctos
Non temerè vlla vi conuinci poſſe putabant.
Fortunisque ideò longè præſtare putabant,
Quòd mortis timor haud quemquã vexaret eorum:
Et ſimul in ſomnis quia multa, & mira videbant
Efficere, & nullum capere ipſos inde laborem.
Præterea cæli rationes ordine certo,
Et varia annorum cernebant tempora verti:
Nec poterant quibus id fieret cognoſcere cauſis.
Ergo perfugium ſibi habebant omnia diuis
Tradere, & illorum nutu facere omnia flecti.
In cæloque Deûm ſedes, & templa locarunt,
Per cælum volui quia ſol, & luna videntur:
Luna, dies, & nox, & noctis ſigna ſerena,
Noctiuagæque faces cæli, flammæque volantes,
Nubila, ros, imbres, nix, venti, fulmina, grando,
Et rapidi fremitus, & murmura magna minarum.
O genus infelix humanum! talia diuis
Cùm tribuit facta, atque iras adiunxit acerbas,
Quantos tum gemitus ipſi ſibi, quantaque nobis
Volnera? quas lacrymas peperêre minoribu' noſtris?
Nec pietas vlla'ſt velatum ſæpe videri
Vertier ad lapidem, atque omneis accedere ad aras:
Nec procumbere humi proſtratum, & pandere palmas
Ante Deûm delubra, nec aras ſanguine multo
Spargere quadrupedum, nec votis nectere vota:
Sed mage pacata poſſe omnia mente tueri.
Nam cùm ſuſpicimus magni cæleſtia mundi
Templa ſuper, ſtellisque micantibus æthera fixum,

Et venit

Et venit in mentem solis, lunæque viarum:
Tunc aliis oppressa malis in pectore cura
Illa quoque expergefactum caput erigere infit,
Ecquæ fortè Deûm nobis immensa potestas
Sit, vario motu quæ candida sidera versat.
Tentat enim dubiam mentem rationis egestas,
Ecquænam fuerit mundi genitalis origo:
Et simul, ecquæ sit finis, quoad mœnia mundi,
Et tanti motus hunc possint ferre laborem:
An diuinitus æterna donata salute,
Perpetuo possint æui labentia tractu,
Immensi validas æui contemnere vireis.
Præterea cui non animus formidine diuûm
Contrahitur? cui non conrepunt membra pauore,
Fulminis horribili cùm plága torrida tellus
Contremit, & magnû percurrunt murmura cælum?
Non populi, gentesque tremunt? regésque superbi
Conripiunt diuûm perculsi membra timore,
Nequod ob admissum fœdè, dictúmve superbè
Pœnarum graue sit soluendi tempus adactum?
Summa etiam cùm vis violenti per mare venti
Induperatorem classis super æquora verrit,
Cum validis pariter legionibus atque elephantis:
Non diuûm pacem votis adit? ac prece quæsit
Ventorum pauidus paces, animasque secundas?
Nequicquam, quoniam violento turbine sæpe
Conreptus nihilo fertur minus ad vada leti:
Vsqueadeò res humanas vis abdita quædam
Obterit, & pulchros fascis, sæuasque secureis
Proculcare ac ludibrio sibi habere videtur.
Denique sub pedibus tellus cùm tota vacillat,
Concussæque cadunt vrbes, dubiæque minantur:
Quid mirum si se temnunt mortalia sæcla?
Atque potestates magnas, mirasque relinquunt
In rebus vireis diuûm, quæ cuncta gubernent?
Quod superest, æs atque aurum, ferrumque repertu'st,
Et simul argenti pondus, plumbique potestas:
Ignis vbi ingenteis siluas ardore cremarat
Montibus in magnis, seu cæli fulmine missus:
Siue quòd inter se bellum siluestre gerentes,
Hostibus intulerant ignem formidinis ergo:
Siue quòd inducti terræ bonitate, volebant
Pandere agros pingueis, & pascua reddere rura:

Siue

Siue feras interficere,& diteſcere præda.
Nam fouea, atque igni, prius eſt venarier ortum,
Quàm ſepire plagis ſaltum,canibuſque ciere.
Quicquid id eſt,quacunq. è cauſa flammeus ardor
Horribili ſonitu ſiluas exederat altis
Ab radicibus, & terram percoxerat igni,
Manabat venis feruentibus in loca terræ
Concaua conueniens argenti riuus & auri,
Aeris item,& plumbi:quæ cùm concreta videbant
Poſterius claro in terras ſplendere colore:
Tollebant nitido capti, læuique lepôre,
Et ſimili formata videbant eſſe figura,
Atque lacunarum fuerant veſtigia cuique,
Tum penetrabat eos, poſſe hæc liquefacta calore,
Quamlibet in formam,& faciem decurrere rerum,
Et prorſum quamuis in acuta ac tenuia poſſe
Mucronum duci faſtigia procudendo,
Vt ſibi tela parent, ſiluaſque excidere poſſint,
Materiem læuare, dolare, ac radere tigna,
Et terebrare etiam,ac pertundere, perque forare.
Nec minus argento facere hæc auroque parabant,
Quàm validi primùm violentis viribus æris:
Nequicquam,quoniam cedebat victa poteſtas,
Nec poterat pariter durum ſufferre laborem.
Nam fuit in pretio magis æs,aurumque iacebat
Propter inutilitatem hebeti mucrone retuſum:
Nunc iacet æs,aurũ in ſummũ ſucceſsit honorem.
Sic volubenda ætas commutat tempora rerum:
Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore:
Porrò aliud ſuccedit,& è contemtibus exit,
Inque dies magis appetitur, floretque repertum
Laudibus,& miro'ſt mortaleis inter honore.
Nunc tibi quo pacto ferri natura reperta
Sit, facile'ſt ipſum per te cognóſcere, Memmi.
Arma antiqua manus, vngues dentesque fuerunt,
Et lapides,& item ſiluarum fragmina rami,
Et flammæ, atque ignes poſtquàm ſunt cognita primùm:
Poſterius ferri vis eſt, æriſque reperta:
Et prior æris erat quàm ferri cognitus vſus:
Quo facilis magis eſt natura,& copia maior.
Aere ſolum terræ tractabant, æreque belli
Miſcebant fluctus,& volnera vaſta ferebant,
Et pecus,atque agros adimebant. nam facilè ollis

Omnia

Omnia cedebant armatis nuda & inerma.
Inde minutatim processit ferreus ensis,
Versaque in opprobrium species est falcis ahenæ,
Et ferro cœpere solum proscindere terræ,
Exæquataque sunt creperi certamina belli.
Et prius est reppertũ in equi conscendere costas,
Et moderarier hunc frenis, dextraque vigere,
Quam biiugo curru belli tentare pericla.
Et biiugo prius est, quàm bis coniungere binos,
Et quàm falciferos inuentum ascendere currus.
Inde boues Lucas turrito corpore tætros
Anguimanos belli docuerunt volnera Pœni
Sufferre, & magnas Martis turbare cateruas.
Sic alid ex alio peperit discordia tristis,
Horribile humanis quod gentibus esset in armis:
Inque dies belli terroribus addidit augmen.
Tentarunt etiam tauros in mœnere belli:
Expertique sues sæuos sunt mittere in hosteis:
Et validos Parthi præ se misere leones
Cum ductoribus armatis, sæuisque magistris:
Qui moderarier hos possent, vinclisque tenere:
Nequicquam, quoniam permista cæde calentes
Turbabant sæui nullo discrimine turmas:
Terrificas capitum quatientes vndique cristas.
Nec poterant equites fremitu perterrita equorum
Pectora mulcere, & frenis conuertere in hosteis.
Inritata lex iaciebant corpora saltu
Vndique, & aduorsum venientibus ora petebant:
Et nec-opinanteis à tergo diripiebant,
Deplexæque dabant in terram volnere victos,
Morsibus adfixæ validis, atque vnguibus vncis.
Iactabantque sues tauri, pedibusque terebant.
Et latera, ac ventres hauribant subter equorum
Cornibus, ad terramque minanti mente ruebant.
At validis socios cædebant dentibus apri,
Tela infracta suo tinguentes sanguine sæui:
In se fracta suo tinguentes sanguine tela.
Permistasque dabant equitum peditumq. ruinas.
Nam transuersa feros exibant dentis adactus
Iumenta, aut pedibus ventos erecta petebant:
Nequicquam, quoniam à neruis succisa videres
Concidere, atque graui terram consternere casu.
Siquos antè domi domitos satis esse putabant,
Effervescere cernebant in rebus agundis,

Volneribus,

Volneribus, clamore, fuga, terrore, tumultu:
Nec poterant vllam partem reducere eorum.
Diffugiebat enim varium genus omne ferarum:
Vt nunc sæpe boues Lucæ, ferro malè mactæ
Diffugiunt, fera facta suis cùm multa dedêre.
Sic fuit, vt facerent. sed vix adducor vt antè
Non quierint animo præsentire, atque videre,
Quàm commune malum fuerat, fœdumque futurum.
Et magis id possis factum contendere in omni,
In variis mundis, varia ratione creatis,
Quàm certo, atque vno terrarum quolibet orbi.
Sed facere id non tam vincendi spe voluerunt,
Quàm dare quod gemerent hostes, ipsique perire,
Qui numero diffidebant, armisque vacabant.
Nexilis antè fuit vestis, quàm textile tegmen:
Textile post ferrum'st: quia ferro tela parantur:
Nec ratione alia possunt tam læuia gigni
Insubula, ac fusi & radij, scapique sonantes.
Et facere antè viros lanam natura coëgit,
Quàm muliebre genus. nam longè præstat in arte,
Et sollertius est multo genus omne virile:
Agricolæ donec vitio vertêre seueri,
Vt muliebribus id manibus concedere vellent,
Atque ipsi potius durum sufferre laborem:
Atque opere in duro durarent membra, manusque.
At specimen sationis, & insitionis origo
Ipsa fuit rerum primùm natura creatrix.
Arboribus quoniam baccæ, glandesque caducæ
Tempestiua dabant pullorum examina subter:
Vnde etiam libitum'st stirpeis committere ramis:
Et noua defodere in terram virgulta per agros:
Inde aliam, atque aliam culturam dulcis agelli
Tentabant, fructusque feros mansuescere terra
Cernebant indulgendo, blandeque colendo.
Inque dies magis in montem succedere siluas
Cogebant, infraque locum concedere cultis:
Prata, lacus, riuos, segetes, vineraque læta
Collibus, & campis vt haberent, atque olearum
Cærula distinguens inter plaga currere posset
Per tumulos, & conualleis, camposque profusa:
Vt nunc esse vides vario distincta lepôre
Omnia, quæ pomis intersita dulcibus ornant:
Arbustisque tenent felicibus obsita circùm.

At liqui-

At liquidas auium voces imitarier ore
Ante fuit multò, quàm lenia carmina cantu
Concelebrare homines possent, aurisque iuuare.
Et Zephyri caua per calamorum sibila primùm
Agrestes docuere cauas inflare cicutas.
Inde minutatim dulceis didicere querelas,
Tibia quas fundit digitis pulsata canentum,
Auia per nemora, ac siluas saltusque reperta,
Per loca pastorum deserta, atque otia dia.
Sic vnum quicquid paullatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Hæc animos illis mulcebant atque iuuabant
Cum satiate cibi. nam tum sunt omnia cordi.
Sæpe itaque inter se prostrati in gramine molli
Propter aquæ riuum, sub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus iucundè corpora habebant:
Præsertim cùm tempestas ridebat, & anni
Tempora pingebant viridanteis floribus herbas.
Tum ioca, tum sermo, tum dulces esse cachinni
Consuerant: agrestis enim tum musa vigebat:
Tum caput, atq. humeros plexis redimire coronis,
Floribus, & foliis lasciuia læta monebat:
Atq. extra numerũ procedere membra mouenteis
Duriter, & duro terram pede pellere matrem:
Vnde oriebantur risus, dulcesque cachinni,
Omnia quòd noua tum magis hæc, & mira vigebant.
Et vigilantibus hinc aderant solatia somni,
Ducere multimodis voces, & flectere cantus:
Et superà calamos vnco percurrere labro.
Vnde etiam vigiles nunc hæc accepta tuentur:
Et numerũm seruare genus didicere: neque hilo
Maiorem interea capiunt dulcedinis fructum,
Quàm siluestre genus capiebat terrigenarum.
Nam quod adest præstò, nisi quid cognouimus ante
Suauius, in primis placet, & pollere videtur.
Posteriorque ferè meliorem, illam reperta
Perdit, & immutat sensus ad pristina quæque.
Sic odium cepit glandis: sic illa relicta
Strata cubilia sunt herbis, & frondibus aucta.
Pellis item cecidit, vestis contemta ferina'st:
Quam reor inuidia tali tunc esse repertam,
Vt letum insidiis, qui gessit primus, obiret:
Et tandem inter eos distractam, sanguine multo

Diſperſiſſe, neque in fructum conuertere quiſſe.
Tunc igitur pelles, nunc aurum, & purpura curis
Exercent hominum vitam, belloque fatigant.
Quo magis in nobis (vt opinor) culpa eſt penes illos.
Frigus enim nudos ſine pellibus excruciabat:
Terrigenas: at nos nil lædit veſte carere
Purpurea, atque auro, ſignisque ingentibus apta:
Dum plebeia tamen ſit, quæ defendere poſſit.
Ergo hominum genus in caſſum, fruſtraq; laborat
Semper, & in curis conſumit inanibus ætuum,
Nimirum, quia non cognouit, quæ ſit habendi
Finis, & omnino quoad crescat vera voluptas:
Idque minutatim vitam protexit in altum:
Et belli magnos commouit funditus æſtus.
At vigiles mundi magnum & verſatile templum
Sol & luna ſuo luſtrantes lumine circum
Perdocuere homines annorum tempora verti:
Et certa ratione geri rem, atque ordine certo.
Iam validis ſepti degebant turribus ævum,
Et diuiſa colebatur, diſcretaque tellus.
Tum mare velivolum florebat nauibu' pandis:
Auxilia, & ſocios iam pacto fœdere habebant:
Carminibus cùm res geſtas cœpere poëtæ
Tradere: nec multo prius' ſunt elementa repetta.
Proptérea, quid ſit prius actum reſpicere ætas
Noſtra nequit, niſi quà ratio veſtigia monſtrat.
Nauigia, atque agricolarum, munia, iugis, ivi
Arma, vias, veſtes, & cetera de genere horum,
Præmia, delicias quoque vitæ funditus omneis,
Carmina, picturas, & Dædala ſigna polire,
Vſus, & impigræ ſimul experientia mentis
Paullatim docuit pedetentim progredientis.
Sic vnam quicquid paullatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis erigit oras.
Nanque alid ex alio clarescere corde videbant
Artibus, ad ſummum donec venêre cacumen.

T. LVCRETII CARI DE RERVM NATVRA, LIBER SEXTVS.

PRIMAE frugiferos fœtus mortalibus ægris
Dididerunt quondam præclaro nomine Athenæ:
Et recreauerunt vitam, legesque rogarunt:
Et primæ dederunt solatia dulcia vitæ,
Cùm genuere virum tali cum corde repertum,
Omnia veridico qui quondam ex ore profudit:
Cuius & extincti propter diuina reperta
Diuolgata, vetus iam ad cælum gloria fertur.
Nam cùm vidit hic, ad victum quæ flagitat vsus,
Et, per quæ possent vitam consistere tutam,
Omnia iam fermè mortalibus esse parata:
Diuitiis homines, & honore, & laude potenteis
Affluere, atque bona natorum excellere fama:
Nec minus esse domi cuiquam tamen anxia corda,
Atque animum infestis cogi seruire querelis:
Intellexit, ibi vitium vas efficere ipsum,
Omniaque illius vitio corrumpier intus,
Quæ conlata foris, & commoda cunque venirent,
Partim quòd fluxum, pertusumque esse videbat,
Vt nulla posset ratione explerier vmquàm.
Partim quòd tætro quasi conspurcare sapore
Omnia cernebat, quæcunque receperat, intus.
Veridicis igitur purgauit pectora dictis,
Et finem statuit cuppedinis atque timoris,
Expositumque, bonum summum, quò tendimus omnes,
Quod foret, atque viam monstrauit tramite prono,
Quà possemus ad id recto contendere cursu:
Quidve mali foret in rebus mortalibu' passim,
Quod flueret naturæ vi, varieque volaret,

Seu casu, seu vi, quòd sic natura parasset:
Et quibus è portis occurri cuique deceret:
Et genus humanum frustrà plerunque probauit:
Voluere curarum tristeis in pectore fluctus.
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pauitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasq. necesse'st
Non radij solis, nec lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque:
Quo magis inceptum pergam pertexere dictis.
Et quoniam docui, mundi mortalia templa
Esse, & natiuo consistere corpore cælum:
Et quæcunque in eo fiunt, fientque, necesse
Esse ea dissolui: quæ restant percipe porrò:
Quandoquidem semel insignem conscendere currum
Vincendi spes hortata'st, atque obuia cursu
Quæ fuerant, sunt placato conuersa furore.
Cetera, quæ fieri in terris, cæloque tuentur
Mortales, pauidis cùm pendent mentibu' sæpe
Efficiunt animos humileis formidine diuûm,
Depressosque premunt ad terram, propterea quòd
Ignorantia causarum conferre Deorum
Cogit ad imperium res, & concedere regnum.
Quorum operum causas nulla ratione videre
Possunt, ac fieri diuino numine rentur.
Nam bene qui didicere Deos securũ agere æuum:
Si tamen interea mirantur, qua ratione
Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,
Quæ supera caput ætheriis cernuntur in oris,
Rursus in antiquas referuntur relligiones,
Et dominos acreis asciscunt, omnia posse
Quos miseri credunt, ignari qũid queat ẽsse,
Quid nequeat: finita potestas denique cuique
Quánam sit ratione, atque altè terminus hæreat:
Quo magis errantes tota regione feruntur.
Quæ nisi respuis ex animo, longèque remittis
Diis indigna putare, alienaque pacis eorum:
Delibrata Deûm per te tibi numina sancta
Sæpe aderunt: non quòd violari summa Deûm vis
Possit, vt ex ira pœnas petere imbibat acreis:
Sed quia tute tibi placida cum pace quietos

Constitues magnos iraruni voluere fluctus:
Nec delubra Deûm placido cum pectore adibis,
Nec, de corpore quæ sancto simulacra feruntur,
In menteis hominum diuinæ nuntia formæ,
Suscipere hæc animi tranquilla pace valebis.
Inde videre licet, qualis iam vita sequatur.
Quam quidem vt à nobis ratio verissima longè
Reiiciat, quanquam sunt à me multa profata:
Multa tamen restant, & sunt ornanda politis
Versibus, & ratio cæli, speciesque tenenda:
Sunt tempestates, & fulmina clara canenda,
Quid faciant, & quæ de causa quæque ferantur,
Ne trepides cæli diuisis partibus amens,
Vnde volans ignis peruenerit, aut in vtram se
Verterit hinc partem: quo pacto per loca septa
Insinuarit, & hinc dominatus vt extulerit se:
Quorum operum causas nulla ratione videre
Possunt, ac fieri diuino numine rentur.
Tu mihi supremæ præscripta ad candida calcis
Currenti, spatium præmonstra callida Musa,
Calliope, requies hominum, diuûmque voluptas,
Te duce vt insignem capiam cum laude coronam.
Principiò tonitru quatiuntur cærula cæli
Propterea, quia concurrunt sublimè volantes
Aetheriæ nubes contrà pugnantibu' ventis.
Nec fit enim sonitus cæli de parte serena,
Verùm vbicunq. magis denso sunt agmine nubes,
Tá magis hinc magno fremitus fit murmure sæpe.
Præterea neque tam condenso corpore nubes
Esse queûnt, quàm sunt lapides, ac tigna: neq. autem
Tam tenues, quàm sunt nebulæ, fumique volantes.
Nam aut cadere abrupto deberent ponderе pressæ,
Vt lapides: aut, vt fumus, constare nequirent,
Nec cohibere niueis gelidas, & grandinis imbreis.
Dant etiam sonitum patuli super æquora mundi,
Carbasus vt quondam magnis intenta theatris
Dat crepitum: mâlos inter iactata, trabeisque:
Interdum perscissa furit petulantibus Euris,
Et fragileis sonitus chartarum commeditatur.
Id quoq. enim genus in tonitru cognoscere possis,
Aut vbi suspensam vestem, chartásve volanteis
Verberibus venti versant, planguntque per auras.
Fit quoque enim interdum, vt non tam concurrere nubes

Frontibus aduersis possint, quàm de latere ire
Diuerso motu radentes corpori' tractum:
Aridus vnde aureis terget sonus ille, diuque
Ducitur, exierit donec regionibus arctis.
Hoc etiam pacto tonitru concussa videntur
Omnia sæpe graui tremere, & diuolsa repentè
Maxima dissiluisse capacis mœnia mundi,
Cùm subito validi venti conlecta procella
Nubibus intorsit sese, concluſaque ibidem
Turbine versanti magis ac magis vndique nubem
Cogit, vti fiat spisso caua corpore circùm.
Pòst vbi commouit vis eius, & impetus acer:
Tum perterricrepo sonitu dat mista fragorem.
Nec mirum cùm plena animæ vesicula parua
Sæpe ita dat pariter sonitum dissplosa repentè.
Est etiam ratio, cùm venti nubila perflant,
Cur sonitus faciant. etenim ramosa videmus
Nubila sæpe modis multis, atque aspera ferri.
Scilicet vt crebram siluam cùm flamina Cauri
Perflant, dant sonitum frondes, ramique fragorem.
Fit quoque, vt interdum validi vis incita venti
Perscindat nubem perfringens impete recto.
Nam quid possit ibi flatus, manifesta docet res.
Hîc vbi lenior est, in terra cùm tamen alta
Arbusta euoluens radicibus haurit ab imis.
Sunt etiam fluctus per nubila, qui quasi murmur
Dant infringendo grauiter: quod item fit in altis
Fluminibus, magnoque mari, cùm frangitur æstu.
Fit quoque, vbi è nube in nubē vis incidit ardēs
Fulminis: hæc multo si fortè humore receptit
Ignem, vt continuò magno clamore trucidet:
Vt calidis candens ferrum è fornacibus olim
Stridit, vbi in gelidum properè demersimus imbrem.
Aridior porrò si nubes accipit ignem,
Vritur ingenti sonitu succensa repentè:
Lauricomos vt si per montes flamma vagetur,
Turbine ventorum comburens impete magno,
Nec res vlla magis, quàm Phœbi Delphica laurus,
Terribili sonitu flamma crepitante crematur.
Denique sæpe geli multus fragor, atque ruina
Grandinis, in magnis sonitum dat nubibus altè.
Ventus enim cùm confercit, franguntur in arctum
Concreti montes nimborum, & grandine misti.

Fulgit

Fulgit item nubes ignis cùm semina multa
Excussere suo concursu, ceu lapidem si
Percutiat lapis, aut ferrum, namque tum quoq; lumen
Exsilit, & claras scintillas dissupat ignis.
Sed tonitrum fit, vti post auribus accipiamus,
Fulgere quàm cernant oculi, quia semper ad aureis
Tardius aduenium quàm visum quæ mouent res.
Id licet hinc etiam cognoscere, cædere siquem
Ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
Antè fit vt cernas ictum, quàm plaga per aureis
Det sonitum: sic fulgorem quoque cernimus antè
Quàm tonitrũ accipimus, pariter qui mittitur igni
E simili causa, & concursu natus eodem.
Hoc etiam pacto volucri loca lumine tingunt
Nubes, & tremulo tempestas impete fulgit.
Ventus vbi inuasit nubem, & versatus ibidem
Fecit vt antè cauam densi spissescere nubem:
Mobilitate sua feruescit, vt omnia motu
Percalefacta vides ardescere, plumbea verò
Glans etiam longo cursu voluenda liquescit.
Ergo feruidus hic nubem cùm perscidit atram,
Dissupat ardoris quasi per vim expressa repentè
Semina, quæ faciunt nictantia fulgura flammæ:
Inde sonus sequitur, qui tardius adlicit aureis,
Quàm quæ perueniunt oculos ad lumina nostros.
Scilicet hoc densis fit nubibus, & simul altè
Exstructis aliis, alias super impete miro.
Nec tibi sit fraudi, quòd nos inferne videmus
Quàm sint lata magis, quàm sursum exstructa quid extent.
Contemplator enim cùm montibus adsimilata
Nubila portabunt venti transuersa per auras:
Aut vbi per magnos monteis cumulata videbis
Insuper esse aliis alia, atque vrgere superna
In statione locata sepultis vndique ventis:
Tum poteris magnas moles cognoscere eorum,
Speluncasque velut saxis pendentibus structas
Cernere, quas venti cùm tempestate cooyta
Complerunt, magno indignantur murmure clausi
Nubibus, in caueisque ferarum more minantur:
Nunc hinc, nunc illinc fremitus per nubila mittũt
Quærentesque viam circumuersantur, & ignis
Fumina conuoluunt è nubibus: atque ita cogunt
Multa, rotantque cauis flammam fornacibus intus,

Donec diuolsa fulserunt nube coruſci.
Hac etiam fit vti de cauſa mobilis ille
Deuolet in terram liquidi color aureus ignis,
Semina quòd nubeis ipſas permulta neceſſe'ſt
Ignis habere etenim cùm ſunt humore ſine vllo,
Flammeus eſt plerunque colos & ſplendidus illis.
Quippe etenim ſolis de lumine multa neceſſe'ſt
Concipere, vt meritò rubeant, igneisq. profundant.
Has igitur cùm ventus agens contruſit in vnum,
Compreſſitque locum cogens: expreſſa profundunt
Semina, quæ faciunt flammæ fulgere colores.
Fulgit item, cùm tareſcunt quoque nubila cæli.
Nam cùm ventus eas leuiter diducit et ante is,
Diſſoluitque, cadant ingratiis illa neceſſe'ſt
Semina, quæ faciunt fulgorem: tum ſine tætro
Terrore, & ſonitu fulgit, nulloque tumultu.
Quod ſupereſt, quali natura prædita conſtent
Fulmina, declarant ictus, & inuſta vapore
Signa, notæque graueis halantes ſulfuris auras.
Ignis enim ſunt hæc, non venti ſigna, neq. imbris,
Præterea per ſe accendunt quoque tecta domorum,
Et celeri flamma dominantur in ædibus ipſis.
Hunc tibi ſubtilem cumprimis ignibus ignem
Conſtituit natura minutis, mobilibusque
Corporibus, cui nil omnino obſiſtere poſsit.
Tranſit enim valide fulmen per ſepta domorum,
Clamor vti, ac voces: tranſit per ſaxa, per æra:
Et liquidum puncto facit æs in tempore, & aurum.
Curat item vt vaſis integris vina repente
Diffugiant: quia nimirum facile omnia circùm
Conlaxat, rareque facit lateramina vaſis,
Aduenies calor eius vt inſinuatur in ipſum: &
Mobiliter ſoluens differt primordia vini:
Quod ſolis vapor ætatem non poſſe videtur
Efficere, vſque adeò pollens feruore coruſco;
Tanto mobilior vis, & dominantior hæc eſt.
Nunc ea quo pacto gignantur & impete tanto
Fiant, vt poſsint ictu diſcludere turreis,
Diſturbare domos, auellere tigna trabeisque,
Et monumenta virûm demoliri, atque ciere,
Examinare homines, pecudes proſternere paſsim:
Cetera de genere hoc, qua vi facere omnia poſsint,
Expediam, neque te in promiſsis plura morabor.
Fulmina gignier è craſsis, atque putandum'ſt
Nubi-

Nubibus exstructis. nam cælo nulla sereno,
Nec leuiter densis mittuntur nubibus vmquam.
Nam dubio procul hoc fieri manifesta docet res,
Quòd tunc per totum concrescunt aëra nubes
Vndique, vti tenebras omneis Acherunta reamur
Liquisse & magnas cæli complesse cauernas:
Vsqueadeò tætra nimborum nocte coorta
Impendent atræ formidinis ora supernè,
Cùm commoliri tempestas fulmina cœptat.
Præterea persæpe niger quoq. per mare nimbus,
Vt picis è cælo demissum flumen, in vndas
Sic cadit, & fertur tenebris procul, & trahit atram
Fulminibus grauidam tempestatem, atq. procellis,
Ignibus, ac ventis cumprimis ipse repletus:
In terra quoquè vt horrescant, ac tecta requirant.
Sic igitur supera nostrum caput esse putandum'st
Tempestatem altam. neque enim caligine tanta
Obruerent terras, nisi inædificata supernè
Multa forent multis exemto nubila sole:
Nec tanto possent hæc terras opprimere imbri,
Flumina abundare vt facerent, camposq. natare,
Si non exstructis foret altè nubibus æther.
His igitur ventis, atque ignibus omnia plena
Sunt: ideò passim fremitus, & fulgura fiunt.
Quippe etenim superà docui, permulta vaporis
Semina habere cauas nubeis: & multa necesse'st
Concipere ex solis radiis, ardoreque eorum.
Hic vbi ventus eas idem qui cogit in vnum
Fortè locum quemuis, expressit multa vaporis
Semina, seque simul cum eo commiscuit igni:
Insinuatus ibi vortex versatur in alto,
Et calidis acuit fulmen fornacibus intus.
Nam duplici ratione accenditur, ipse sua nam
Mobilitate calescit, & è contagibus ignis.
Inde vbi perçaluit vis venti, vel grauis ignis
Impetus incessit: maturum tum quasi fulmen
Perscindit subitò nubem, ferturque coruscis
Omnia luminibus lustrans loca percitus ardor:
Quem grauis insequitur sonitus, disploſa repentè
Opprimere vt cæli videantur templa supernè.
Inde tremor terras grauiter pertentat, & altum
Murmura percurrunt cælum. nam tota ferè tum
Tempestas concussa tremit, fremitusq. mouentur:
Quo de concussu sequitur grauis imber, & vber,

Omnis vti videatur in imbrem vertier æther:
Atque ita præcipitans ad diluuiem reuocare:
Tantus diſcidio nubis, ventiq́ue procella,
Miſtitur ardenti ſonitus cùm prouolat ictu.
Eſt etiam cùm vis extrinſecus incita venti
Incidit in validam maturo fulmine nubem:
Quam cùm pérſcidit, extemplò cadit igneus ille
Vortex, quod patrio vocitamus nomine fulmen.
Hoc fit idem in parteis alias, quocunque tulit vis.
Fit quoq. vt interdum venti vis miſſa ſine igni,
Igneſcat tamen in ſpatio, longoq́ue meatu,
Dum venit, amittens in curſu corpora quædam
Grandia: quæ nequeunt pariter penetrare per auras:
Atque alia ex ipſo conradens aëre portat
Paruula, quæ faciunt ignem commiſta volando:
Non alia longè ratione, ac plumbea ſæpe
Feruida fit glans in curſu, cùm multa rigoris
Corpora dimittens ignem concepit in auris.
Fit quoque, vt ipſius plagæ vis excitet ignem,
Frigida cùm venti pepulit vis miſſa ſine igni:
Nimirum, quia cùm vehementi perculit ictu,
Confluere ex ipſo poſſunt elementa vaporis:
Et ſimul ex illa, quæ tum res excipit ictum:
Vt lapidem ferro cùm cædimus, euolat ignis:
Nec quòd frigida vis ſit ferri, hoc ſecius illa
Semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum:
Sic igitur quoque res accendi fulmine debet,
Opportuna fuit ſi fortè, & idonea flammis.
Nec temerè omnino planè vis frigida venti
Eſſe poteſt, ex quo tanta vi immiſſa ſuperne'ſt:
Quin prius in curſu ſi non accenditur igni,
At tepefacta tamen veniat commiſta calore.
Mobilitas autem fit fulminis. & grauis ictus,
Et celeri fermè pergunt ſic fulmina lapſu,
Nubibus ipſa quòd omnino prius incita ſe vis
Conligit, & magnum conamen ſumit eundi:
Inde vbi non potuit nubes capere impetis auctum:
Exprimitur vis, atque ideò volat impete miro,
Vt validis quæ de tormentis miſſa feruntur.
Adde quòd è paruis, ac læuibus eſt elementis:
Nec facile'ſt tali naturæ obſiſtere quicquam:
Inter enim fugit ac penetrat per rara viarum.
Non igitur multis offenſibus in remorando
Hæſitat, hanc ob rem celeri volat impete labens:

Deinde, quòd omnino natura pondera deorsum
Omnia nituntur: cùm plâga sit addita verò,
Mobilitas duplicatur, & impetus ille graueſcit:
Vt vehementius, & citius, quæcunque morantur
Obuia, diſcutiat plâgis, itinerque ſequatur.
Denique, quòd longo venit impete, ſumere debet
Mobilitatem, etiam atq. etiam quæ creſcit eundo,
Et validas auget vireis, & roborat ictum.
Nam facit, vt, quæ ſint illius ſemina cunque
E regione, locum quaſi in vnum cuncta ferantur,
Omnia coniiciens in eum voluentia curſum.
Forſan, & ex ipſo veniens trahat aëre quædam
Corpora, quæ plâgis intendunt mobilitatem.
Incolumeisque venit per res, atque integra tranſit
Multa, foraminibus liquidis quia trauolat ignis.
Multaque perfringit, cùm corpora fulminis ipſa
Corporibus rerum inciderint, quæ texta tenentur.
Diſſoluit porrò facile æs, aurumque repentè
Conferuefacit: è paruis quia facta minutè
Corporibus vis eſt, & læuibus ex elementis,
Quæ facilè inſinuantur, & inſinuata repentè
Diſſoluunt nodos omneis, & vincla relaxant.
Autumnoque magis ſtellis fulgentibus alta
Concurritur cæli domus vndique, totaque tellus:
Et cùm tempora ſe veris florentia pandunt.
Frigore enim deſunt ignes, ventique calore
Deficiunt, neque ſunt tam denſo corpore nubes.
Inter vtrunque igitur cùm cæli tempora conſtant,
Tum variæ cauſæ concurrunt fulminis omnes.
Nam tretus ipſe anni permiſcet frigus, & æſtum:
Quorũ vtrũq. opus eſt fabricãda ad fulmina nobis,
Vt diſcordia ſit rerum, magnoque tumultu
Ignibus, & ventis furibundus fluctuet aër.
Prima caloris enim pars, & poſtrema rigoris,
Tempus id eſt vernum. quare pugnare neceſſe'ſt
Diſsimileis inter ſe res, turbareque miſtas.
Et calor extremus primo cum frigore miſtus
Voluitur, autumni quod fertur nomine tempus,
Hîc quoque conſligunt hiemes æſtatibus acres.
Propterea ſunt hæc bella anni nominitanda.
Nec mirum'ſt in eo ſi tempore plurima fiunt
Fulmina, tempeſtasque cietur turbida cælo,
Ancipiti quoniam bello turbatur vtrinque,
Hinc flammis, illinc ventis, humoreque miſto.

Hoc

Hoc eſt igniferi naturam fulminis ipſam
Perſpicere, & qua vi faciat rem quamque videre?
Non Tyrrhena retrò volventem carmina fruſtrà
Indicia occultæ diuûm perquirere mentis,
Vnde volans ignis peruenerit, aut in vtram ſe
Verterit hic partem, quo pacto per loca ſepta
Inſinuarit, & hinc dominatus vt extulerit ſe,
Quídve nocere queat de cælo fulminis ictus.
Quòd ſi Iupiter, atque alij fulgentia diui
Terrifico quatiunt ſonitu cæleſtia templa,
Et iaciunt igneis, quò cuique'ſt cunque voluptas?
Cur, quibus incautum ſcelus auerſabile cunque'ſt,
Non faciunt, icti flammas vt fulguris halent
Pectore perfixo documen mortalibus acre?
Et potius nullæ ſibi turpis conſciu' rei
Voluitur in flammis innoxius, inque peditur,
Turbine cæleſti ſubitò conreptus, & igni?
Cur etiam loca ſola petunt, fruſtraque laborant?
An tum brachia ſuefaciunt, firmantque lacertos?
In terraque patris cur telum perpetiuntur
Obtundi? cur ipſe ſinit, neque parcit in hoſteis?
Denique, cur nunquam cælo iacit vndique puro
Iupiter in terras fulmen, ſonitusque profundit?
An ſimul ac nubes ſucceſſere, ipſe in eas tum
Deſcendit, propè vt hinc teli determinet ictus?
In mare qua porrò mittit ratione? quid vndas
Arguit, & liquidam molem, camposque natanteis?
Præterea, ſi vult caneamus fulminis ictum:
Cur dubitat facere, vt poſsimus cernere miſſum?
Si nec-opinanteis autem vult opprimere igni:
Cur tonat ex illa parte, vt vitare queamus?
Cur tenebras antè, & fremitus, & murmura concit?
Et ſimul in multas parteis quî credere poſsis
Mittere? an hoc auſis nunquam contendere factum,
Vt fierent ictus vno ſub tempore plures?
At ſæpe'ſt numero factum, fierique neceſſe'ſt,
Vt pluere in multis regionibus, & cadere imbreis,
Fulmina ſic vno fieri ſub tempore multa.
Poſtremò, cur ſancta Deûm delubra, ſuasque
Diſcutit infeſto præclaras fulmine ſedes?
Et bene facta Deûm frangit ſimulacra? ſuiſque
Demit imaginibus violento volnere honorem?
Altaque cur plerunque petit loca? plurimaq. huius
Montibus in ſummis veſtigia cernimus ignis?

Quod

Quod supereſt, facile'ſt ex his cognoſcere rebus,
Πρηςῆρες Graij quos ab re nominitarunt,
In mare qua miſsi veniant ratione ſupernè.
Nam fit, vt interdum tanquam demiſſa columna
In mare de cælo deſcendat: quam freta circum
Feruescunt grauiter ſpirantibus incita flabris:
Et quæcunque in eo tum ſunt deprenſa tumultu
Nauigia, in ſummum veniunt vexata periclum.
Hoc fit, vbi interdum non quit vis incita venti
Rumpere quam cœpit nubem: ſed deprimit, vt ſit
In mare de cælo tanquam demiſſa columna
Paullatim, quaſi quid pugno, brachiique ſupernè
Coniectu trudatur, & extendatur in vndas:
Quam cùm diſcidit: hinc prorũpitur in mare venti
Vis, & feruorem mirum concinnat in vndis.
Verſabundus enim turbo deſcendit, & illam
Deducit pariter lento cum corpore nubem.
Quam ſimulac grauidam detruſit ad æquora ponti,
Ille in aquam ſubitò totum ſe immittit, & omne
Excitat ingenti ſonitu mare feruere cogens.
Fit quoque, vt inuoluat ventis ſe nubibus ipſe
Vortex conradens ex aëre ſemina nubis,
Et quaſi demiſſum cælo preſtêra imitetur,
Hic vbi ſe in terras demiſit diſſoluitque:
Turbinis immanem vim pronomit, atque procellæ.
Sed quia fit rarò omninò, monteisque neceſſe'ſt
Officere in terris: appâret crebrius idem
Proſpectu maris in magno, cæloque patenti.
Nubila concreſcunt, vbi corpora multa volando
Hoc ſuper in cæli ſpatio coïre repentè
Aſperiora, modis quæ poſsint indupedita
Exiguis, tamen inter ſe comprenſa teneri.
Hæc faciunt primùm paruas conſiſtere nubeis:
Inde ea comprendunt inter ſe, conque gregantur,
Et coniungendo creſcunt, ventisque feruntur
Vſqueadeò, donec tempeſtas ſæua coorta'ſt.
Fit quoque vti montis vicina cacumina cælo
Quàm ſint quæq. magis, tanto magis edita fulnent
Aſsiduè fuluæ nubis caligine craſſa,
Propterea, quia cùm conſiſtunt nubila primùm,
Antè videre oculi quàm poſsint tenuia, venti
Portantes cogunt ad ſumma cacumina montis.
Hîc demum fit, vti turba maiore coorta,
Condenſa, ac ſtipata ſimul cernantur, & vdo

Vertice

Vertice de montis videantur surgere in æthram.
Nam loca declarat sursum ventosa patere
Res ipsa & sensus, monteis cùm ascendimus altos.
Præterea permulta mari quoque tollere toto
Corpora naturam, declarant littore vestes
Suspensæ, cùm concipiunt humoris adhæsum.
Quo magis ad nubeis augendas multa videntur
Posse quoque è salso consurgere momine ponti.
Nam ratio cum sanguine abest humoribus omnis;
Præterea, fluuiis ex omnibus, & simul ipsa
Surgere de terra nebulas, æstumque videmus:
Quæ velut halitus, hinc ita sursum expressa feruntur,
Suffunduntque sua cælum caligine, & altas
Sufficiunt nubeis paulatim conueniendo.
Vrget enim quoque signiferi super æthëris æstus,
Et quasi densendo subtexit cærula nimbis.
Fit quoque, vt hunc veniant in cœtum extrinsecus illa
Corpora, quæ faciunt nubeis, nimbosque volanteis.
Innumerabilem enim numerum, summamque profundi
Esse infinitam docui: quantaque volarent
Corpora mobilitate, ostendi, quamque repente
Immemorabile per spatium transire solerent.
Haud igitur mirum'st, si paruo tempore sæpe
Tam magnos monteis tempestas, atque tenebræ
Cooperiant maria, ac terras, impensa supernè.
Vndique quandoquidè per caulas æthëris omneis,
Et quasi per magni circum spiracula mundi
Exitus, introitusque elementis redditus extat.
Nunc age, quo pacto pluuius concrescat in altis
Nubibus humor, & in terras demissus vt imber
Decidat, expediam. Primum iam semina aquai
Multa simul vincam consurgere nubibus ipsis
Omnibus ex rebus, paritérq. ita crescere vtrasque,
Et nubeis, & aquam, quæcunque in nubibus extat,
Vt pariter nobis corpus cum sanguine crescit,
Sudor item atque humor quicunque est denique membris.
Concipiunt etiam multum quoque sæpe marinum
Humorem, veluti pendentia vellera lanæ,
Cùm supera magnum venti mare nubila portant.
Consimili ratione ex omnibus amnibus humor

Tollitur

Tollitur in nubeis: quò cùm bene semina aquarum
Multa modis multis conuenere vndique adaucta:
Confertæ nubes vi venti mittere certant
Dupliciter. nam vis venti contrudit, & ipsa
Copia nimborum turba maiore coorta
Vrget, & è supero premit, ac facit effluere imbreis.
Præterea cùm rarescunt quoque nubila ventis,
Aut dissoluuntur solis super icta calore:
Mittunt humorem pluuium, stillantque quasi igni:
Cera super calido tabescens multa liquescat.
Sed vehemens imber fit, vbi vehementer vtroque
Nubila vi cumulata premuntur, & impete venti.
At retinere diu pluuiæ, longumque morari
Consuerunt, vbi multa fuerunt semina aquarum,
Atque aliis aliæ nubes, nimbique rigantes
Insuper, atque omni volgò de parte feruntur:
Terraque cùm fumans humorem tota rehalat.
Hinc vbi sol radiis tempestatem inter opacam
Aduersa fulsit nimborum aspergine contrà:
Tum color in nigris existit nubibus arqui.
Cetera, quæ sursum crescunt, sursumque creantur:
Et quæ concrescunt in nubibus omnia, prorsum:
Omnia, nix, venti, grando, gelidaque pruinæ,
Et vis magna geli, magnum duramen aquarum:
Et mora, quæ fluuios passim refrenat eunteis,
Perfacile'st tamen hæc reperire, animoque videre,
Omnia quo pacto fiant, quaéve creentur,
Cùm bene cognoris, elementis reddita quæ sint.
Nunc age, quæ ratio terrai motibus extet,
Percipe: & in primis terram fac vt esse rearis
Subter item, vt supera'st, vētis, atq. vndique plenam
Speluncis: multosque lacus, multasque lacunas
In gremio gerere, & rupeis, deruptaque saxa:
Multaque sub tergo terrai flumina tecta
Voluere vi fluctus, submersaque saxa putandum'st.
Vndique enim similem esse sui, res postulat ipsa.
His igitur rebus subiunctis, suppositisque,
Terra supernè tremit, magnis concussa ruinis:
Subter, vbi ingenteis speluncas subruit ætas.
Quippe cadunt toti montes, magnoque repentè
Concussu latè dissertunt inde tremores:
Et meritò, quoniam plaustris concussa tremiscunt
Tecta viam propter non magno pondere tota.
Nec minus exsultant, vbi currus fortis equûm vis

Ferratos

Ferratos vtrinque rotarum succutit orbeis.
Fit quoque, vbi magnas in aquæ, vastasque lacunas
Gleba vetustate è terra prouoluitur ingens,
Vt iactetur aquæ fluctu quoque terra vacillans:
Vt vas in terra non quit constare, nisi humor
Destitit in dubio fluctu iactarier intus.
Præterea ventus cùm per loca subcaua terræ
Conlectus parti ex vna procumbit, & vrget
Obnixus magnis speluncas viribus altas:
Incumbit tellus, quò venti prona premit vis:
Tum, supera terram quæ sunt exstructa domorum,
Ad cælumque magis quanto sunt edita quæque,
Inclinata minent in eandem prodita partem:
Protractæque trabes impendentire paratæ:
Et metuunt magni naturam credere mundi
Exitiale aliquod tempus, clademque manere,
Cùm videant tantam terrarum incumbere molem.
Quòd nisi respirent venti: non vlla refrenet
Res, neque ab exitio possit deprendere eunteis,
Nunc quia respirant alternis, inque grauescunt,
Et quasi conlecti redeunt, ceduntque repulsi,
Sæpius hanc ob rem minitatur terra ruinas,
Quàm facit. inclinatur enim, retroque recellit,
Et recipit prolapsa suas se in pondere sedeis:
Hac igitur ratione vacillant omnia tecta,
Summa magis mediis, media imis, ima per hilum.
Est hæc eiusdem quoque magni causa tremoris,
Ventus vbi, atq. animæ subitò vis maxima quæda,
Aut extrinsecus, aut ipsa à tellure coorta
In loca se caua terrai coniecit, ibique
Speluncas inter magnas fremit antè tumultu:
Versabundaque portatur pòst incita cùm vis
Exagitata foris erumpitur, & simul artam
Diffindens terram magnum concinnat hiatum:
In Tyria Sidone quod accidit, & fuit Aegis
In Peloponneso. quas exitus hic animai
Disturbât vrbeis, & terræmotus obortus?
Multaque præterea ceciderunt mœnia magnis
Motibus in terris. & multæ per mare pessum
Subsedere suis pariter cum ciuibus vrbes.
Quòd nisi prorumpit, tamen impetus ipse animai
Et fera vis venti per crebra foramina terræ
Dispertitur, vt horror: & incutit inde tremorem:
Frigus vti nostros penitus cùm vênit in artus,

Concutit

Concutit inuitos cogens tremere atque moueri.
Ancipiti trepidant igitur terrore per vrbeis:
Tecta supernè timent, metuunt infernè, cauernas
Terraï ne dissoluat natura repentè:
Neu distracta suum latè dispandat hiatum:
Idque suis confusa velit complere ruinis.
Proinde licet quamuis cælum terramq. reantur
Inconrupta fore æternæ mandata saluti:
Attamen interdum præsens vis ipsa pericli
Subditat hunc stimulum quadam de parte timoris,
Ne pedibus raptim tellus subtracta feratur
In barathrum, rerumque sequatur prodita summa
Funditus, & fiat mundi confusa ruina.
Nunc ratio reddunda, augmẽ cur nesciat æquor.
Principiò mare mirantur non reddere maius
Naturam, quò fit tantus decursus aquarum:
Omnia quò veniunt ex omni flumina parte.
Adde vagos imbreis, tempestatesque volanteis:
Omnia quæ maria, ac terras spargũtque rigantque.
Adde suos fonteis: tamẽ ad maris omnia summam
Guttaï vix instar erunt vnius, ad augmen:
Quo minus est mirũ, mare non augescere magnum.
Præterea magnam sol partem detrahit æstu.
Quippe videmus enim vesteis humore madenteis
Exficcare suis radiis ardentibus solem.
At pelage multa, & latè substrata videmus.
Proinde licet quamuis ex vno quoque loco sol
Humoris paruam delibet ab æquore partem:
Largiter in tanto spatio tamen auferet vndis.
Tum porrò venti magnam quoque tollere partem
Humoris possunt verrentes æquora ponti:
Vna nocte vias quoniam persæpe videmus
Siccari, mollisque luti concrescere crustas.
Præterea, docui multum quoque tollere nubeis
Humorem magno conceptum ex æquore ponti:
Et passim toto terrarum spargere in orbe,
Cùm pluit in terris, & venti nubila portant.
Postremò, quoniam raro cum corpore tellus
Est, & coniunctas oras maris vndique cingit:
Debet, vt in mare de terris venit humor aquaï
In terras, itidem manare ex æquore salso.
Percolatur enim vinus, retroque remanat
Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
Confluit: inde super terras redit agmine dulci,

Quà via secta semel liquido pede detulit vndas.
Nunc ratio quæ sit, per fauceis montis vt Aetnæ
Exspirent ignes interdum turbine tanto,
Expediam. neque enim media de clade coorta
Flammæ tempestas Siculûm dominata per agros
Finitimis ad se conuertit gentibus ora,
Fumida cùm cæli scintillare omnia templa
Cernentes pauida complebant pectora cura,
Quid moliretur rerum natura nouarum.
Hisce tibi in rebus late'st, alteque videndum:
Et longè cunctas in parteis dispiciendum,
Vt reminiscaris, summam rerum esse profundam,
Et videas, cælum summaï totius vnum
Quàm sit paruula pars, & quàm multesima constet:
Et quota pars homo terraï sit totius vnus.
Quod bene propositum si planè contueare,
Ac videas planè: mirari multa relinquas.
Numquis enim nostrûm miratur, siquis in artus
Accepit calido febrim feruore coortam:
Aut alium quemuis morbi per membra dolorem?
Obturgescit enim subitò pes, arripit acer
Sæpè dolor denteis, oculos inuadit in ipsos:
Existit sacer ignis, & vrit corpore serpens
Quacunque arripuit partem, repitque per artus,
Nimirum, quia sunt multarum semina rerum:
Et satis hæc tellus nobis cælumque mali fert,
Vnde queat vis immensi procrescere morbi.
Sic igitur toti cælo, terræque putandum'st,
Ex infinito satis omnia suppeditari,
Vnde repente queat tellus concussa moueri,
Perque mare, & terras rapidus percurrere turbo,
Ignis abundare Aetnæus, flammescere cælum.
Id quoque enim fit, & ardescunt cælestia templa:
Vt tempestates pluuiæ grauiore coortu
Sunt, vbi fortè ita se retulerunt semina aquarum.
At nimis est ingens incendî turbidus ardor.
Scilicet, & fluuius, qui non est, maximus en'st,
Qui non antè aliquem maiorem vidit: & ingens
Arbor, homoq. videtur: & omnia de genere omnî,
Maxima quæ vidit quisque, hæc ingentia fingit:
Cùm tamen omnia cum cælo, terraque, marique
Nil sint ad summam summaï totius omnem.
Nunc tamen, illa modis quibus inritata repentè
Flamma foras vastis Aetnæ fornacibus effert,

Expediam.

Expediam. Primùm totius ſubcauamontis
Eſt natura, ferè ſilicum ſuffulta cauernis.
Omnibus eſt porrò in ſpeluncis ventus & aër.
Ventus enim fit, vbi eſt agitando percitus aër.
Hic vbi percaluit, calefecitque omnia circùm
Saxa furens, quà contingit, terramque: & ab ollis
Excuſsit calidum flammis velocibus ignem:
Tollit ſe, ac rectis ita faucibus eiicit altè,
Funditque ardorem longè, longeque fauillam
Differt, & craſſa voluit caligine fumum:
Extruditque ſimul mirando pondere ſaxa:
Ne dubites, quin hæc animai turbida ſit vis.
Præterea magna ex parti mare montis ad eius
Radices frangit fluctus, æſtumque reſorbet.
Ex hoc vſque mari ſpeluncæ montis ad altas
Perueniunt ſubter fauceis. hac ire fatendum'ſt,
Et penetrare mare, & penitus ſe cogier arcto:
Atque efflare foras, ideoque extollere flammas,
Saxaque ſubiectare, & arenæ tollere nimbos.
In ſummo ſunt vertice item cratêres, vt ipſi
Nominitant, nos quas fauceis perhibemus, & ora.
Sunt aliquot quoq. res, quarũ vnã dicere cauſam
Non ſatis eſt, verùm plureis, vnde vna tamen ſit.
Corpus vt exanimum ſiquod procul ipſe iacêre
Conſpicias hominis: fit vt omneis dicere cauſas
Conueniat leti, dicatur vt illius vna.
Nam neque eum ferro, neq. frigore vincere poſsis
Interiiſſe, neque à morbo, neque fortè veneno:
Verũ eſſe ex genere hoc aliquid, quod cõcio credat,
Scimus: item in multis hoc rebus dicere habemus.
Nilus in æſtati creſcit: campisque redundat
Vnicus in terris Aegypti totius amnis.
Is rigat Aegyptum medium per ſæpe calorem,
Aut quia ſunt æſtate Aquilones oſtia contra
Anni tempore eo, quo Eteſia flabra feruntur:
Et contra fluuium flantes remorantur, & vndas
Cogentes rurſus replent, cõguntque manere.
Nam dubio procul hæc aduerſo flabra feruntur
Flumine, quæ gelidis à ſtellis axis aguntur.
Ille ex æſtifera parti venit amnis ab Auſtro
Inter nigra virũm, percoctaque ſæcla calore,
Exoriens penitus media ab regione diei.
Eſt quoque, vti poſsit magnus congeſtus arenæ
Fluctibus aduerſis oppilare oſtia contra,

Cùm mare permotum ventis ruit intus arenam.
Quo fit uti pacto liber minus exitus amni,
Et procliuus item fiat minus impetus vndis.
Fit quoque, vti pluuiæ forsan magis ad caput eius
Tempore eò fiant, quo Etesia flabra Aquilonum
Nubila coniiciunt in eas tunc omnia parteis.
Scilicet ad mediam regionem eiecta diei
Cùm conuenerunt, ibi ad altos denique monteis
Contrusæ nubes coguntur, vique premuntur.
Forsit & Aethiopum penitus de montibus altis
Crescat, vbi in campos albas descendere ningueis
Tabificis subigit radiis sol omnia lustrans.
Nunc age, Auerna tibi quæ sint loca cunque, lacusque,
Expediam, quali natura prædita constent.
Principiò, quòd Auerna vocantur, nomen id ab re
Impositum'st, quia sunt auibus contraria cunctis,
E regione ea quòd loca cùm aduenere volantes,
Remigij oblitæ pennarum vela remittunt,
Præcipitesque cadunt molli ceruice profusæ
In terram, si fortè ita fert natura locorum:
Aut in aquam, si fortè lacus substratus auerno'st.
Qualis apud Cumas locus est montemq. Vesuuum,
Oppleti calidis vbi fumant fontibus auctus.
Est & Athenæis in mœnibus, arcis in ipso
Vertice, Palladis ad templum Tritonidos almæ,
Quò nunquam pennis appellunt corpora rauca
Cornices, non cùm fumant altaria donis:
Vsqueadeò fugitant non iras Palladis acreis
Peruigilij causa, Graiûm vt cecinere poëtæ:
Sed natura loci hoc opus efficit ipsa sua vi.
In Syria quoque fertur item locus esse, videri,
Quadrupedes quoq. quò simulac vestigia primùm
Intulerint, grauiter vis cogat concidere ipsa,
Manibus vt si sint diuis mactata repentè.
Omnia quæ naturali ratione geruntur,
Et quibus è causis fiant, appâret origo:
Ianua ne his Orci potiùs regionibus esse
Credatur posita, hinc animas Acheruntis in oras
Ducere fortè deos maneis inferne reamur:
Naribus alipedes vt cerui sæpe putantur
Ducere de latebris serpentia sæcla ferarum.
Quod procul à vera quàm sit ratione repulsum,
Percipe. namque ipsi de re nunc dicere conor.

Princi-

Principiò hoc dico, quod dixi sæpe quoque antè,
In terrâ cuiusque modi rerum esse figuras:
Multa, homini quæ sunt vitalia: multaque morbos
Incutere, & mortem quæ possint accelerare:
Et magis esse aliis alias animantibus aptas
Res ad vitaï rationem ostendimus antè,
Propter dissimilem naturam, dissimileisque
Texturas inter sese, primasque figuras:
Multa meant inimica per aureis, multa per ipsas
Insinuant nareis infesta atque aspera odore:
Nec sunt multa parum tactu vitanda, nec autem
Aspectu fugienda, saporeque tristia quæ sint.
Deinde videre licet quàm multa sint homini res
Acriter infesto sensu, spurcæque grauesque.
Arboribus primùm certis grauis vmbra tributa'st,
Vsqueadeò, capitis faciant vt sæpe dolores,
Siquis eas subter iacuit prostratus in herbis.
Est etiam in magnis Heliconis montibus arbos
Floris odore hominem tætro consueta necare.
Scilicet hæc ideò terris ex omnia surgunt
Multa modis multis multarum semina rerum,
Quòd permista gerit tellus, discretaque tradit.
Nocturnumque recens extinctum lumen, vbi acri
Nidore offendit nareis, consopit ibidem:
Castoreoque graui mulier sopita recumbit,
Et manibus nitidum teneris opus effluit eij,
Tempore eo si odorata'st, quo menstrua soluit.
Multaque præterea languentia membra per artus
Soluunt, atque animam labefactant sedibus intus,
Denique si in calidis etiam cunctere lauacris,
Plenior in solio & fueris feruentis aquaï:
Quàm facile in medio fit, vti des sæpe ruinas?
Carbonumque grauis vis, atque odor insinuatur
Quàm facile in cerebrum, nisi aquam præcepimus antè?
At cùm membra hominis percepit feruida febris,
Tum fit odor vini plagæ mactabilis instar.
Nónne vides etiam terra quoque sulfur in ipsa
Gignier? & tætro concrescere odore bitumen?
Denique vbi argenti venas, aurique sequuntur,
Terraï penitus scrutantes abdita terro:
Qualeis exspirat scaptesula subter odores?
Quidve mali fit vt exhalent aurata metalla?
Quas hominum reddunt facies? qualeisque colores?

Nonne vides, audisve perire in tempore paruo
Quàm soleant, & quàm vitaï copia desit,
Quos opere in tali cohibet vis magna? necesse'st
Hos igitur tellus omneis exæstuet æstus:
Expiretque foras in aperta, promptaque cæli.
Sic & auerna loca alitibus summittere debent
Mortiferam vim, de terra quæ surgit in auras,
Vt spatium cæli quadam de parte venenet,
Quò simul ac primùm pennis delata sit ales,
Impediatur ibi cæco conrepta veneno,
Vt cadat è regione loci, quà dirigit æstus:
Quò cùm conruit, hæc eadem vis illius æstus,
Relliquias vitæ membris ex omnibus aufert.
Quippe etenim primò quasi quendã concipit æstũ:
Posterius fit, vti cùm iam ceciderit venenã ó
In fonteis ipsos, ibi fit quoque vita vomenda,
Propterea quòd magna mali sit copia circùm.
Fit quoq. vt interdum vis hæc, atque æstus Auerni,
Aëra, qui inter aueis cunque'st terramque locatus,
Discutiat, propè vti locus hinc linquatur inanis:
Cuius vbi è regione loci venêre volantes,
Claudicat extemplò pennarum nisus inanis:
Et conamen vtrinque alarum proditur omne.
Hîc, vbi nictari nequeunt insistereque alis:
Scilicet in terram delabi pondere cogit
Natura, & vacuum propè iam per inane iacentes
Dispergunt animas per caulas corporis omneis.
Frigidior porrò in puteis æstate fit humor,
Arescit quia terra calore, & semina si qua
Fortè vaporis habet, properè dimittit in auras.
Quo magis est igitur tellus affecta calore,
Hoc fit frigidior, qui in terra'st abditus, humor.
Frigore cùm premitur porrò omnis terra, coitque,
Et quasi concrescit: fit scilicet, vt coëundo
Exprimat in puteos, siquem gerit ipsa calorem.
Est apud Ammonis fanum fons luce diurna
Frigidus, at calidus nocturno tempore fertur.
Hunc homines fontem nimis admirantur, & acri
Sole putant subter terras feruescere raptim,
Nox vbi terribili terras caligine texit:
Quod nimis à vera'st longè ratione remotum:
Quippe vbi sol vdum contrectans corpus aquaï,
Non quierit calidum supera de reddere parte,
Cùm superum lumen tanto feruore fruatur:

Quî queat hic ſubter tam crasso cõpore terram,
Percoquere humorem, & calidõ ſociare vapori?
Præſertim cùm vix poſsit per ſepta domorum
Inſinuare ſuum radiis ardentibus æſtum?
Quæ ratio eſt igitur? nimirum terra magis quòd
Rara tenet circùm hũc fontem, quàm cetera tellus.
Multaque ſunt ignis prope ſemina corpus aquaï.
Hinc vbi roriferis terram nox obruit vmbris:
Extemplò ſubtus frigeſcit terra, coitque.
Hac ratione fit, vt tanquam compreſſa manu ſit,
Exprimat in fontem, quæ ſemina cunq. habet ignis,
Quæ calidum faciunt laticis tactum atq. ſaporem.
Inde vbi ſol radiis terram dimouit obortis,
Et rarefecit calido miſcente vapore:
Rurſus in antiquas redeunt primordia ſedeis
Ignis, & in terram cedit calor omnis aquaï:
Frigidus hanc ob rem fit fons in luce diurna.
Præterea ſolis radiis iactatur aquaï
Humor, & in lucem tremulo rareſcit ab æſtu:
Propterea fit vti quæ ſemina cunque habet ignis,
Dimittat: quin ſæpe gelum, quod continet in ſe,
Mutat, & exoluit glaciem, nodosque relaxat.
Frigidus eſt etiam fons, ſupra quem ſita ſæpe
Stupa iacit flammas concepto protinus igni:
Tedaque conſimili ratione accenſa per vndas
Conlucet, quocunque natans impellitur auris:
Nimirum quia ſunt in aqua permulta vaporis
Semina, de terraque neceſſe'ſt funditus ipſa
Ignis corpora per totum conſurgere fontem,
Et ſimul exſpirare foras, exireque in auras,
Non tam viua tamen, calidus queat vt fieri fons.
Præterea diſperſa foras erumpere cogit
Vis per aquam ſubitò, ſurſumque ea conciliari:
Quod genus endo mari ſpirat fons dulcis aquaï,
Qui ſcatit: & falſas circum ſe dimouet vndas.
Et multis aliis præbet regionibus æquor
Vtilitatem opportunam ſitientibu' nautis,
Quòd dulceis inter falſas interuomit vndas.
Sic igitur per eum poſſunt erumpere fontem,
Et ſcatere illa foras in ſtupam ſemina: quò cùm
Conueniunt, aut cùm tedaï corpori adhærent:
Ardeſcunt facilè extemplò: quia multa quoq. in ſe
Semina habent ignis ſtupæ tedæque tenentes.
Nonne vides etiam, nocturna ad lumina lychnum

Nuper vbi extinctum admoueas, accendier antè,
Quàm tetigit flammam è tedamque pari ratione?
Multaque præterea, prius ipso tacta vapore
Eminus ardescunt, quàm comminus imbuat ignis.
Hoc igitur fieri quoque in illo fonte putandum'st.
Quod supereſt, agere incipiam, quo fœdere fiat
Naturæ, lapis hic vt ferrum ducere possit,
Quem magneta vocant patrio de nomine Graij,
Magnetum quia sit patriis in finibus ortus.
Hunc homines lapidem mirantur, quippe catenam
Sæpe ex annellis reddit pendentibus ex se.
Quinque etenim licet interdum, plureisque videre
Ordine demissos leuibus iactarier auris,
Vnus vbi ex vno dependet subter adhærens:
Ex alioque alius lapidis vim, vinclaque noscit:
Vsqueadeò permananter vis peruolet eius.
Hoc genus in rebus firmandum'st multa prius, quàm
Ipsius rei rationem reddere possis:
Et nimiùm longis ambagibus est adeundum:
Quo magis attentas aureis, animumque reposco.
Principiò omnibus à rebus, quascunq. videmus,
Perpetuò fluere, ac mitti spargique necesse'st
Corpora, quæ feriant oculos, visumque lacessant:
Perpetuoque fluunt certis ab rebus obortu,
Frigus vt à fluuiis, calor à sole, æstus ab vndis
Aequoris exesor murorum littora propter:
Nec varij cessant sonitus manare per auras.
Denique in os salsi venit humor sæpe saporis,
Cùm mare versamur propter, dilutaque contrà
Cùm tuimur misceri absinthia, tangit amaror:
Vsqueadeò omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, & in cunctas dimittitur vndique parteis:
Nec mora, nec requies interdatur vlla fluendi,
Perpetuò quoniam sentimus, & omnia semper
Cernere, odorari licet, exaudire sonorem.
Nunc omnes repetã quàm raro corpore sint res,
Cõmemorare, quod in prime quõq. carmine claret.
Quippe etenim, quãquã multas hoc pertinet ad res
Noscere, cum primis hanc ad rem protinus ipsam,
Qua de differere aggredior, firmare necesse'st,
Nil esse in promptu, nisi inistum corpus inani.
Principiò fit, vt in spelunçis saxa superna
Sudent humore, & guttis manantibu' stillent:

Manat

Manat item nobis è toto corpore sudor,
Crescit barba, pilíq. per omnia membra, per artus:
Diditur in venas cibus omneis, auget alitque
Corporis extremas quoque parteis, vnguiculosque.
Frigus item transire per æs, calidumque vaporem
Sentimus: sentimus item transire per aurum,
Atque per argentum, cùm pocula plena tenemus.
Denique per dissepta domorum saxea voces
Peruolitant, permanat odor, frigusque, vaposque
Ignis: quin ferri quoque vim penetrare suëuit,
Vndique quà circùm corpus lorica coërcet,
Morbida vis quæcunque extrinsecus insinuatur.
Et tempestates terra cæloque coortæ
E cælo emotæ terraque repente facessunt,
Quandoquidem nihil est, nisi raro corpore nexum.
Huc accedit, vti non omnia, quæ iaciuntur
Corpora cunque ab rebus, eodem prædita sensu,
Atque eodem pacto rebus sunt omnibus aptâ.
Principiò terram sol excoquit, & facit are:
At glaciem dissoluit, & altis montibus altè
Exstructas ningueis radiis tabescere cogit,
Denique cera liquescit in eius posita vapore.
Ignis item liquidum facit æs, aurumque resoluit:
At coria, & carnem trahit, & conducit in vnum.
Humor aquæ porrò ferrum condurat ab igni,
At coria, & carnem mollit durata calore:
Barbigeras oleaster eò iuuat vsque capellas,
Effluat ambrosia quasi verò, & nectare tinctus:
At nihil est, homini frõde hac quod amarius extet.
Denique amaracinum fugitat sus, & timet omne
Vnguentum. nam setigeris subus acre venenum'st,
Quod nos interdum tanquam recreare videtur.
At contrà nobis cœnum tæterrima cùm sit
Spurcities, eadem subus hæc res munda videtur,
Insatiabiliter toti vt voluantur ibidem.
Hoc etiam supereſt, ipsa quàm dicere de re
Aggredior quod dicendum priùs esse videtur.
Multa foramina cùm variis sint reddita rebus:
Dissimili inter se natura prædita debent
Esse, & habere suam naturam quæque, viasque.
Quippe etenim varij sensus animantibus insunt,
Quorum quisque suam propriè rem percipit in se.
Nam penetrare aliò sonitus alioque saporem
Cernimus è succis, alio nidoris odores,

Propter dissimilem naturam, textaque rerum:
Præterea manare aliud per saxa videtur:
Atque aliud per ligna, aliud transire per aurum:
Argentoque foras aliud, vitroque meare.
Nam fluere hæc species, illac calor ire videtur:
Atque aliis aliud citiùs transmittere eadem.
Scilicet id fieri cogit natura viarum,
Multi' modis varians, vt paulo ostendimus antè.
Quapropter bene vbi hæc confirmata atque locata
Omnia constiterint nobis præposta, parata:
Quod superest, facilè hinc ratio reddetur: & omnis
Causa patefiet, quæ ferri pelliciat vim.
Principiò fluere è lapide hoc permulta necesse'st
Semina, siue æstum, qui discutit aëra plágis:
Inter qui lapidem, ferrumque'st cunque locatus.
Hoc vbi inanitur spatium, multusque vacefit
In medio locus: extemplò primordia ferri
In vacuum prolapsa cadunt coniuncta, fit vtque
Annulus ipse sequatur, eatque ita corpore toto.
Nec res vlla magis primoribus ex elementis
Indupedita suis arctè connexa coharret,
Quàm validi ferri naturæ frigidus horror.
Quo minus est mirum, quod paullo diximus antè,
Corpora si nequeunt de ferro plura coorta
In vacuum ferri, quin annulus ipse sequatur:
Quod facit, & sequitur donec peruenit ad ipsum
Iam lapidem, cæcisque in eo compagibus hæsit.
Hoc fit item cunctas in parteis: vnde vacefit
Cunque locus, siue ex transuerso, siue supernè:
Corpora continuò in vacuum vicina feruntur.
Quippe agitantur enim plágis aliunde, nec ipsa
Sponte sua sursum possunt consurgere in auras.
Huc accedit item, quare queat id magis esse:
Hæc quoque res adiumento, motuque iuuatur:
Quòd simul à fronte'st annelli rarior aër
Factus, inanitusque locus magis ac vacuatus:
Continuò fit, vti qui pòst est cunque locatus
Aër, à tergo quasi prouehat atque propellat.
Semper enim circùm positus res verberat aër.
Sed tali fit vti propellat tempore ferrum,
Parte quòd ex vna spatium vacat, & capit in se.
Sic, vbi, quem memoro, per crebra foramina ferri'st
Paruas ad parteis subtiliter insinuatus:
Trudit & impellit quasi nauim velaque ventus.

Denique res omnes debent in corpore habere
Aëra, quandoquidem raro sunt corpore, & aër
Omnibus est rebus circumdatus appositusque.
Hic igitur, penitus qui in ferro'st abditus aër,
Sollicito motu semper iactatur, eoque
Verberat annelium dubio procul: & ciet intus
Scilicet: atque eôdem fertur, quò præcipitauit
Iam semel, & quam quâ in partẽ conamina sumsit.
Fit quoque vt à lapide hoc ferri natura recedat
Interdum, fugere atque sequi consueta vicissim.
Exsultare etiam Samothracia ferrea vidi:
Et, ramenta simul ferri furere intus ahenis
In scaphiis, lapis hic magnes cùm subditus esset:
Vsqueadeò fugere à saxo gestire videtur:
Aere interposito discordia tanta creatur,
Propterea, quia nimirum prius æstus vbi æris
Percepit, fortique vias possedit apertas:
Posterior lapidis venit æstus, & omnia plena
Inuenit in ferro: neque habet quà tranet, vt antè.
Cogitur offensare igitur, pulsareque fluctu
Ferrea texta suo: quo pacto respuit ab se,
Atque per æs agitat, sine eo quæ sæpe resorbet.
Illud in his rebus mirari mitte, quòd æstus
Non valet è lapide hoc alias impellere item res.
Pondere enim fretæ partim stant, quod genus aurum:
Ac partim raro quia sunt cum corpore, vt æstus
Peruolet intactus, nequeunt impellier vsquam:
Lignea materies in quo genere esse videtur.
Inter vtrasque igitur ferri natura locata,
Aeris vbi accepit quædam corpuscula: tum fit,
Impellant vt eam Magnesi semina saxi.
Nec tamen hæc ita sunt aliarum rerum aliena,
Vt mihi multa parum genere ex hoc suppeditẽtur,
Quæ memorare queam inter se singlariter apta.
Saxa vides primùm sola cooleſcere calce:
Glutine materies taurino ita iungitur vnà,
Vt vitio venæ tabularum sæpius hiscant,
Quàm laxare queant compages taurea vincla.
Vitigeni latices in aquai fontibus audent
Misceri, cùm pix nequeat grauis & lene oliuum.
Purpureusque colos conchyli iungitur vnà
Corpore cum lanæ, dirimi qui non queat vsquam
Non si Neptuni fluctu renouare operam des:

Non,

Non, mare si totum vélit eluere omnibus vndis.
Denique res auro argentum concopulat vnà,
Aeriqúe æs plumbo fit vti iungatur ab albo.
Cetera iam quàm multa licet reperire? quid ergo?
Nec tibi tam longis opus est ambagibus vsquàm,
Nec me tam multam hîc operâ consumere par est:
Sed breuiter paucis restat comprendere multa.
Quorum ita texturæ cecidérunt mutuà contrà,
Vt caua conueniant plenis hæc illius, illa
Huiusque: inter se iunctura horum optima constat.
Est etiam, quasi vt annellis, hamisque plicata
Inter se quædam possint coplata teneri:
Quod magis in lapide hoc fieri ferroque videtur.
Nunc, ratio quæ sit morbis, aut vnde repentè
Mortiferam possit cladem conflare coorta
Morbida vis hominũ generi, pecudumq. catervis,
Expediam. Primùm multarum semina rerum
Esse suprà docui, quæ sint vitalia nobis:
Et contrà, quæ sint morbo, mortique, necesse'st
Multa volare. ea cùm casu sunt fortè coorta,
Et perturbarunt cælum, fit morbidus aër.
Atque ea vis omnis morborum, pestilitasque,
Aut extrinsecus, vt nubes nebulæque supernè
Per cælum veniunt, aut ipsa sæpe coorta
De terra surgunt, vbi putrorem humida nacta'st,
Intempestiuis pluuiisque, & solibus icta.
Nónne vides etiam cæli nouitate, & aquarum
Tentari, procul à patria quicunque domoque
Aduenium? ideò quia longè discrepat aër.
Nam quid Britannum cœlum differre putamus,
Et quod in Aegypto'st, quà mundi claudicat axis?
Quidve quod in Ponto'st differre à Gadibus, atque
Vsque ad nigra virũm, percoctaque sæcla calore?
Quæ cùm quattuor inter se diuersa videmus,
Quattuor à ventis, & cæli partibus esse,
Tum color & facies hominum distare videntur
Largiter, & morbi generatim sæcla tenere.
Est elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Aegypto in media, neq. præterea vsquam
Attide tentantur gressus, oculique in Achæis
Finibus, inde aliis alius locus est inimicus
Partibus ac membris. varius concinnat id aër.
Proinde vbi se cælum, quod nobis fortè alienum'st,
Commouet, atque aër inimicus serpere cœpit:
Vt ne-

Vt nebula, ac nubes paullatim repit, & omne
Quà graditur, conturbat, & immutare coactat.
Fit quoque, vt in noſtrũ cùm vênit deniq. cælum,
Corrumpat, reddatque ſui ſimile, atque alienum.
Hæc igitur ſubitò clades noua, peſtilitasque,
Aut in aquas cadit, aut fruges perſidit in ipſas,
Aut alios hominum paſtus, pecudumque cibatus:
Aut etiam ſuſpenſa manet vis aëre in ipſo.
Et cùm ſpiranteis miſtas hinc ducimus auras:
Illa quoque in corpus pariter ſorbere neceſſe'ſt.
Conſimili ratione venit bubus quoque ſæpe
Peſtilitas, etiam pecudis balantibus ægror.
Nec réfert vtrùm nos in loca deueniamus
Nobis aduerſa, & cæli mutemus amictum:
An cælum nobis vltro natura cruentum
Deferat, aut aliquid, quo non conſueuimus vti:
Quod nos aduentu poſsit tentare recenti.
Hæc ratio quondam morborum, & mortifer æſtus
Finibus in Cecropis funeſtos reddidit agros,
Vaſtauitque vias, exhauſit ciuibus vrbem.
Nam penitus veniens Aegypti è finibus Orcus,
Aëra permenſus multum, camposque natanteis,
Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
Inde catervatim morbo mortique dabantur.
Principiò caput incenſum feruore gerebant:
Et dupliceis oculos ſuffuſa luce rubenteis.
Sudabant etiam fauces intrinſecus atro
Sanguine, & vlceribus vocis via ſepta coïbat:
Atque animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu grauis, aſpera tactu.
Inde, vbi per fauceis pectus complerat, & ipſum
Morbida vis in cor mœſtum confluxeret ægris:
Omnia tum verò vitaï clauſtra lababant.
Spiritus ore foras tætrum voluebat odorem,
Rancida quo perolent proiecta cadauera ritu.
Atque animi prorſum vires totius, & omne
Languebat corpus, leti iam limine in ipſo.
Intolerabilibusque malis erat anxius angor
Aſſiduè comes, & gemitu commiſta querela.
Singultusque frequens noctem perſæpe, diemque
Conripere aſſiduè neruos & membra coactans,
Diſſoluebat eos defeſſos antè, fatigans.
Nec nimio cuiquam poſſes ardore tueri
Corporis in ſummo ſummam ferueſcere partem:

Sed

Sed potiùs tepidum manibus proponere tactum,
Et simul vlceribus quasi inustis omne rubere
Corpus, vt est, per membra sacer cùm diditur ignis.
Intima pars homini verò flagrabat ad ossa:
Flagrabat stomacho flamma, vt fornacibus intus.
Nil adeò posset cuiquam leue, tenuéque membris
Vertere in vtilitatem ad ventũ & frigora semper:
In fluuios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudum iacientes corpus in vndas.
Multi præcipites lymphis putealibus altè
Inciderunt ipso venientes ore patente.
Insedabiliter sitis arida corpora mersans
Aequabat multum paruis humoribus imbrem.
Nec requies erat vlla mali, defessa iacebant
Corpora, mussabat tacito medicina timore.
Quippe patentia cùm totas ardentia nocteis
Lumina versarent oculorum expertia somno:
Multaque præterea mortis tum signa dabantur.
Perturbata animi mens in mœrore metuque:
Triste supercilium, furiosus voltus, & acer.
Sollicitæ porrò plenæque sonoribus aures:
Creber spiritus, aut ingens, raroque coortus:
Sudorisque madens per collum splendidus humor:
Tenuia sputa, minuta, croci contincta colore,
Salsaque per fauceis raucas vix edita tussi.
In manibus verò nerui trahier, tremere artus:
A pedibusque minutatim succedere frigus
Non dubitabat: item ad supremum deniq. tempus
Compressæ nares: nasi primoris acumen
Tenue, cauati oculi, caua tempora, frigida pellis,
Duraque: inhorrebat rictum, frons tenta minebat:
Nec nimiò rigida pòst strati morte iacebant:
Octauoque ferè candenti lumine solis,
Aut etiam nona reddebant lampade vitam.
Quorum siquis (vt est) vitârat funera leti,
Visceribus tætris, & nigra proluuie alui:
Posterius tamen hunc tabes letumque manebat:
Aut etiam multus capitis cum sæpe dolore
Conruptus sanguis plenis ex naribus ibat:
Huc hominis totæ vires corpusque fluebat.
Profluuium porrò qui tætri sanguinis acre
Exierat, tamen in neruos huic morbus & artus
Ibat, & in parteis genitaleis corporis ipsas.
Et grauiter partim metuentes limina leti

Viuebant

Vinebant ferro priuati parte virili:
Et manibus sine nonnulli pedibusque manebant
In vita tamen, & perdebant lumina partim:
Vsqueadeò mortis metus his inceſſerat acer.
Atque etiam quoſdam cepere obliuia rerum
Cunctarum, neque ſe poſſent cognoſcere vt ipſi.
Multaque humi cùm inhumata iacérent corpora ſuprà
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
Aut procul abſiliebat, vt acrem exiret odorem:
Aut, vbi guſtârat, languebat morte propinqua.
Nec tamen omnino temerè illis ſolibus vlla
Comparebat auis, nec triſtia ſæcla ferarum
Exibant ſiluis: languebant pleraque morbo,
Et moriebantur: cùm primis fida canum vis
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram.
Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
Incomitata rapi certabant funera vaſta:
Nec ratio remedî communis certa dabatur.
Nam quod alîs dederat vitaleis aëris auras
Voluere in ore licere, & cæli templa tueri:
Hoc aliis erat exitio, letumque parabat.
Illud in his rebus miſerādū & magnopere vnum
Aerumnabile erat, quòd, vbi ſe quiſque videbat
Implicitum morbo, morti damnatus vt eſſet.
Deficiens animo mæſto cum corde iacebat
Funera reſpectans, animam & mittebat ibidem:
Idque vel in primis cumulabat funere funus.
Quippe etenim nullo ceſſabant tempore apiſci
Ex aliis alios auidi contagia morbi:
Nam quicunque ſuos fugitabant viſere ad ægros,
Vitaï nimiùm cupidi, mortiſque timentes,
Pœnibat paullo pòſt turpi morte, malaque
Deſertos, opis experteis, incuria mactans,
Lanigeras tanquam pecudes, & bucera ſæcla.
Qui fuerant autem præſtò, contagibus ibant,
Atque labore, pudor quem tum cogebat obire,
Blandaque laſſorum vox miſta voce querela.
Optimus hoc leti genus ergo quiſque ſubibat:
Inque aliis alium populum ſepelire ſuorum
Certantes, lacrymis laſsi luctuque redibant:
Inde bonam partem in lectum mærore dabantur.
Nec poterat quiſquam reperiri, quem neq. morbus,
Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.

Præterea

Præterea iam pastor,& armentarius omnis,
Et robustus item curui moderator aratri,
Languebant, penitusque casis contrusa iacebant
Corpora, paupertate & morbo dedita morti.
Exanimis pueris super exanimata parentum
Corpora nonnunquam posses,retroque videre
Matribus,& patribus natos super edere vitam.
Nec minimum partim ex agris ægroris in vrbem
Confluxit, languens quem contulit agricolarum
Copia,conuenies ex omni morbida parte.
Omnia complebant loca tectaq; quo mage eos tum
Confertos ita aeruatim mors accumulabat.
Multa sui prostrata viam per, proque voluta
Corpora silanos ad aquarum strata iacebant
Intercluſa anima nimia ab dulcedine aquaï
Multaque per populi passim loca promta, viasque
Languida semianimo tum corpore membra videres,
Horrida pædore,& pannis cooperta perire
Corporis inluuie : pellis super ossibus vna,
Vlceribus tætris propè iam, sordique sepulta.
Omnia denique sancta Deûm delubra replerat
Corporibus mors exanimis,oneratáque passim
Cuncta cadaueribus cælestum templa manebant:
Hospitibus loca quæ complerant ædituentes.
Nec iam relligio diuûm,nec numina magni
Pendebantur enim : præsens dolor exsuperabat.
Nec mos ille sepulturæ remanebat in vrbe,
Vt priùs hic populus semper consuerat humari.
Perturbatus enim totus trepidabat,& vnus-
Quisque suum pro re consortem mæstus humabat.
Multaque vis subita, & paupertas horrida suasit.
Nanque suos consanguineos aliena rogorum,
Insuper exstructa ingenti clamore locabant,
Subdebantque faceis multo cum sanguine sæpe
Rixantes potiùs,quàm corpora desererentur.

FINIS.

Paginis vacantibus additum

CARMEN

VARRONIS ATACINI,

quod nec ab ævo nec ab argumento Lucretiano abit. Id illius esse colligas ex Licentij carmine apud Augustin. Epist. XLII.

TV fortè in luco lentus vaga carmina gignis,
Argutosque inter latices & musica labra
Pierio liquidam perfundis nectare mentem:
At nos congeries obnubit turbida rerum,
Ferratæque premunt milleno milite curæ,
Legicrepi tundunt, latrant fora, classica turbant:
Et trans oceanum ferimur porro vsque, niuosus
Cùm teneat Vasco, nec parcat Cantaber horrens.
En quibus indicas vt crinem frondea Phœbi
Succingant, ederæue comas augustius vmbrent.
En quos flammantem iubeas volitare per æthram.
Quin magè pernices aquilas vis pigra elefantum
Præcurret, volucremque pigens testudo Molossum:
Quam nos rorifluam sectemur carmine lunam:
Sed tamen incuruus per pondera terrea nitens,
Dicam cur fesso liuescat circulus orbe,
Purpureumque inbar niuei cur tabeat oris.
Non illam, vt populi credunt, nigrantibus antris
Infernas vlulans mulier prædira sub vmbras
Detrahit altiuago è speculo, nec carmine victa,
Vel rore stygias *.
Vincibilemq. petit clangorem. quippe per æthram
Qua citimus limes dispescit turbida puris
Inuiolata meat: sed vasto corpore tellus,
Quæ mediũ tenet ima polum, dum lumina fratris
Detinet vmbriferis metis, tum fidere casso
Pallescit teres vmbra rotæ dum transeat axem
Aggerei velox tumuli, speculoque rosanti
Fraternas reparet per cælum libera flammas.
Sed quia mira putas, cur cùm vis maxima solis,

Bis nouies maior clueat quàm terreus orbis,
Non circumcingat terrestres lumine metas:
Sume ratum rationis opus. namq. aspice phœbum,
Quàm sublimis eat conuexa per aurea mundi,
Quamque humilem terrã conluſtret curribus altis.
Hic ingens vtcunque libet vel desuper ignes
Sparserit, obliquo vel cùm radiauerit axe,
In terram radij franguntur, cætera solis
Lumina, qua maior iaculis radiantibus exit,
Nil obstante globo tendunt per inania vasta,
Donec pyramidis peragat victa vmbra cacumen,
Per quam cùm Phœbe gelidos agit vda iugales,
Infima vicinis nonnunquam decolor vmbris
Fratre caret, vacuoque exanguis deficit ore.
Cur autem sola spolietur lumine luna
Nil vero mirum est. quippe illam lucis egentem
Lux aliena fouet, quam cùm pars proxima metæ
Inuidet, expectat radios malè cærula fratris.
At chorus astrorum reliquus non tangitur vmbris:
Et proprium cunctis iubar est, nec sole rubescunt:
Sed surdum*.
Porro vltra solem rapitur cum vertice cæli.
Tam cur semenstri non semper palleat orbe,
Inflexi præstant obliquo tramite cursus.
Namque vagans errore rato cùm deuia tortos
Colligit anfractus, metam sol eminus exit,
Intorquetque peplum noctis, radiatque sororem.
Hæc eadem ratio est, subitis cur frangitur vmbris
Augusti solis rutilum iubar, indiga lucis
Quando inter terram & solem rota corporis almæ
Luna meat fratrem rectis obiectibus arcens.

ALIQVOT

ALIQVOT VOCVM LVCRETIANARVM AVT obscuriorum & minùs vsitatarum, aut antiquarum explicatio.

PAG. 3. dædala, *opifex, artificiosa, varietatis plena.*

ead. initum, *id est introitum.*

ead. sæcla: *genera.*

4 mœnera: *munera.*

ead. inritât: *irritauit.*

ead. cupiret: *cuperet.*

5 Indugredi: *ingredi.*

ead. princeps: *prima.*

ead. Aeternas quoniam pœn. in morte timendum: *id est timere oportet.*

6 clueret: *nominaretur, esset, excelleret, insignis esset.*

ead. expandere: *explicare.*

ead. genantur: *gignantur: quanquam licet hîc legere,* gerantur.

ead cùm sit agendum: *cùm agere oporteat.*

ead. tela diei: *id est radij solis.*

8 videlicet: *videre licet, perspicuum est.*

ead. Discidium, *id est dissolutionem, diremtionem: item sæpe infrà.*

ead. ingenui fontes: *natiui, naturales, et* ingeniti.

ead. consumse: *consumsisse.*

9 alid: aliud. *& item sæpe.*

10 sereſcunt: *siccantur.*

ead. vesco sale, *id est edaci.*

11 Dissupat in corpus: *dissipat.*
ead. clausa domorum: *parteis domorum clausas.*
ead. Deliquat: *declarat.*
ead. squammigeris: *id est piscibus.*
12 priuandum est corpora: *id est priuare oportet corp.*
ead. condenseat: *condenset.*
ead. denserier: *densari.*
ead. conradere: *id est corrogare, & comparare.*
13 fungi: *pati.*
ead. genique: *gignique.*
ead. ratione animi: *id est cogitatione.*
14 gliscens: *crescens.*
ead. durateus: *ligneus.*
ead. soluitur æstu: *soluitur calore.*
17 quid escit? *quid erit?*
18 mussant: *tacent, hærent, hæsitant.*
ead. reparcent: *dabunt. al.* receptent.
ead. omni modis: *omnibus modis.*
23 lanigeræ: *ouis.*
ibid. friatis, *id est, in minutissimas parteis redactis.*
28 tonitralia templa: *in quibus tonitru excitatur. sed in vulg. libris legitur* penetralia, *fortasse melius.*
30 timefactæ, *perterritæ.*
ead. Tum vacuum pectus: *al.* tempus, *id est caput, tempora.*
30 tela diei: *radij solis.*
35 Donicum: *donec.*
36 surpere: *surripere.*

ead. o-

ead. coruſcant, *micant cornibus.*
ead. conſiſtere fulgur : *id eſt fulgor.*
37 pari filo. *lineamento.*
38 animi ratione : *id eſt cogitatione, ſeu ratiocinatione. aliàs*, animi rationem.
39 puncto tempore, *id eſt breuiſſimo tempore, ſeu temporis puncto.*
39 fluuida, *fluida.*
40 Scilicet : *ſcire licet, perſpicuum eſt.*
ead. cuiuſcuius : *cuiuſque.*
41 infeſta : *infeſtata. aliàs* inſeſſa, *id eſt obſeſſa.*
ibid. protelo: *impulſu, ſeu tenore.*
42 guberna: *gubernacula.*
ead. pellacia : *fallacia pelliciendo adhibita.*
ead. vagor: *vagitus.*
ead. vis multas : *vireis multas.*
44 dum re non ſit tamen ipſe: *id eſt dum tamen non ſit reipſa.*
ead. duellica proles: *bellica pr.*
ead. Buceriæque greges : *boues, ſeu boũm armenta.*
47 vnæque figuræ, *id eſt, vniuſque figuræ,*
48 ſtinguique colorem, *id eſt extingui colorem.*
50 omnituentes, *id eſt omnia tuentes.*
51 quicquid, *id eſt quicque.*
ead. propritim, *proprie.*
53 coaluerint, *id eſt concreuerint: aliàs* coierint, *id eſt conuenerint.*
54 Indu manu, *id eſt in manu.*
ead. Appáreret, *id eſt acquireret: aliàs* Aptaret.

ead. perfica, *id est perficiens.*
55 manus dandum est, *concedendum est.*
ead. olescendi, *id est crescendi.*
ead. tuditantia: *id est tundentia.*
56 omnia limant, *id est depascunt, & quasi deterunt, ac decerpunt.*
57 delibrat, *id est deminuit.*
60 Et quasi cùm caput, &c. *id est, & quemadmodum cum caput, &c.*
61 Nenu potest, *id est non potest.*
ead. Indepta, *id est adepta.*
ead. Nil ibi limatum, *id est detractum.* al. libatum.
62 multæ vis: *id est multæ vires.*
65 pappòsque volanteis. *id est carduorum flores.*
ead. Nec repentis itum, &c. *id est nec repentis ingressum, &c.*
66 am cohibessit, *id est, eam cohibuerit.*
68 Tum quasi talipedans, &c. *id est vacillans.*
ead. & infit. *id est, & incipit.*
69 obbrutescat, *id est obstupescat.*
71 anciſa recenti, *id est circumcisa rec.*
72 stringor aquaï: *frigus aquæ, quo dentes perstringuntur.*
73 contagi fungitur eius, *id est, eius contactu, & contagione patitur.*
76 eximit im, *id est eximit eum &c.*
78 insideat re, *id est insideat rei.*
ead. Aufer ab hinc lacrymas barathro: *id est homo barathro dignè; seu insatiabilis.* al. barathre: *quod idem valebit: aliàs*

barde,

barde, *id est stulte.*

79 iure increpet, inciletq̃ue: *iure increpet, atque accuset, seu insequatur maledictis.*

ead. cassa formidine, *id est inani form.*

80 fis oculis: *id est suis oculis.*

ead. famul infimus: *famulus inf.*

ead. Præstinxit stellas. *id est obtenebrauit, seu obscurauit stellas.*

81 ingratis hæret: *id est, velit, nolit, hæret. dictum autem* ingratis, *pro ingratijs.*

ead. pote: *id est δυνατὸν, fas, &, vt barbarè dicam, possibile.*

82 Trita solo: *id est trita pede, seu planta pedis.*

83 hiscendi est nulla potestas: *id est nihil potest dici.*

84 russaque vela, *id est rutila v.*

ead. Esse in imaginibus missis conf. eorum, *id est essentiam eorum.*

86 quamquam rem contra speculum ponas, *id est, quamcunque rem, &c.*

87 exesor mœrorum, *id est exesus & detritio murorum.*

94 obstipa, *id est obliqua, incurua, inflexa.*

ead. scruposa, *id est difficilis, aspera, χαλεπὴ.*

95 verborum dædala, *id est opifex.*

97 differitasque: *differentiáque:*

ead. fuat acre venenum: *sit acre ven.*

ead. triquetra: *triangula.*

98 nuntia rerum: *nuntiatrix r.*

106 Hinc illæ primũ, &c. *Hinc illius, &c.*

107 rabies vnde illæ germina surgunt: *rabiei vnde illius germ. surg.*

ead. qui ſtinguere poſſit: *qui extinguere p.*

108 Sicyonia rident: Sicyonia, *id eſt calcei Sicyonij*: rident, *hoc eſt renident, & hilaritate quadam diffundunt ſpectatorem.*

109 μελίχρως, *mellei coloris.*

ibid. ἄκοσμος, *ornamenti expers.*

ibid. παλλάδιον, *parua Pallas.*

ibid. δορκὰς: *caprea.*

ibid. χαρίτων μία, *Gratiarum vna.*

ibid. κατάπληξις, *terror.*

ibid. τραυλίζει, *balbutit.*

ibid. λαμπάδιον, *facula.*

ibid. ἰσχνὸν ἱμάτιον, *gracilis amicula.*

ibid. ῥαδινὴ, *tenera.*

ibid. σιλλύη, *Silena, & ſima.*

ibid. φίλημα, *oſculum.*

ibid. poſtſcenia: *loca poſt ſcenam. hîc per* poſtſcenia *ſignificat arcana, & recondita, & occulta.*

110 ſubat: *proprium eſt fœminarum libidine ardentium, quod Græci dicunt* ὀργᾶν.

ead. volta parentum, *id eſt vultus.*

111 exoſſato ciet omni pectore, &c. *id eſt pectore ita incuruato, & inflexo, vt exoſſe videatur. quidam tamen legi volunt*, excuſſato.

ead. Eicit enim ſulci recta reg. viaque Vom: *per* ſulcum, *membrum muliebre*: *per* vomerem, *virile ſignificat.*

113 ad ſatiatem terra repl. *id eſt ad ſatietatem t.r.*

114 Cœperit inter ſe veſci, &c. *veſci, id eſt vti, & ita Nonius.*

117 Omni'

117 Omni' modisque coire, &c. *id est, omnibus modis.*

118 ne me arripuisse tearis : *id est, ne me meo iure, non concessum a te, sumsisse r.*

ead. Ergo terra tibi limatur, &c. *id est deteritur, deminuitur.*

121 Tantum spirantes æq. cert. bellum Magnis de rebus inter se cernere certant : cernere bellum, *dictum est eleganter & vetustè pro διακρίνειν seu κρίνειν τὸν πόλεμον, id est terminare, & finire bellum, prælio commisso, & signis collatis: quod est experiri belli fortunam. sic loquitur suprà lib.* 4. Nautæ contractum cum ventis cernere bellum. *sic enim illum locum emendauit Lambinus, cùm vulgò legatur,* cum ventis degere bellum. *Eâdem fere ratione dicebant etiam veteres,* vitam cernere: *Ennius,* Ferro, non auro, vitam cernamus vtrique.

122 coniectus materiaï: *id est congregatio, & in vnum conductio : quanquam quidam legunt* conlectus, *id est collectio.*

126 Peruen. noftr. ad sens. & loca tingunt: *id est illustrant: nam & lib.* VI. *dixit,* volucri loca lumine tingunt: *loquens de nubibus: & in hoc eodem libro.* Dimidia ex parti candenti lumine tinctus. *Nam quod vulgò legitur,* & loca fulgent, *non placet. esset enim genus loquendi Lucretio indignum, præfractum, &, vt ita dicam, coactum, si ita loqueretur: quoniam, calor solis, luménque profusum perueniunt*

noſtros ad ſenſus, & loca fulgent, &c. eſſet enim interruptus orationis curſus, ſi à calore, & lumine ſolis, ad ſenſus noſtros peruenientibus, abiret ad loca fulgentia.

ead. Forma q.h. ſolis debet, filumque videri: filum, *lineamentum, & ductus extremus totius corporis ſolis. ſic autem legendum eſt, vt rectè coniecit Turnebus.*

127 exaugeat ictum: *id eſt valdè augeat calorem ſolis, quo calore terras afficit, & quodammodò peruutit.*

129 Ad ſpeciem, quantum, &c. ad ſpeciem, *id eſt ad faciem, ſeu ad aſpectum,* πρὸς τὴν ὄψιν.

130 Cùm loca præteriit flammis infeſta per auras, &c. infeſta flammis: *id eſt, ſi dicere liceat, infeſtata flammis, vt & ſuprà,* infeſta pruinis: *vbi tamen lib. vulg. habent,* infeſſa.

133 neque robora ſumunt Corporibus, neque proiiciunt ætate ſenecta: neque proiiciunt, *id eſt, neque amittunt, profundunt,* προϊέντ). proiiciunt *autem legendum, vt rectè coniecit Ad. Turnebus.*

136 ſcymniq. leonũ: *id eſt, catuliq. leonum.*

137 Et cum ſis aliàs conc. *id eſt, & cum ſuis al. c.*

139 procraxe ferantur: proctaxe, *id eſt ſua voce prodidiſſe.*

140 Vertier ad lapidem: *id eſt circumagi ad ſtatuam. ſolebãt enim veteres ad deorum ſimulacra circumagi, &, vt Græci dicunt,* περιστρέφεσθαι.

141 caput

141 caput erigere insit: *incipit, vt suprà.*
142 Tum penetrabat eos, &c. *id est veniebat eis in mentem.*
ead. Vt sibi tela parent, &c. tela, *id est, instrumenta, vt secureis, bipenneis, dolabra, terebella, &c. volunt hîc quidam legi,* siluas quibu' cædere possint.
143 creperi certamina belli: creperi, *id est dubij, ancipitis.*
ead. Inde boues Lucas, &c. *id est elephãtos.*
144 ferro malè mactæ, *id est, malè auctæ, seu malè mactatæ. vide commentarios Lambini.*
146 florebat nauibu' pandis, *id est, curuis.*
149 quanquam sunt à me multa profata: *id est, tanquam à vate, aut ex oraculo edita, vel palàm dicta. sic Auratus. vulgò legitur* profecta.
ead. supremæ ad candida calcis, &c. *id est ad metam quæ candida erat, vt ex calce facta.*
152 rareque facit lateramina vasis: per lateramina vasis *significat vas fictile, seu testam, à voce* later, lateris.
ead. ætatem non posse videtur, &c. ætatem, *id est longissimum tempus.*
155 Nam fretus ipse anni, &c. *id est, ipsæ anni angustiæ inter frigus & calorem.*
156 Et potius nullæ sibi turpis consciu' rei: *id est, nullius rei turpis sibi conscius.*
160 minent in eandem prod. part. minent: *eminent.*
165 Qualeis exspir, scaptesula subter odores?

odores: scaptesulà, *locus, vnde aurum, seu argentum, & similia effodiuntur.*

166 Hîc, vbi nictari nequeunt, &c. nictari, *id est, membrorum, & alarum motu, & nisu conari.*

167 Quod genus endo mari: *id est, in mari.*

171 quamquam in partẽ cõamina sumsit: *id est, in quamcunque partem, &c.*

173 An cælum nobis vltrò nat. cruentum: cruentum, *id est, impurum.*

174 inhorrebat rictum, &c. rictum & rictus *dicebant veteres in recto casu.*

175 Aerumnabile erat: *id est, aerumnosum.* ead. Pœnibat paullo pòst: *id est,* punibat.

176 silanos ad aquarũ &c. *id est ad aquarum tubulos, & canaleis.*

FINIS.

617 3362

